

Γ. ΚΑΦΕΝΤΖΗ



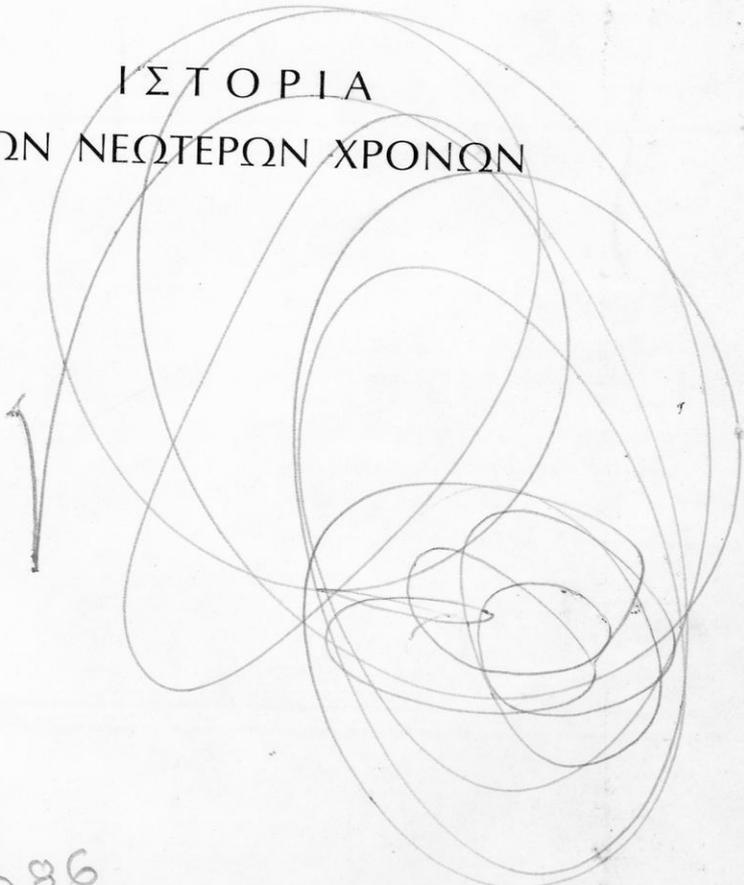
ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΤΑΞΗ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΑΔΙΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1976

Τηλεφωνική επικοινωνία με το Κέντρο του Εκπαιδευτικού Πολιτισμού

70

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ



17086

ΔΩΡΕΑΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΣΕ)

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ



ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

~~Νέος Προσχεδιασμός~~

Γ. ΚΑΦΕΝΤΖΗ

**ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ**

ΤΑΞΗ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1976

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (1453-1821)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΤΟ 15ο ΑΙΩΝΑ

1. Ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία στὸ 15ο αἰώνα

Ἰσχυρότερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄ κυριεύσε καὶ τὶς ἄλλες εὐρωπαϊκὲς ἐπαρχίες τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τὴ Μακεδονία, τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησο. Κυριεύσε ἀκόμη τὰ φραγκικὰ κράτη τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Θήβας καὶ ἔδωξε τοὺς Ἐνετοὺς ἀπὸ τὴν Εὐβοία καὶ τὴ Χίο καὶ τοὺς Γενουάτες ἀπὸ τὴ Λέσβο.

Μόλις συμπλήρωσε τὴν κατάκτηση τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὁ Μωάμεθ προχώρησε δυτικότερα καὶ ὑποδούλωσε τὴ Σερβία. Ἡ ἥρωικὴ ἀντίσταση τοῦ Ἰωάννη Οὐνούαδη στὸ Βελιγράδι καὶ τοῦ Γεωργίου Καστριώτη στὴ βόρεια Ἀλβανία δὲν μπόρεσαν ν' ἀναχαιτίσουν τὴν κατακτητικὴ προέλαση τῶν Τούρκων στὴν Εὐρώπη.

Ὅταν πέθανε ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄ στὰ 1481, ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἦταν τὸ ἰσχυρότερο κράτος στὴν Ἀνατολή καὶ στὴ Δύση. Ἀπλωνόταν ἀπὸ τὴ Μεσοποταμία ὡς τὴν Ἀδριατικὴ καὶ ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς Σάβο καὶ Δὸν ὡς τὸ Ταίναρο. Μόνο ἡ ὄρεινὴ περιοχὴ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ οἱ βραχῶδεις ἀκτὲς τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Μάνης ἔμεναν ἀκόμη ἐλεύθερες. Τὴν Κρήτη, τὴν Κύπρο, τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου, τὴ Ναύπακτο καὶ μερικoὺς λιμένες στὴν Πελοπόννησο εἶχαν οἱ Ἐνετοί. Οἱ ἰππότες τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου κατεῖχαν τὴ Ρόδο.

Οἱ κατακτήσεις τῶν Τούρκων στὴν Εὐρώπη συνεχίστηκαν καὶ στοὺς δύο ἐπόμενους αἰῶνες, ἀλλὰ, προτοῦ ἀναφέρωμε τίποτε γι' αὐ-

τές, πρέπει να πούμε λίγα λόγια για τα χριστιανικά κράτη της Ευρώπης εκείνης της εποχής.

2. Η κατάσταση της Ευρώπης στο 15ο αιώνα

Η Ευρώπη την εποχή εκείνη δεν είχε ισχυρά κράτη με οργανωμένους στρατούς και στόλους. Το φεουδαρχικό σύστημα που επικρατούσε στη διοίκηση δε βοηθούσε τη συγκέντρωση της εξουσίας και της δυνάμεως σ' ένα πρόσωπο και τη δημιουργία ισχυρού κράτους. Η χρησιμοποίηση της πυρίτιδας και των πυροβόλων όπλων άλλαξε την τέχνη του πολέμου και η ανακάλυψη των νέων χωρών έφερε στις χώρες της Ευρώπης αφθονο πλούτο. Όμως ούτε το ένα, ούτε το άλλο βοήθησαν να οργανωθούν στις χώρες της Ευρώπης κράτη με ισχυρές πολεμικές δυνάμεις.

Η χρησιμοποίηση του χαρτιού και η τέχνη της τυπογραφίας έκαναν τα βιβλία πολλά και φτηνά. Οι λαοί της Ευρώπης άρχισαν να διαβάζουν και να μορφώνονται. Οι τέχνες και οι επιστήμες άρχισαν να προοδεύουν και η πνευματική ανάπτυξη των λαών της Ευρώπης προχώρησε μ' όλο που πολλές φορές παρεμποδίστηκε από θρησκευτικές διαμάχες και πολέμους.

Η Ευρώπη την εποχή εκείνη ήταν χωρισμένη σε πολλά κράτη και κρατίδια. Από τα κράτη αυτά ισχυρότερα ήταν η γερμανική αυτοκρατορία, η Βενετία, η Ρωσία και η Γαλλία. Αλλά και αυτά δεν κατόρθωσαν να συνεννοηθούν μεταξύ τους και να παρεμποδίσουν την τουρκική εξάπλωση στις χώρες της Ευρώπης.

Η γερμανική αυτοκρατορία. Τη γερμανική αυτοκρατορία αποτελούσαν οχτώ μικρότερα κράτη. Καθένα από αυτά είχε δικό του ήγεμόνα και δικό του στρατό. Τόν αυτοκράτορα όριζαν οι ήγεμόνες των κρατών και συνήθως όριζαν τόν ισχυρότερο που κρατούσε και τη διοίκηση του κράτους του. Στο 15ο αιώνα ισχυρότερος ήγεμόνας ήταν ο αρχιδούξ της Αυστρίας από τόν βασιλικό οίκο των Άψβούργων.

Η γερμανική αυτοκρατορία εξουσίαζε πολλές χώρες της Ευρώπης και την εποχή των Άψβούργων είχε αναπτύξει αξιόλογη δύναμη. Όμως κατά τόν 15ο αιώνα βρέθηκε σε αδυναμία να αντίταξη αποτελεσματική αντίσταση στην τουρκική προέλαση, γιατί τα κράτη που την αποτελούσαν όχι μόνο δεν είχαν καλήν όργάνωση και αξιόμαχες πολεμικές δυ-

νάμεις, αλλά, και τὸ χειρότερο, εἶχαν μεταξύ τους ἐμφύλιους πολέμους και θρησκευτικὲς διαμάχες.

Ἡ Βενετία ἦταν ἓνα μικρὸ κράτος στὴν Ἰταλία. Εἶχε ὅμως μεγάλον ἐμπορικὸ στόλο και σπουδαίους λιμένες και ἐμπορικὰ κέντρα στὴ Μεσόγειο θάλασσα. Ἡ Βενετία βοήθησε τοὺς σταυροφόρους νὰ καταλάβουν τὴν Κωνσταντινούπολη και ἀπὸ τότε πῆρε πολλοὺς λιμένες και νησιά στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα τὰ πλοῖα της και νὰ διενεργοῦν τὸ ἐμπόριό της. Ἦταν κράτος ναυτικὸ και πλούσιο, ἀλλὰ δὲν εἶχε αξιόλογη στρατιωτικὴ δύναμη και γι' αὐτὸ δὲν μπορούσε νὰ παρεμποδίσῃ τὴν τουρκικὴ ἐξάπλωση.

Ἡ Ρωσία ἦταν κράτος ἀπέραντο, ἀλλ' ἀνοργάνωτο. Δὲν εἶχε στρατὸ και στόλο. Δὲν εἶχε ἐθνικὴ ἐνότητα και ἐνιαία διοίκηση. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ δὲν μπορούσε νὰ προβάλλῃ καμιά ἀντίσταση στὴν τουρκικὴ προέλαση. Ἀργότερα ὁ τσάρος Μέγας Πέτρος και ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ἢ Β' ὀργάνωσαν τὴ χώρα και τὴν ἔκαναν κράτος ἰσχυρό.

Ἡ Γαλλία ἦταν τὸ μόνο κράτος ποῦ εἶχε καλὴν ὀργάνωση ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Οἱ Γάλλοι βασιλεῖς καταπολέμησαν τοὺς τοπικοὺς ἡγεμόνες και τοὺς φεουδάρχες και δυνάμωσαν τὴν κεντρικὴ ἐξουσία. Διοικούσαν ἀπολυταρχικά και πέτυχαν και ἐθνικὴ ἐνότητα και στρατιωτικὴ δύναμη. Ὅμως δὲ χρησιμοποίησαν τὴ δύναμή τους γιὰ νὰ παρεμποδίσουν τὴν τουρκικὴ προέλαση, ἀλλὰ συμβιβάστηκαν μὲ τοὺς Τούρκους και σπατάλησαν τὴ δύναμή τους σὲ πολέμους κατὰ τῶν Ἰταλῶν και τῶν Γερμανῶν.

3. Πόλεμοι τῶν διαδόχων τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' στὴν Εὐρώπη

Οἱ Τούρκοι ἐξακολούθησαν τοὺς πολέμους τους, γιὰ νὰ ξαπλώσουν τὴν κυριαρχία τους στὴν Εὐρώπη. Ὁ σουλτάνος Σουλεϊμάν ὁ Β' ὁ Μεγαλοπρεπὴς ἔδωξε τοὺς ἰππότες τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἀπὸ τὴ Ρόδο, κυρίευσε τὸ Βελιγράδι και προχώρησε στὴν κοιλάδα τοῦ Δούναβη πρὸς τὴν Οὐγγαρία. Κοντὰ στὴ γιουγκοσλαβικὴ πόλη Μοχάτς τὸ ἔτος 1526 νικήθηκε ὁ οὐγγρικὸς στρατὸς και σκοτώθηκε ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, Λουδοβίκος ὁ Β'. Ὑστερα οἱ Τούρκοι μῆκαν νικητὲς στὴν Πέστη. Στὰ 1529 μὲ 250.000 στρατὸ και 300 κανόνια πολιορκῆσαν τὴ Βιέννη, τὴν πρωτεύουσα τῆς Αὐστρίας, ποῦ τὴν υπεράσπιζαν 16.000

στρατός με 70 κανόνια. Την πολιορκία όμως της Βιέννης αναγκάστηκε ο Σουλεϊμάν να λύση και να φύγει, γιατί η πολεμική τέχνη των Ευρωπαίων και τα όπλα τους αποδείχτηκαν ανώτερα από τα δικά του.

Με την κατάληψη της Ρόδου οι Τούρκοι κυριάρχησαν στην Ανατολική Μεσόγειο. Ο τουρκικός στόλος με αρχηγό τον άλγερινό πειρατή Χαΐρεντίν Βαρβαρόσσα λεηλατούσε τα παράλια της Μεσογείου και είχε γίνει ο φόβος και ο τρόμος των εμπορικών πλοίων.

Το έτος 1571 οι Τούρκοι κυριεύσαν την Κύπρο κι έσφαξαν τους κατοίκους της Λευκωσίας. Οι σφαγές των χριστιανών στην Κύπρο και οι φρικαλεότητες των Τούρκων τάραξαν τους Ευρωπαίους και τους ανάγκασαν να ενώσουν τις ναυτικές δυνάμεις που είχαν και να πολεμήσουν τον τουρκικό στόλο.

Ο Δόν Ιωάννης ο Αυστριακός, αρχηγός του ενωμένου στόλου των Ισπανών των Ένετων και των ιπποτών του Αγίου Ιωάννου βγήκε να συναντήσει τον τουρκικό στόλο. Οι δύο στόλοι από 250 πλοία ο καθένας συναντήθηκαν κοντά στις έκβολές του Αχελώου. Εκεί έγινε η ιστορική ναυμαχία της Ναυπάκτου, όπου ο τουρκικός στόλος έπαθε τρομακτική καταστροφή. Το χτύπημα ήταν φοβερό για τους Τούρκους, αλλά οι διχόνοιες δεν άφησαν τους Ευρωπαίους να έπωφεληθούν και να αξιοποιήσουν τη μεγάλη τους νίκη.

Οι Τούρκοι στα 1645-1669 κυριεύσαν την Κρήτη και στα 1683 πολιορκήσαν τη Βιέννη για δεύτερη φορά. Από την αναβλητικότητα όμως του μεγάλου βεζύρη Καρά-Μουσταφά βρήκε καιρό ο βασιλιάς της Πολωνίας Ιωάννης Σομπιέσκου και ήρθε σε βοήθεια των πολιορκουμένων και έτσι σώθηκε η πόλη.

Στα 1684 η Αυστρία, η Πολωνία, η Ένετία και οι ιππότες της Μάλτας, με τη μεσολάβηση και προτροπή του πάπα, σχημάτισαν την ιερή συμμαχία κατά της Τουρκίας. Στη συμμαχία αυτή ύστερα από δυο χρόνια προσχώρησε και η Ρωσία. Από τότε η όρμη των Τούρκων αναχαίτιστηκε οριστικά.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΖΥΓΟ



Αποτελέσματα τῆς τουρκικῆς κατακτῆσεως

Α) Ἐλάττωση τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Μόλις ἔμπαιναν οἱ Τοῦρκοι στὶς πόλεις ποὺ κυρίευαν, ἔσφαζαν, λεηλατοῦσαν, βασάνιζαν καὶ καταστρεφαν. Γι' αὐτὸ μόλις ἄρχισε ἡ προέλασή τους στὶς ἑλληνικὲς ἐπαρχίες, ὅσοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους μποροῦσαν, ἔφευγαν στὶς χώρες τῆς Εὐρώπης. Πολλοὶ ἀπὸ κείνους ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ φύγουν ἢ σφάχτηκαν ἢ ἀναγκάστηκαν ν' ἀλλαξοπιστήσουν καὶ νὰ γίνουν μωαμεθανοὶ. Ὁλόκληρη ἡ βυζαντινὴ ἀριστοκρατία, ὅλοι οἱ γαιοκτῆμονες καὶ οἱ πλοῦσιοι, οἱ στρατιωτικοὶ καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους ἐξοντώθηκαν. Ἔτσι ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἐλαττώθηκε πολὺ καὶ ἀπορφανίστηκε ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς πνευματικοὺς του ὁδηγοὺς.

β) Καταστροφή τῆς περιουσίας τῶν Ἑλλήνων. Μόλις οἱ Τοῦρκοι κυρίευσαν τὶς ἑλληνικὲς χώρες, πῆραν ὅλα τὰ καλὰ χτήματα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες καὶ τὰ διαμοίρασαν ἀναμεταξύ τους. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔδωκαν στὰ τζαμιά τους. Στούς Ἕλληνες ἄφησαν τὰ ὄρεινὰ καὶ τ' ἀπόκεντρα καὶ τοὺς ὑποχρέωσαν νὰ παραδίνουν καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὸ πέμπτο ἀπὸ τὸ εἰσόδημά τους. Οἱ εἰσπράκτορες ὅμως ἔπαιρναν ὅλα, ὅσα ἔβρισκαν. Ἔτσι οἱ σκλαβωμένοι Ἕλληνες κατάντησαν φτωχοὶ καὶ δυστυχεῖς.

γ) Παρεμπόδιση τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου τῶν Ἑλλήνων. Ὅλα τὰ σχολεῖα τῶν Ἑλλήνων κλείστηκαν γιὰ νὰ μὴ μαθαίνουν τὰ Ἑλληνόπουλα τὴ γλῶσσα τους καὶ τὴν ἱστορία τοῦ ἔθνους τους. Οἱ ναοὶ τῶν Ἑλλήνων μεταρρυθμίστηκαν σὲ τζαμιά καὶ ἀπαγορεύτηκαν στοὺς Ἕλληνες οἱ θρησκευτικὲς τελετές. Ἔτσι ἓνα βαθὺ πνευματικὸ σκοτάδι ξαπλώθηκε μὲ τὴν τουρκικὴ κυριαρχία πάνω στὶς ἑλληνικὲς χώρες. Ἡ ἀγραμματοσύνη καὶ ἡ φτώχεια σταμάτησαν κάθε

πρόοδο. Τὸ ἐμπόριο, οἱ τέχνες καὶ τὰ ἐπαγγέλματα νεκρώθηκαν καὶ ἡ γῆ ἐρημώθηκε.



2. Δεινοπαθήματα τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων

α) Ἐξισλαμισμός. Οἱ Τούρκοι ἦταν λίγοι καὶ οἱ χώρες ποὺ κυρίευσαν πολλές. Γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τὶς κρατήσουν στὴν κυριαρχία τους ἐξανάγκαζαν τοὺς κατοίκους ν' ἀσπαστοῦν τῇ μωαμεθανικῇ θρησκείᾳ. Ὅλα τὰ μέσα τῆς βίας τὰ χρησιμοποιοῦσαν. Βασανιστήρια, φυλακίσεις, σφαγές καὶ καταστροφές. Σ' ἐκείνους ποὺ δέχονταν νὰ γίνουν μωαμεθανοί, ἔδιναν τιμές καὶ ἀξιώματα, κτήματα καὶ πλοῦτη, γιὰ νὰ παρακινούν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ κάμουν τὸ ἴδιο.

β) Κεφαλικὸς φόρος (χαράτσι). Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φόρο τοῦ εἰσοδήματος οἱ σκλαβωμένοι Ἕλληνες ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν καὶ τὸν κεφαλικὸ φόρο. Κάθε Ἕλληνας, γιὰ νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ζῆ, ἔπρεπε νὰ πληρώνη αὐτὸν τὸν φόρο.

γ) Τὸ παιδομάζωμα. Ὁ φόρος τοῦ εἰσοδήματος καὶ ὁ κεφαλικὸς φόρος δὲν ἦταν τόσο φοβεροί, ὅσο ἦταν ὁ φόρος τοῦ ἑλληνικοῦ αἵματος, τὸ παιδομάζωμα. Κάθε πέντε χρόνια οἱ Τούρκοι ἔπαιρναν τὰ πιὸ γερὰ ἀρσενικὰ παιδιά τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ συγκέντρωναν σὲ στρατῶνες, ὅπου τὰ δίδασκαν τὴν τουρκικὴ γλῶσσα καὶ τὴ μωαμεθανικὴ θρησκεία καὶ τὰ ἔκαναν φανατικοὺς στρατιῶτες τοῦ σουλτάνου. Αὐτοὶ ἀποτελοῦσαν τὰ φοβερὰ τάγματα τῶν γενιτσάρων.

δ) Ταπεινώσεις καὶ ἐξευτελισμοὶ τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων. Οἱ Τούρκοι συμπεριφέρονταν πρὸς τοὺς Ἕλληνες μὲ μεγάλη σκληρότητα καὶ περιφρόνηση. Τοὺς ὀνόμαζαν *ραγιαδες*, δηλαδὴ δούλους καὶ δὲν ἀναγνώριζαν σ' αὐτοὺς κανένα δικαίωμα. Τοὺς ἀπαγόρευαν νὰ μιλοῦν μὲ δυνατὴ φωνὴ ἢ νὰ τραγουδοῦν, ἀκόμα καὶ μέσα στὰ σπίτια τους. Δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ φοροῦν πολυτελεῖς φορεσιές, νὰ ἵππεύουν καὶ νὰ ὀπλοφοροῦν. Δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ χρησιμοποιοῦν τὶς καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ νὰ κατέχουν ὠραῖα ἢ πολῦτιμα πράγματα. Ὅ,τι εἶχαν, ἦταν στὴ διάθεση καὶ τοῦ τελευταίου Τούρκου: τὰ σπίτια τους, τὰ εἰσοδήματά τους, τὰ ζῶα τους, οἱ γυναῖκες τους, τὰ παιδιά τους καὶ οἱ ἴδιοι ἀκόμα· δηλαδὴ, ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν

σκληρωμένων Έλλήνων δὲν ἀνήκαν σ' αὐτούς, ἀλλὰ ἦταν στὴ διάθεση τῶν κατακτητῶν Τούρκων

Ἐρωτήσεις. 1) Ποιὲς συμφορὲς προξένησε στὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ἡ τουρκικὴ κατάκτηση; 2) Ποιά δεινοπαθήματα ὑπέφεραν οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

1. Θρησκευτικά και πολιτικά προνόμια του ἑλληνικοῦ ἔθνους

Οἱ Τούρκοι κατάκτησαν πολλές χῶρες καὶ ὑποδούλωσαν πολλοὺς λαοὺς. Ἀρμένιους, Ἑβραίους, Βουλγάρους, Σέρβους καὶ Ἕλληνας. Γιὰ νὰ κατορθώσουν νὰ διοικήσουν εὐκολώτερα τοὺς ὑπόδουλους λαοὺς, διατήρησαν τοὺς θρησκευτικοὺς ἀρχηγοὺς τῶν λαῶν καὶ τοὺς ἔκαμαν ὑπεύθυνους μὲ τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴν τάξη καὶ ὑπακοὴ τῶν λαῶν τους. Σ' αὐτοὺς παραχώρησαν πολλὰ δικαιώματα καὶ τιμές, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εἶναι ἀφοσιωμένοι στοὺς Τούρκους καὶ θὰ κρατοῦν σὲ ὑποταγὴ τὸ λαό τους.

Οἱ παραχωρήσεις αὐτὲς τῶν σουλτάνων ἔγιναν, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὴν τουρκικὴ διοίκηση. Ἐπειδὴ ὅμως ἐμφανίστηκαν σὰν παραχωρήσεις πρὸς τοὺς ὑπόδουλους κι ἐπειδὴ δημιούργησαν κάποια αὐτοδιοίκηση τῶν Ἑλλήνων κάτω ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κυριαρχία, ὀνομάστηκαν **προνόμια**. Τὰ προνόμια αὐτὰ ἦταν πολιτικά καὶ θρησκευτικά.

α) Θρησκευτικά προνόμια. Μόλις ὁ Μωάμεθ κυρίευσε τὴν Κωνσταντινούπολη, ἔδωκε τὴν ἄδεια στοὺς Ἕλληνας νὰ ἐκλέξουν πατριάρχη, γιὰτὶ ὁ πατριαρχικὸς θρόνος ἐχῆρευε. Οἱ Ἕλληνας ἔκαμαν πατριάρχη τὸν Γεώργιο Σχολάριο ἢ Γεννάδιο. Τοῦτο εὐχαρίστησε τὸ σουλτάνο, γιὰτὶ ὁ Σχολάριος ἦταν ἀντίθετος στὴν ἔνωση τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας κι ἔτσι ὁ Σουλτάνος θὰ ἔμνευε ἡσυχος, γιὰτὶ καμιὰ βοήθεια δὲ θὰ δινόταν στοὺς ὀρθόδοξους Ἕλληνας ἀπὸ τὴν παπικὴ Εὐρώπη.

Τὴν ἐκλογὴ τοῦ νέου πατριάρχη ἐπικύρωσε ὁ σουλτάνος καὶ ἡ στέψη του ἔγινε μὲ τὴν παλιὰ λαμπρότητα στὸ ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀπο-

στόλων. Ἀπὸ ἐκεῖ πῆγε στὸ ἀνάκτορο τοῦ Μωάμεθ. Αὐτὸς τὸν υποδέχθηκε μ' ἐπισιμότητα καὶ γιὰ νὰ τὸν τιμήσῃ ἔκαμε ἐπίσημο δεῖπνο καί, ὅταν ἔφευγε, τὸν συνόδευσε ὡς τὴν αὐλή, τὸν βοήθησε νὰ ἱππεύσῃ κι ἔστειλε πολλοὺς Τούρκους ἐπίσημους νὰ τὸν συνοδεύσουν ὡς τὸ Πατριαρχεῖο. Ὑστερα ἔβγαλε διάταγμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀναγνώριζε:

- 1) τὴν ἐλευθερία τῆς θρησκείας τῶν ὑπόδουλων χριστιανῶν·
- 2) τὴν προστασία τοῦ κλήρου καί,
- 3) τὸ δικαίωμα τοῦ πατριάρχη νὰ εἶναι θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῶν σκλαβωμένων χριστιανῶν, νὰ διορίζῃ τοὺς ἐπισκόπους καὶ νὰ δικάζῃ τὶς διαφορὲς ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς.

Τὰ προνόμια αὐτὰ οἱ Τούρκοι στοὺς κατοπινοὺς χρόνους πολλὰς φορὲς τὰ καταπάτησαν. Γιατὶ καὶ πατριάρχες κρέμασαν καὶ ἐπισκόπους ἀποκεφάλισαν καὶ ἀναριθμήτους ἱερεῖς κατακρεοῦργησαν καὶ ναοὺς ἔκλεισαν. Παρ' ὅλα ὁμως αὐτά, τὰ προνόμια πρόσφεραν σπουδαίωτα ὑπηρεσία στὸ ὑπόδουλο ἔθνος, γιατί διαφύλαξαν τὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ θρησκεία, ἀνάδειξαν τὸν πατριάρχη ἀρχηγὸ καὶ ποιμένα τῶν καταπιεζόμενων Ἑλλήνων κι ἔκαμαν τὸ Πατριαρχεῖο θρησκευτικὸ πνευματικὸ καὶ ἔθνικὸ κέντρο. Ἔτσι τὸ Πατριαρχεῖο καλλιέργησε τὴν ἐνότητα τοῦ ἔθνους, φύλαξε τὶς παραδόσεις του κι ἔθρεψε τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας.

β) Πολιτικὰ προνόμια. Πρὶν ἀκόμα ὑπόδουλωθοῦν στοὺς Τούρκους, τὰ ἑλληνικὰ χωριά ἦσαν ὀργανωμένα σὲ κοινότητες, εἶχαν αὐτοδιοίκηση· δηλαδὴ ἔβγαζαν μία ἐπιτροπὴ ποὺ φρόντιζε γιὰ τὰ τοπικὰ ζητήματα, δρόμους, σχολεῖα, ἐκκλησίες, νεκροταφεῖα, πόσιμα καὶ ἀρδευτικὰ νερά.

Οἱ Τούρκοι ἀναγνώρισαν καὶ διατήρησαν τὴν τοπικὴ αὐτὴ αὐτοδιοίκηση, γιατί τοὺς ἐξυπηρετοῦσε πολὺ στὸ ἔργο τῆς φορολογίας. Ἡ τουρκικὴ διοίκηση ὄριζε συνολικὰ ἓνα ποσὸν φόρου ποὺ ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ κάθε κοινότητα. Τὴν κατανομὴ τῶν ποσῶν αὐτῶν στοὺς κατοίκους καὶ τὴν εἴσπραξη ἐνεργοῦσαν οἱ κοινοτικοὶ ἄρχοντες, οἱ προεστοὶ ἢ δημογέροντες ἢ κοτζαμπάσηδες. Ἔτσι τὰ καλύτερα πρόσωπα ἀπὸ κάθε κοινότητα τὰ εἶχαν οἱ Τούρκοι ὑπεύθυνα γιὰ τὴν εἴσπραξη τῶν φόρων καὶ τὴν ἐκτέλεση τῶν διαταγῶν τους.

Ἡ ἐλευθερία τῆς κοινοτικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ ἡ χρησιμοποίηση

τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας μεταξύ τῶν Ἑλλήνων ἀποτελοῦσαν τὰ πολιτικά προνόμια. Καί τὰ προνόμια αὐτά πολλές φορές καταπατήθηκαν, ἀλλά καί αὐτά βοήθησαν πολύ στή διατήρηση τῆς ἐθνικῆς ἐνότητας καί ἀλληλοβοήθειας μεταξύ τῶν σκλαβωμένων καί καταπιεζόμενων Ἑλλήνων.

Ἐρωτήσεις. 1) Γιατί παραχωρήθηκαν τὰ προνόμια; 2) Ποιά προνόμια παραχωρήθηκαν; 3) Σέ τί ὠφέλησαν τὰ θρησκευτικά προνόμια; 4) Σέ τί ὠφέλησαν τὰ πολιτικά προνόμια;

2. Κλέφτες καί ἀρματολοὶ

Πολλοὶ Ἕλληνες πού ἐπεφταν στή δυσμένεια τῶν Τούρκων ἔβρισκαν καταφύγιο στὰ βουνά. Ἐκεῖ πῆγαιναν καί ὅσοι δὲν μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν τὴ σκλαβιά καί ποθοῦσαν τὴν ἐλεύθερη ζωὴ. Οἱ ἄντρες αὐτοὶ ὀνομάστηκαν κλέφτες.

Ἐκαναν ὀμάδες καί ζοῦσαν στὰ βουνά. Περιφρονοῦσαν τὴν τουρκικὴ ἐξουσία καί πολλές φορές ἔκαναν καί ἐπιθέσεις κατὰ τῶν Τούρκων, γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν κρατούμενους χριστιανοὺς ἢ γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὰ βασανιστήρια τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων. Τὸ ὄνομα κλέφτης δὲν ἦταν ἀτιμωτικό, ἀλλὰ τότε σήμαινε τὸ γενναῖο ἄντρα, αὐτὸν πού ἤθελε νὰ ἐλευθερωθῆ καί ἦταν τιμητικό καί ἔνδοξο.

Κάθε ὀμάδα κλεφτῶν εἶχε τὸν ἀρχηγό της, πού λεγόταν καπετάνιος. Οἱ κλέφτες γυμνάζονταν στὸ πῆδημα, στὸ τρέξιμο, στὸ λιθάρι καί στὴ σκοποβολή. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν ξακουστοὶ γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ ἰκανότητα πού εἶχαν ἀποκτήσει. Σῶζονται ὀνόματα κλεφτῶν πού μπορούσαν νὰ περάσουν τὴ σφαῖρα μέσα



Ἀρματολὸς

από ένα δαχτυλίδι από μεγάλη απόσταση ή που μπορούσαν να πηδήσουν ολόκληρη άμαξα φορτωμένη ξερό χόρτο ή να ξεπεράσουν στο τρέξιμο και το γρήγορο άλογο. Γύμναζαν ακόμα το σώμα τους, για ν' άντέχη στις στερήσεις, στην πείνα, στη δίψα, στο κρύο και στις κακουχίες.

Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν ἦταν ἓνας ἀδιάκοπος πόλεμος μὲ τοὺς Τούρκους. Ἦταν γεμάτη βάσανα, στερήσεις καὶ κινδύνους, ἀλλὰ καὶ ἥρωικὰ κατορθώματα. Οἱ κλέφτες εἶχαν ζωηρὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα. Πήγαιναν στὶς ἐκκλησίες καὶ κοινωνοῦσαν. Τιμοῦσαν πολὺ τὴ φιλία καὶ σέβονταν τὶς συμφωνίες ποὺ εἶχαν κάμει. Δὲ βασάνιζαν τοὺς αἰχμαλώτους καὶ σέβονταν τὶς γυναῖκες.

Οἱ Τούρκοι ἀνάθεταν τὴν καταδίωξη τῶν κλεφτῶν στοὺς ἀρματολούς. Οἱ ἀρματολοὶ ἦταν ἔνοπλα στρατιωτικὰ σώματα ἀπὸ ντόπιους μιᾶς περιοχῆς, ποὺ εἶχαν τὴν ἄδεια νὰ φυλάνε καὶ νὰ προστατεύουν τὴν περιοχὴ τους ἀπὸ ἐπιδρομὲς ξένων. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀρματολῶν λεγόταν *καπετάνιος*, ὁ βοηθὸς του *πρωτοπαλικάρο* καὶ οἱ ἄλλοι ἄντρες *παλικάρια*. Ἡ περιοχὴ ποὺ φύλαγαν λεγόταν *ἀρματολίκι*.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἀρματολοὶ ὄχι μόνον δὲν καταδίωκαν τοὺς κλέφτες, ἀλλὰ καὶ τοὺς προστάτευαν ἀπὸ τοὺς αἰφνιδιασμοὺς τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων, γιατί τοὺς θεωροῦσαν ἀδελφούς τους καὶ τοὺς ἔνωσε μ' αὐτοὺς τὸ κοινὸ μῖσος κατὰ τῶν τυράννων. Σὲ περίπτωσι ποὺ οἱ Τούρκοι ἤθελαν νὰ τιμωρήσουν τοὺς ἀρματολοὺς γιὰ τὴν περίθαλψι ποὺ ἔκαναν στοὺς κλέφτες, αὐτοὶ παρατοῦσαν τὸ ἀρματολίκι καὶ γίνονταν κλέφτες. Ἄλλοτε πάλι οἱ Τούρκοι, ὅταν ἤθελαν νὰ καλοπιάσουν κανέναν ἰσχυρὸ κι ἐπίφοβο κλέφτη, τὸν διορίζαν ἀρματολό. Γι' αὐτὸ στὴν ἐποχὴ τῆς δουλείας τὸ ὄνομα τοῦ ἀρματολοῦ καὶ τοῦ κλέφτη εἶχε τὴν ἴδια ἔννοια καὶ σήμαινε τὸν πολεμιστὴ τῶν βουνῶν, ποὺ περιφρονοῦσε τὴν τουρκικὴ κυριαρχία, καὶ προστάτευε τοὺς ὑπόδουλους Ἕλληνες ἀπὸ τὴ βία τοῦ τυράννου.

Οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἀρματολοὶ ἔγιναν οἱ ἔνοπλες δυνάμεις τοῦ ἔθνους. Καλλιέργησαν καὶ αὐτὲς τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀποτέλεσαν τὸν πυρῆνα τῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἐλευθερίας.

3. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια

Ἡ ὑποδούλωση τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν στοὺς Τούρκους εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ φύγουν ὅλοι οἱ γραμματισμένοι καὶ μορφωμένοι Ἕλληνες, ὅσοι σώθηκαν ἀπὸ τὴ σφαγὴ, νὰ κλείσουν τὰ σχολεῖα καὶ νὰ σταματήσουν κάθε πνευματικὴ ἀνάπτυξη μεταξὺ τῶν ὑποδούλων.

Ἀλλὰ ἂν σταμάτησε ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν γραμμάτων, τῆς λογίας παραδόσεως, τῆς ποιήσεως καὶ τῆς λογοτεχνίας, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἔμεινε χωρὶς ποίηση, χωρὶς τραγούδι.

Στὶς ἀρχὲς ἄγνωστοι λαϊκοὶ ποιητὲς συνέθεταν στὴν ὀμιλούμενη ἀπὸ τὸ λαὸ γλώσσα ποιήματα καὶ μοιρολόγια, μὲ τὰ ὁποῖα θρηνοῦσαν τὴν ἄλωση τῆς Πόλης καὶ τραγουδοῦσαν τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς πόθους των. Ἀργότερα ὕμνοῦσαν στὰ τραγούδια τοὺς τῆ ζωὴ καὶ τὰ κατορθώματα τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν. Ἔτσι ἔγιναν τὰ δημοτικὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἔγιναν καὶ πρωτοτραγουδήθηκαν ἀπὸ τὶς γυναῖκες, τὶς ἀδερφάδες ἢ τὶς μητέρες πολεμιστῶν καὶ ἄλλα ἀπὸ ἄγνωστους ἄντρες ποὺ ἔζησαν διάφορα περιστατικὰ καὶ αἰσθάνθηκαν τὴν ἐπίδρασή τους ζωερῆ μέσα στὴν ψυχὴ τους. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ ποιήματα ἔχουν ἀπλὴ γλώσσα, μεγάλη ἐκφραστικὴ δύναμη καὶ ποιητικὴ τέχνη. Ὑμνοῦν τὴ γενναιότητα, τὴν εὐγένεια, τὴν παλικαριά καὶ τὴ λεβεντιά, ἐκφράζουν τὴ θλίψη γιὰ τὸν πρόωρο θάνατο καὶ τὶς πικρίες τῆς ζωῆς, παρουσιάζουν ἔντονο τὸ αἶσθημα τῆς φιλίας καὶ τῆς ἀγάπης καὶ ὕμνοῦν τὴ φύση.

Τὰ δημοτικὰ τραγούδια τὰ τραγουδῆσαν οἱ ἀρματολοὶ καὶ οἱ κλέφτες ἀπάνω στὰ ἀπάτητα λημέρια τους, στὸν Ὀλυμπο καὶ στὴν Πίνδο, στ' Ἀγραφα καὶ στὸ Βάλτο, στὸ Ξηρόμερο καὶ στὸν Ἀσπροπόταμο. Ἀπὸ κεῖ μεταδόθηκαν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα σ' ὅλα τὰ βουνὰ καὶ στοὺς κάμπους καὶ ἀναπτέρωσαν τὸ φρόνημα τῶν κατατρεγμένων ραγιαδῶν καὶ θέρμαναν στὶς καρδιές τους τὸν πόθο τῆς ἐλευθερίας.

Καὶ σήμερα ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση τραγουδαίει ἢ ἀκούει νὰ τραγουδοῦνται τὰ κλέφτικα τραγούδια, γιὰ τὸ θυμίζον τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ κατάσταση τοῦ Ἑθνους στὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας.

Ἔργασίες. 1) Νὰ βρῆτε καὶ νὰ καταγράψετε πληροφορίες γιὰ τοὺς

κλέφτες και τούς άρματολούς. 2) Ν' αναφέρετε όνόματα κλεφτών και τούς τόπους τους. 3) Νά βρῆτε βιβλία με δημοτικά τραγούδια και ποιήματα. 4) Ν' άπαγγείλετε δημοτικά ποιήματα και νά τραγουδήσετε δημοτικά τραγούδια. 5) Νά γράψετε ένα δημοτικό τραγούδι του τόπου σας.

4. Σουλιώτες, Μανιάτες, Σφακιανοί

Οί Τουρκοί άφού κυρίευσαν τή χώρα, εγκαταστάθηκαν στους κάμπους και στα μεγαλύτερα κέντρα. Στ' άγονα και όρεινά μέρη δέν εγκαταστάθηκαν Τουρκοί. Έκει πήγαιναν μόνο στρατιωτικά άποσπάσματα, άν παρουσιαζόταν ανάγκη.

Ήταν όμως και μερικά πολύ όρεινά και άπρόσιτα και άγονα μέρη που οί Τουρκοί δέν πάτησαν ποτέ. Τα μέρη αυτά ήταν τό Σούλι στην Ήπειρο, τ' Άγραφα στη Στερεά, ή Μάνη στην Πελοπόννησο και τὰ Σφακιά στην Κρήτη.

Και τὰ μέρη αυτά δοκίμασαν οί Τουρκοί νά τὰ κατακτήσουν, αλλά συνάντησαν γενναία αντίσταση τών κατοίκων. Τήν αντίσταση αυτή έκανε πιό άποτελεσματική τό όρεινό και άπόκρημο έδαφος που υποχρέωνε τούς Τούρκους νά διαθέτουν μεγάλες δυνάμεις, για νά τήν καταπνίξουν. Γι' αυτό προτίμησαν νά συμβιβαστούν με τούς κατοίκους τών περιοχών αυτών και νά τούς αφήσουν έλεύθερους με άντάλλαγμα ένα μικρό φόρο που κανόνισαν νά πληρώνουν στο σουλτάνο.

Στις έλεύθερες αυτές περιοχές, όπου κατάφευγαν οί καταδικόμενοι από τήν τουρκική διοίκηση και όπου τό μάτι του Τούρκου δέν έφτανε, καλλιεργήθηκε τό περήφανο και άνυπότακτο πνεύμα, ή ικανότητα στα όπλα και ή περιφρόνηση για τήν τουρκική δύναμη. Και όπως στις κορφές τών βουνών, έτσι και στις περιοχές αυτές, παρασκευάζονταν οί πολεμικές δυνάμεις του έθνους για τήν άνάκτηση τής έλευθερίας.

Έργασίες. 1) Σημειώστε στο χάρτη τις έλεύθερες περιοχές. 2) Μήπως μπορείτε νά βρῆτε ποιήματα και τραγούδια για τις περιοχές αυτές;

5. Οί έλληνικές κοινότητες κατά τήν τουρκοκρατία

Οί Τουρκοί δε διατήρησαν τήν κοινοτική αυτοδιοίκηση μόνο στις κοινότητες, στις όποιες τή βρήκαν, αλλά τήν έφάρμοσαν κι εκεί πού δέν υπήρχε, γιατί τούς έξυπηρετούσε στήν είσπραξη τών φόρων. Έτσι κάθε έλληνικό χωριό αποτελούσε μιá κοινότητα με προεστούς ντόπιους. Αυτό πολύ βόηθησε στο να διατηρηθῆ ή ενότητα του σκλαβωμένου λαού, να γίνη λιγότερο καταστρεπτική ή τουρκική τυραννία και να οργανωθῆ ό βίος του υπόδουλου έλληνισμού.

Τις κοινότητες διοικούσαν πάντοτε οί ευπορώτεροι από τούς κατοίκους. Τούς εξέλεγαν οί κάτοικοι ή τούς διόριζαν οί Τουρκοί. Στα κοινοτικά ζητήματα συνήθως δέν ανακατεύονταν οί Τουρκοί, γιατί οί προεστοί φρόντιζαν να υπάρχει ήσυχία κι έλυναν ειρηνικά τις διαφορές τών χριστιανών. Πολλές κοινότητες ανέπτυξαν πνευματική ζωή κι έγιναν κέντρα παιδείας όπως οί κοινότητες Κωνσταντινοπόλεως, Σμύρνης, Κυδωνιών, Χίου, Δημητσάνας και Ίωαννίνων. Άλλες ανέπτυξαν οικονομικούς συνεταιρισμούς και συγκέντρωναν μεγάλο πλούτο, όπως τά Άμπελάκια τής Θεσσαλίας. Τέλος άλλες κοινότητες οργανώθηκαν σε σύνδεσμο κοινοτήτων, όπως τών χωριών του Σουλίου και τών Ζαγοροχωριών στην Ήπειρο, τών χωριών του Πηλίου και τών Μαδεμοχωριών στη Χαλκιδική.

Έκτός όμως από τις παραπάνω κοινότητες, πού αναπτύχθηκαν σε τουρκοκρατούμενες περιοχές, μεγάλη ανάπτυξη επέτυχαν και οί κοινότητες πού σχηματίστηκαν σε χώρες του έξωτερικού από τούς Έλληνες πού κατέφυγαν εκεί.

Τέτοιες έλληνικές έμπορικές κοινότητες στο έξωτερικό ήταν στην Όδησό, στην Τεργέστη, στη Μασσαλία, στη Βενετία, στο Παρίσι και στο Λονδίνο.

6. Οί φαναριώτες

Στή νότια άκτή του Κεράτιου Κόλπου ήταν ή συνοικία του Φαναρίου. Εκεί βρήκε καταφύγιο τὸ Πατριαρχείο, όταν οί Τουρκοί τὸ έδωξαν από τὸ ναὸ τών Άγίων Άποστόλων. Εκεί με τὸν καιρὸ συγκεντρώθηκαν από τὰ διάφορα μέρη τής Ελλάδας πολλοί φιλομαθείς Έλ-

λινες που σπούδαζαν στις σχολές του Πατριαρχείου και μάθαιναν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ξένες γλώσσες. Ἀπὸ τοὺς μορφωμένους αὐτοὺς Ἕλληνες σχηματίστηκε μιὰ νέα τάξη εὐγενῶν Ἑλλήνων, ποὺ ὀνομάστηκαν Φαναριῶτες. Ὄνομαστὲς ἔγιναν οἱ φαναριωτικὲς οἰκογένειες τῶν Μαυροκορδάτων, τῶν Καρατζάδων, τῶν Μουρούζηδων, τῶν Μαυρογένηδων, τῶν Ὑψηλάντηδων, τῶν Σούτσων, τῶν Ραγκαβήδων καὶ ἄλλες.

Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἀγαποῦσαν τὰ γράμματα καὶ δὲν κοπίαζαν νὰ μάθουν ξένες γλώσσες. Γι' αὐτὸ ὅταν ἦρθαν σὲ σχέσεις μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἀναγκάστηκαν νὰ χρησιμοποιήσουν τοὺς Φαναριῶτες σὰ γραμματεῖς, διερμηνεῖς ἢ πρέσβεις στὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη. Ἔτσι οἱ Φαναριῶτες τοποθετήθηκαν σ' ἐμπιστευτικὲς θέσεις τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ μπόρεσαν νὰ βοηθήσουν σὲ πολλὲς περιστάσεις τοὺς ὑπόδουλους ἀδελφούς τους.

Ἀπὸ τὸ 17ο αἰῶνα ἔγινε συνήθεια οἱ ἡγεμόνες τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας νὰ εἶναι Φαναριῶτες. Γι' αὐτὸ στις ἡγεμονίες αὐτὲς συγκεντρώθηκαν πολλοὶ Ἕλληνες λόγιοι καὶ διδάσκαλοι καὶ γι' αὐτὸ ἐκεῖ ἀναπτύχθηκε ἡ ἑλληνικὴ παιδεία.

Οἱ Φαναριῶτες ἀπὸ τίς ὑψηλὲς θέσεις ποὺ κατεῖχαν, μπόρεσαν νὰ βοηθήσουν τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πλήρωσαν μὲ τὴ ζωὴ τους τίς ὑπηρεσίες τους πρὸς τὸ ἔθνος.

7. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας

Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς δουλείας ἐμπόριο καὶ ἐμπορικὸς στόλος στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων δὲν ὑπῆρχε. Ὅταν ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἔδωξαν τοὺς Ἐνετούς ἀπὸ τοὺς τουρκικοὺς λιμένες ἄρχισαν οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου νὰ ἐκτελοῦν μεταφορὲς μὲ μικρὰ καράβια σὲ διάφορους λιμένες τῆς Μεσογείου.

Πρῶτοι ἐπίδόθηκαν στὴ ναυτιλία οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν, τῆς Μυκόνου καὶ τῆς Κάσου. Συνήθως ἔκαναν μεταφορὰ τοῦ ρωσικοῦ σιταριοῦ στοὺς λιμένες τῆς Εὐρώπης.

Στὴν ἀρχὴ οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἔκαναν περιορισμένα δρομολόγια, γιὰτιὸ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἔβαζαν μεγάλους περιορισμούς. Ὅταν ὅμως στὰ 1774 ἡ Ρωσία ἔκαμε μὲ τὴν Τουρκία μιὰ συνθήκη ποὺ ἐπέτρεπε στὰ

έλληνικά πλοία να πλέουν με ρωσική σημαία, τότε ολόκληρη η Μεσόγειος θάλασσα γέμισε από μεγάλα έμπορικά ελληνικά πλοία.

Όταν οι Άγγλοι έκαναν πόλεμο με τη Γαλλία και εφάρμοσαν αποκλεισμό των παραλίων της, για να μην μπαίνουν εμπορεύματα και σιτάρι στη χώρα, οι Έλληνες ναυτικοί περνούσαν κρυφά τον αποκλεισμό και πήγαιναν σιτάρι στους γαλλικούς λιμένες, που το πουλούσαν πολύ ακριβά και κέρδιζαν μεγάλα ποσά.

Αλλά και όταν οι πόλεμοι στην Εύρωπη σταμάτησαν, πάλι η ναυτιλία και το εμπόριο των Ελλήνων προόδευε, γιατί οι Έλληνες, ήταν εργατικοί, δραστήριοι και λιτοδίαιτοι. Ίδρυσαν μεγάλα έμπορικά κέντρα στους μεγαλύτερους λιμένες της Εύρωπης και οργάνωσαν πρακτορεία στις μεγαλύτερες πόλεις. Εκεί, καθώς περνούσαν τα χρόνια, αναπτύχθηκαν μεγάλες παροικίες, όπως στην Όδησσο, στη Μασσαλία, στην Τεργέστη και σ' άλλα μέρη.

Επειδή την εποχή εκείνη τη Μεσόγειο θάλασσα μάστιζε η πειρατεία, τα έμπορικά πλοία ήταν όπλισμένα με κανόνια και οι ναύτες ήταν γυμνασμένοι από τις συμπλοκές με τους πειρατές. Έτσι δημιουργήθηκε μια αξιόλογη ελληνική ναυτική δύναμη από 600 και παραπάνω πλοία, έτοιμη να πάρη μέρος στον αγώνα κατά του τυράννου, όταν θα έρχόταν ή κατάλληλη ώρα.

Ερωτήσεις. Ποιοι λόγοι βοήθησαν την ανάπτυξη των ελληνικών κοινοτήτων επί τουρκοκρατίας; Γιατί οι Φαναριώτες έπαιρναν ύψηλες θέσεις στην τουρκική διοίκηση; Γιατί οι Έλληνες διακρίθηκαν ως ναυτικοί περισσότερο από τους Τούρκους και τους άλλους λαούς;

8. Η παιδεία την εποχή της τουρκοκρατίας

α) Τα κρυφά σχολεία. Μόλις κυρίευσαν την Ελλάδα οι Τούρκοι, έκλεισαν τα ελληνικά σχολεία και απαγόρευσαν στους Έλληνες να μαθαίνουν γράμματα. Πίστευαν ότι οι Έλληνες με τον καιρό θα λησμονούσαν τη γλώσσα τους και την ιστορία τους και σιγά σιγά θα γίνονταν μαυμεθανοί. Γι' αυτό καταδίωκαν και τιμωρούσαν πολύ άυστηρά όσους ανακάλυπταν να μαθαίνουν γράμματα.

Όμως ούτε οι απαγορεύσεις, ούτε ο κίνδυνος της σκληρής τιμωρίας μπόρεσαν να σβήσουν τη δίψα των σκλαβωμένων Ελλήνων για τα

έλληνικά γράμματα. Στις ἐκκλησίες καὶ στὰ μοναστήρια εὐλαβεῖς καὶ θαρραλέοι μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς μάζευαν κρυφὰ τὶς νύχτες τὰ παιδιὰ τῶν σκλάβων καὶ κάτω ἀπὸ τὸ ἀδύνατο φῶς τοῦ καντηλιοῦ τὰ μάθαιναν τὴν ἀνάγνωση καὶ τὴ γραφὴ καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας.

Τὰ σχολεῖα αὐτὰ ὀνομάστηκαν κρυφὰ σχολεῖα καὶ πρόσφεραν μεγάλη ὑπηρεσία στὸ Γένος, γιατί βοήθησαν νὰ διατηρηθῆ ἄσβεστη ἡ χριστιανικὴ πίστη στὶς καρδιὲς τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων στοὺς δύο πρῶτους σκοτεινοὺς αἰῶνες τῆς δουλείας.

β) Οἱ διάφορες ἑλληνικὲς σχολές. Ἀφοῦ πέρασαν οἱ δύο πρῶτοι αἰῶνες τῆς σκλαβιάς, διάφοροι ἐπιφανεῖς καὶ πλούσιοι Ἕλληνες κατόρθωσαν νὰ πείσουν μὲ ὑποσχέσεις καὶ χρήματα τὸ σουλτάνο νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἴδρυση μερικῶν σχολείων. Τότε μερικὲς κοινότητες ἴδρυσαν μὲ κοινοτικὰ χρήματα σχολεῖα. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸ προόδευσαν πολὺ καὶ ἔγιναν περίφημες σχολὲς ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας. Τέτοιες σχολὲς ἦσαν τῆς Χίου, τῆς Δημητσάνας, τῆς Πάτμου, τῆς Λάρισας, τῆς Ἀνδριανουπόλεως, τοῦ Τυρνάβου, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ περίφημη Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολὴ στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολὴ τῆς Σμύρνης καὶ ἡ Ἀθωνιάδα Σχολὴ.

γ) Οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Στις σχολὲς αὐτὲς δίδαξαν σοφοὶ διδάσκαλοι, περίφημοι γιὰ τὴ θρησκευτικὴ πίστη καὶ τὴν ἀγάπη τους στὴν πατρίδα. Αὐτοὶ μὲ τὴ διδασκαλία τους, μὲ τὰ ὄσα τους συγγράμματα καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τους, μόρφωσαν πολλὰς γενεὲς Ἑλλήνων καὶ καλλιέργησαν στὶς ψυχὲς τους τὸν πόθο τῆς ἐλευθερίας. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ὀνομάστηκαν διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Τέτοιοι ἦταν ὁ Ἠλίας Μηνιάτης, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος, ὁ Ἄνθιμος Γαζής, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ Κωνσταντῖνος Κούμας, ὁ Νεόφυτος Δούκας καὶ ἄλλοι.

δ) Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Μεγαλύτερος ὅμως διδάσκαλος τοῦ Γένους ἀναδείχθηκε ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, γιατί μὲ τὰ συγγράμματά του, τὶς συμβουλὲς του καὶ τὶς παραινέσεις του βοήθησε πολὺ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ ἔθνους.

Οἱ γονεῖς του ἦσαν ἀπὸ τὴ Χίο. Αὐτὸς γεννήθηκε στὴ Σμύρνη.

Όταν μεγάλωσε, τὸν ἔστειλε ὁ πατέρας του στὸ Ἄμστερνταμ τῆς Ὀλλανδίας, γιὰ νὰ φροντίζη ἐκεῖ τὶς ἐμπορικές του ἐπιχειρήσεις. Ἄλλὰ ὁ Κοραῆς δὲν αἰσθανόταν κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ἐμπόριο. Ἦθελε νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὰ γράμματα. Γι' αὐτὸ ἐπιδόθηκε στὴ μελέτη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ στὴν ἐκμάθηση ξένων γλωσσῶν. Ἀργότερα σπούδασε τὴν ἰατρικὴ καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι.

Ἦταν ἐπιμελής καὶ ἐργατικὸς καὶ ἀναδείχτηκε σοφὸς μελετητῆς καὶ σχολιαστῆς τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων. Ἄλλὰ, περισσότερο ἀπ' αὐτό, ἦταν ἕνας εὐγενῆς καὶ λεπτὸς ἄνθρωπος μὲ ἔντονη καὶ θερμὴ φιλοπατρία. Πίστευε πὼς μόνο ἂν μορφωθοῦν οἱ Ἕλληνες θὰ μπορέσουν ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία τους. Γι' αὐτὸ ἐγράψε πολλὰ συγγράμματα καὶ τὰ τύπωσε μ' ἑξοδα διαφόρων πλουσιῶν ὁμογενῶν. Τὰ βιβλία αὐτὰ βοήθησαν στὴν πνευματικὴ ἐξύψωση τοῦ ἔθνους καὶ στὴν ἀναζωπύρωση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων.

Πέθανε στὰ 1833 στὸ Παρίσι, ἀφοῦ ἀξιώθηκε νὰ δῆ τὴν πατρίδα του ἐλεύθερη. Τὸ ἔθνος, γιὰ νὰ τιμήσῃ τὴ μνήμη του, ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του στὰ προπύλαια τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

ε) Ὁ πατὴρ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς (1714-1779). Ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἐργάστηκαν γιὰ τὴν ἵδρυση σχολείων στὶς κοινότητες τοῦ σκλαβωμένου ἔθνους, ἐξέχουσα θέση κατέχει ὁ πατὴρ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός. Γεννήθηκε στὸ Μέγα Δένδρο τῆς Τριχωνίδας. Τὸ κοσμικὸ του ὄνομα ἦταν Κώστας. Σπούδασε στὴ Σιγδίτσα τῆς Παρνασσίδας καὶ στὴν Ἀθωνιάδα Σχολή. Ὑπηρέτησε στὰ 1735 στὸ σχολεῖο τῆς Ἄνω χώρας τῆς Ναυπακτίας ὡς ὑποδιδάσκαλος καὶ στὰ 1758 ἐγίνε μοναχὸς στὴ μονὴ τοῦ Φιλοθέου στὸ Ἅγιο Ὅρος.

Ἀπὸ τὰ 1760 ἄρχισε τὴ μεγάλη του δρᾶση ὡς ἱεροκῆρυκας καὶ ἐθναπόστολος. Περιηγήθηκε τὴ Μακεδονία, τὴν Ἥπειρο, τὴ Θεσσαλία, τὴ Στερεὰ καὶ πολλὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου καὶ κήρυξε στὴν ἀπλὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὰ κηρύγματά του δυνάμωσε τὸ ἐθνικὸ αἶσθημα τοῦ λαοῦ καὶ σύστησε τὴν ἵδρυση σχολείων. Οἱ προτροπές του ἔβρισκαν μεγάλη ἀπήχηση στὸ λαὸ καὶ ἀπόκτησε φήμη καὶ σεβασμό. Κήρυξε σὲ 30 ἐπαρχίες καὶ ἵδρυσε 280 δημοτικὰ σχολεῖα καὶ 10 ἀνώτερα.

Όταν βρισκόταν στὴν Ἥπειρο, τὸν συκοφάντησαν στοὺς Τούρκους οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἠπείρου ὅτι τάχα ὑποκινεῖ ταραχὲς κι ἐπανά-

σταση κατά της ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Στις 24 Αὐγούστου τοῦ 1779 τὸν ἔπιασαν οἱ Τούρκοι καὶ τὸν θανάτωσαν. Ἡ Ἐκκλησία τὸν κατάταξε μεταξὺ τῶν Ἁγίων καὶ τὸν ὀνόμασε ἰσαπόστολο.

Ἑρωτήσεις. 1) Γιατὶ ἔκλεισαν οἱ Τούρκοι τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα; 2) Ποιοὶ ἦταν οἱ διδάσκαλοι τῶν Ἑλληνοπαίδων στοὺς δύο πρώτους αἰῶνες τῆς δουλείας; 3) Πῶς λειτούργησαν τὰ κρυφὰ σχολεῖα; 4) Γνωρίζετε τὸ ποίημα τοῦ Πολέμη «Τὸ κρυφὸ σχολεῖο»; Νὰ τὸ ἀπαγγεῖλετε. 5) Ποιὰ σχολεῖα ἔγιναν ὀνομαστά; 6) Ποιοὶ ὀνομάστηκαν διδάσκαλοι τοῦ γένους καὶ γιατί; 7) Ποιῆς ὑπηρεσίης πρόσφερε στὸ ἔθνος ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς; 8) Ποιῆς ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός;

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Τò επανάστατικό κίνημα στὰ 1770

Σ' όλο τò μακρὺ διάστημα τῆς δουλείας οἱ Ἕλληνες δὲν ἔπαψαν νὰ πιστεύουν ὅτι ἡ τουρκικὴ κυριαρχία θὰ ἦταν πρόσκαιρη καὶ παροδική. Ἡ πίστη τους αὐτὴ ἔγινε ἰσχυρότερη ὕστερα ἀπὸ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνες τῆς δουλείας ποὺ ἡ ὄρμη τῶν Τούρκων ἄρχισε νὰ ἔξασθενίζη. Πολλὲς φορὲς ἔκαμαν ἀπόπειρες ν' ἀποτινάξουν τὸν τουρκικὸ ζυγὸ. Οἱ ἀπόπειρες ὁμως αὐτὲς δὲν πετύχαιναν, γιατί ἦταν τοπικὲς καὶ χωρὶς ὀργάνωση. Τὸ σπουδαιότερο επανάστατικὸ κίνημα ἔγινε στὴν Πελοπόννησο στὰ 1770.

Ὅταν ἡ Ρωσία στὰ 1766 μπῆκε στὴν ἱερὴ συμμαχία τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς Τουρκίας, οἱ Ἕλληνες πίστεψαν ὅτι ἔφτασε πιά ἡ ὥρα νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία τους. Τὸν πόθο αὐτὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸν θέρμαινε καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας, γιατί φιλοδοξοῦσε νὰ διώξη τοὺς Τούρκους ἀπὸ τίς ἑλληνικὲς χῶρες καὶ νὰ γίνη ἐκείνη ὁ κληρονόμος τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

Ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο τῆς Ρωσίας ἡ Αἰκατερίνη, σκέφτηκε νὰ ξεσηκώσῃ τοὺς Ἕλληνες σ' ἐπανάσταση. Γι' αὐτὸ ἔστειλε στὴν Ἑλλάδα τὸν ἀξιωματικὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ Γεώργιο Παπάζολη μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ προετοιμάσῃ τὴν επανάστατικὴ ἐξέγερση. Αὐτὸς ἦρθε στὴν Πελοπόννησο καὶ μὲ ὑποσχέσεις πὼς ἡ Ρωσία θὰ βοηθήσῃ τὸ κίνημα μὲ στρατὸ καὶ στόλο, κατάφερε νὰ πείσῃ τὸν μπέη τῆς Μάνης Μαυρομιχάλη, τὸν πρόκριτο τῆς Καλαμάτας Μπενάκη, τὸν μητροπολίτη τῆς Σπάρτης Ἀνανία, τοὺς προεστοὺς τοῦ Αἰγίου καὶ τῶν Καλαβρύτων Μελετόπουλο καὶ Ζαίμη καὶ ἄλλους προκρίτους τῆς Πελοποννήσου νὰ κινηθοῦν, ὅταν θὰ ἐρχόταν ἡ ρωσικὴ βοήθεια.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο (1769) φάνηκαν στὰ νότια παράλια τῆς Πελο-

ποννήσου 15 ρωσικά πλοία με ἀρχηγούς τούς ἀδερφούς Θεόδωρο και Ἀλέξιο Ὁρλώφ. Οἱ Ἕλληνες τῆς Πελοποννήσου τότε νόμισαν πῶς ἔφτασε ἡ ρωσικὴ βοήθεια πού τούς ὑποσχέθηκε ὁ Παπάζολης, ἄρπαξαν τὰ ὄπλα καὶ ἄρχισαν νὰ κτυποῦν τὶς τουρκικὲς φρουρὲς.

Ὁ σουλτάνος μόλις ἔμαθε τὴν ἐξέγερση τῶν Ἑλλήνων ἔστειλε 15000 Ἀλβανούς με τὴν ἐντολὴ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάσταση καὶ νὰ ἐξοντώσουν τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμό. Οἱ Ἀλβανοὶ κινήθηκαν με ταχύτητα. Πρῶτα μπῆκαν στὴν Πάτρα κι ἔσφαξαν 3000 κατοίκους καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τῆς Πάτρας. Ὑστερα κοντὰ στὴν Κορώνη νίκησαν τούς Μανιάτες κι ἔσφαξαν 400 ἀπ' αὐτούς κι ἔπιασαν αἰχμάλωτο καὶ τὸν ἀρχηγό τους Ἰωάννη Μαυρομιχάλη.

Οἱ μικρὲς ρωσικὲς δυνάμεις ἔφυγαν με τὰ πλοία τους καὶ ἄφησαν τούς Ἕλληνες στὴν τύχη τους.

Οἱ Ἀλβανοὶ συνέχισαν τὶς σφαγές, τὶς ἀρπαγὲς καὶ τὶς λεηλασίες καὶ σκόρπισαν στὸν τόπο τὴν καταστροφὴ, τὴ συμφορὰ καὶ τὴν ἐρήμωση. Καὶ θὰ ἐρηνωνόταν ἐντελῶς ἡ χώρα τότε ἀπὸ τούς Ἕλληνες κατοίκους της, ἂν ὁ ναύαρχος τῶν Τούρκων Καπουδὰν Πασὰς Χασὰν δὲν ἔπειθε τὸν Σουλτάνο, ὅτι ὀλοκληρωτικὴ ἐξολόθρευση τῶν Ἑλλήνων θὰ ζήμιωνε τὴν Τουρκία, γιὰ τὴ θὰ ἔλειπαν ἀπὸ τὴ χώρα οἱ ἐργάτες καὶ ἀπὸ τὸ ταμεῖο ὁ κεφαλικὸς φόρος. Τότε ὁ σουλτάνος ἔστειλε διαταγὴ νὰ φύγουν οἱ Ἀλβανοὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Οἱ Ἀλβανοὶ ὅμως δὲ θέλησαν νὰ φύγουν καὶ οἱ Τούρκοι ἀναγκάστηκαν νὰ ζητήσουν τὴ βοήθεια τῶν Ἑλλήνων ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν με τὴν ὑπόσχεση ἀμνηστίας. Ἔτσι οἱ Τούρκοι πέτυχαν τὴν καταστροφὴ τῶν Ἀλβανῶν, ἀλλὰ παρασπόνδησαν καὶ καταδίωξαν κατόπιν καὶ τούς κλέφτες. Τότε πολλοὶ κλέφτες τῆς Πελοποννήσου σκοτώθηκαν καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτούς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης, πατέρας τοῦ Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.

Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1770 εἶχε τραγικὸ γιὰ τούς Ἕλληνες τέλος. Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ τούς ἀπογοῆτευσε, γιὰ τὴ γκρέμισε τὶς ἐλπίδες πού εἶχαν στηριξέι στὴ βοήθεια τῆς ὁμόδοξης Ρωσίας. Ἔτσι γιὰ πολὺν καιρὸ ἀνακόπηκε ἡ ἐπαναστατικὴ τους διάθεση, ἀλλὰ δὲν ἔλλειψε τελείως.

2. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1790. Λάμπρος Κατσώνης καὶ Γεώργιος Ἀνδρίτσος

Στὰ 1787 κηρύχτηκε νέος πόλεμος τῆς Ρωσίας ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Ἡ Αἰκατερίνη ἔστειλε νέους πράκτορες στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ξεσηκώσουν τοὺς Ἕλληνες σ' ἐπανάσταση. Πάλι ἄρχισαν νὰ χτυποῦν οἱ καρδιές τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ ἡ συμφορὰ τοῦ 1770 ἦταν ἀκόμα νωπὴ καὶ δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ κινηθοῦν.

Τὸν ἄλλο χρόνο ὅμως ὁ Λάμπρος Κατσώνης, Ἕλληνας ἀπὸ τὴ Βοιωτία, λοχαγὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ στάλθηκε ἀπὸ τὴν Αἰκατερίνη στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ προκαλέσῃ ἐξέγερση τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες τῆς Τεργέστης τὸν βοήθησαν νὰ ἐξοπλίσῃ 3 μικρὰ πλοῖα καὶ νὰ κατέβῃ στὸ Αἰγαῖο πέλαγος. Σὲ λίγο ὁ Κατσώνης αὖξῃσε τὰ πλοῖα του σὲ 16 μ' ἐκεῖνα ποὺ ἔπαιρνε ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὲ τὴ μικρὴ αὐτὴ ναυτικὴ δύναμη πολλὰς φορὲς νίκησε τουρκικὲς δυνάμεις κι ἔγινε τὸ φόβητρο τῶν Τούρκων στὴ Μεσόγειο.

Οἱ Τούρκοι δοκίμασαν νὰ ἐξαγοράσουν τὸν ἀνδρεῖο αὐτὸν ἥρωα τῆς θάλασσας μὲ χρήματα, ἀλλὰ ἐκεῖνος δὲν δέχτηκε τίς τουρκικὲς προτάσεις, γιὰτι ἔκανε τὸν ἀγῶνα του γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς πατρίδος καὶ ὄχι γιὰ χρήματα.

Τὰ κατορθώματα τοῦ Λάμπρου ἐνθουσίασαν τὸν ἀρματολὸ τῆς Ρούμελης Γεώργιον Ἀνδρίτσο καὶ τὸν παρακίνησαν νὰ μπῆ στὰ πλοῖα τοῦ Λάμπρου μὲ τὰ 500 παλικάρια του. Τώρα ἡ δύναμη τοῦ Κατσώνη ἦταν ἐπίφοβη στὸ Αἰγαῖο.

Οἱ Τούρκοι ἔστειλαν τότε ἐναντίον του 30 πλοῖα καὶ ταυτόχρονα ζήτησαν τὴ βοήθεια τοῦ στόλου τῶν Ἀλγερινῶν. Ὁ Κατσώνης συνάντησε τὸν τουρκικὸ στόλο μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Εὐβοίας, κοντὰ στὸ ἀκρωτήριο τοῦ Καφηρέα (Κάβο-Ντόρο). Στὴ ναυμαχία ποὺ ἔγινε νίκησε τὰ τουρκικὰ πλοῖα, ἀλλὰ τὴν ἄλλη ἡμέρα βρέθηκε ἀνάμεσα στὸν τουρκικὸ καὶ στὸ στόλο τῶν Ἀλγερινῶν ποὺ εἶχεν ἔλθει σὲ βοήθεια τοῦ τουρκικοῦ. Τότε ἔπαθε ἀληθινὴ καταστροφή ἀπὸ τὰ κανόνια τῶν δύο ἐχθρικών στόλων ποὺ τὸν εἶχαν βάλεϊ στὴ μέση. Ὅλα τὰ πλοῖα του καταστράφηκαν καὶ 650 παλικάρια του σκοτώθηκαν. Ὁ ἴδιος μόλις κατὰφερε νὰ σωθῇ μὲ δύο μισοκαταστρεμμένα ἐλαφρὰ πλοιάρια.

Ἀλλὰ καὶ πάλι ὁ Λάμπρος δὲν ἀπογοητεύθηκε καὶ δὲ θέλησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀγῶνα. Πῆγε στὰ παράλια τῆς Μάνης καὶ σχημάτισε

πάλι ένα μικρό στόλο και άρχισε πάλι να χτυπάει τὰ τουρκικά πλοία. Στο μεταξύ η Αικατερίνη έκλεισε ειρήνη με τὸ σουλτάνο και ἔστειλε διαταγή στὸν Κατώνη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀγῶνα. Ὁ Λάμπρος τότε ἀπάντησε με ὀργή: ἂν ἡ Αἰκατερίνη ὑπόγραφε τὴν ειρήνη της, ὁ Λάμπρος δὲν ὑπόγραφε ἀκόμη τὴ δική του.

Ἡ Τουρκία, ἀφοῦ ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὴν πίεση τῆς Ρωσίας, συγκέντρωσε πολλές δυνάμεις ἐναντίον τοῦ Κατώνη. Οἱ Ρῶσοι πράκτορες δὲν τὸν βοήθουσαν πιά καὶ ὁ μπέης τῆς Μάνης τὸν πίεζε νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὶς ἀκτὲς του. Ἀποβίβασε τότε στὴ Μάνη τὸν Ἄνδρίτσο καὶ μ' ἓνα ἐλαφρὸ πλοίαριο ἐπλευσε στὴν Ἰθάκη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πῆγε στὴ Ρωσία, ὅπου πέθανε στὰ 1804 γεμάτος πικρία γιὰ τὴ διάψευση τῶν ἐλπίδων του.

Ὁ Ἄνδρίτσος πέρασε στὴ Στερεὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ζήτησε καταφύγιο στὴν Ἐπτάνησο. Οἱ Ἐνετοὶ ὅμως τὸν παράδωσαν στοὺς Τούρκους. Μεταφέρθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ θανατώθηκε με σκληρὰ βασανιστήρια.

Ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος τοῦ Κατώνη καὶ τοῦ Ἄνδρίτσου γκρέμισαν ἄλλη μιὰ φορά τὶς ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ ἔδωκαν σ' αὐτοὺς ἓνα πολύτιμο διδάγμα, ὅτι οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι χρησιμοποιοῦσαν τὸν πόθο τῶν Ἑλλήνων γιὰ ἐλευθερία, μόνο γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν δικά τους συμφέροντα καὶ ὅτι, ἂν οἱ Ἕλληνες ἤθελαν τὴν ἐλευθερία τους, ἔπρεπε νὰ στηριχτοῦν στὶς δικές τους καὶ μόνο δυνάμεις.

Ἐρωτήσεις. 1. Γιατί ἡ Ρωσία παρακίνησε τοὺς Ἕλληνες στὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1770; Γιατί δὲν πέτυχε τὸ κίνημα τοῦ 1770; Γιατί πίστευαν οἱ Ἕλληνες στὴ ρωσικὴ ὑποστήριξη; Χαρακτηρίστε τὸν Κατώνη. Ἀνακοινώστε ποιήματα καὶ τραγούδια ποὺ νὰ ἐκφράζουν τὴν πίστη τῶν Ἑλλήνων στὴ ρωσικὴ βοήθεια καὶ νὰ ὑμνοῦν τὸν Ἄνδρίτσο.

ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΛΗ-ΠΑΣΑ

1. Πρώτη έκστρατεία του Ἀλῆ-Πασᾶ
κατὰ τοῦ Σουλίου

Στὴ δύσβατη καὶ ἀπόκρημνη περιοχὴ τῶν Κασσιοπαίων βουνῶν τῆς νότιας Ἡπείρου ἦταν χτισμένα τὰ ἔντεκα χωριά τοῦ Σουλίου. Τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ ἦταν τὸ Σούλι καὶ ἡ Κιάφα. Οἱ Ἕλληνες, ποὺ κατοικοῦσαν στὰ χωριά αὐτά, ἦταν πάνω κάτω 7000 καὶ λέγονταν ὅλοι Σουλιῶτες.

Οἱ Σουλιῶτες ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ γυμνάζονταν στὰ ὄπλα καὶ στὸν πόλεμο. Ἀκόμα καὶ οἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν μεταχειρίζονταν τὰ ὄπλα κι ἔπαιρναν μέρος στὸν πόλεμο. Γι' αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπιχείρησαν νὰ καταλάβουν τὸ Σούλι, ἀλλὰ ἀρκέστηκαν νὰ εἰσπράττουν ἓνα μικρὸ φόρο ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες. Ἔτσι ἡ ὄρεινὴ περιοχὴ τοῦ Σουλίου ἔμεινε ἐλεύθερη καὶ ἀνενόχλητη ὡς ποὺ ἔγινε πασὰς στὰ Γιάννενα ὁ αἰμοβόρος τύραννος Ἀλῆς.

Ὁ Ἀλῆ-πασὰς ἦταν Τουρκαλβανὸς ἀπὸ τὸ Τεπελένι τῆς Ἡπείρου. Ἦταν πλεονέχτης, δόλιος, φιλόδοξος καὶ κακοῦργος. Κατάφερε νὰ διώξη μὲ συκοφαντίες καὶ διαβολὲς τοὺς πασάδες τῶν γειτονικῶν περιφερειῶν καὶ νὰ γίνῃ τύραννος ὄχι μόνο στὴν Ἡπειρο, ἀλλὰ καὶ στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, στὴ Θεσσαλία καὶ στὴ Δυτικὴ Μακεδονία. Εἶχε συνάξει πλοῦτη ἀπὸ ἀρπαγὰς καὶ λεηλασίες καὶ διατηροῦσε στρατὸ ἀπὸ πιστοὺς τοῦ Τουρκαλβανούς.

Ὁ Ἀλῆ-πασὰς δὲν μπορούσε νὰ βλέπῃ τὴν περιοχὴ τοῦ Σουλίου ἐλεύθερη καὶ μάλιστα τόσο κοντὰ στὰ Γιάννενα καὶ ζήτησε κάποια ἀφορμὴ, γιὰ νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Ἡ ἀφορμὴ αὐτὴ δὲν ἄργησε νὰ παρουσιαστῇ.

Ὅταν ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη κήρυξε τὸν πόλεμο

κατά της Τουρκίας στά 1788 κι έδωσε στους Έλληνες τήν υπόσχεση πώς θα άναστήση τή βυζαντινή αυτοκρατορία με αυτοκράτορα τόν έγγονό της Κωνσταντίνο, οί Σουλιώτες έστειλαν στή Ρωσία πρεσβεία, για να τήν εύχαριστήσουν. Αυτό χρησιμοποίησε για άφορμή ό Άλής και ζήτησε από τόν σουλτάνο τήν άδεια να τιμωρήση τόν Σούλι. Ο σουλτάνος έδωσε πρόθυμα τήν άδεια και στά 1791 ό Άλής με 3000 Άλβανούς χτύπησε τόν Σούλι.

Οί Σουλιώτες όμως πρόβαλαν ήρωική αντίσταση. Οί άντρες με άρχηγό τόν Λάμπρο Τζαβέλα και οί γυναίκες με άρχηγό τή σύζυγό του Μόσχω, έπιασαν όλες τις όρεινες και άπόκρημες διαβάσεις, από όπου θα μπορούσε να περάση ό Άλής, για να μπή στο Σούλι. Καί, όταν έφτασε εκεί, οί Σουλιώτες τόν πολέμησαν με γενναιότητα. Άλλοι πυροβολούσαν, άλλοι γέμιζαν τά φυσίγγια, άλλοι κυλούσαν μεγάλες πέτρες. Οί Τουρκαλβανοί υποχώρησαν και οί Σουλιώτες τούς καταδίωξαν. Δύο χιλιάδες Τουρκαλβανοί σκοτώθηκαν στήν πρώτη αύτή σύγκρουση Άλή και Σουλιωτών.

2. Δεύτερη έκστρατεία του Άλή-πασά κατά του Σουλίου

Ο Άλή-πασάς δέν άπελπίστηκε από τήν άποτυχία τής πρώτης έκστρατείας και άποφάσισε να έπιτεθί τόν άλλο χρόνο με ισχυρότερες δυνάμεις: για να είναι βέβαιος για τήν έπιτυχία του, σκέφτηκε να βάλη σ' ένέργεια ένα δόλιο σχέδιο.

Ίσχυρίστηκε ότι πρόκειται να έκστρατεύση κατά του πασά του Άργυροκάστρου και ζήτησε τή βοήθεια των Σουλιωτών. Οί άλλοι άρχηγοί των Σουλιωτών κατάλαβαν τά δόλια σχέδια του Άλή και δέν έστειλαν βοήθεια. Μόνο ό Λάμπρος Τζαβέλας πήγε με 70 παλικάρια. Είχε μαζί του και τόν παιδί του τόν Φώτο, πού ήταν τότε δέκα χρονών. Ο Άλής τόν δέχτηκε με χαρά κι όταν ξεκίνησαν για τόν Άργυροκάστρο, οί Τουρκαλβανοί περικύκλωσαν τούς Σουλιώτες, τούς έπιασαν και τούς φυλάκισαν. Ένας μόνο Σουλιώτης πέτυχε να φύγη και να φέρη στο Σούλι τήν είδηση. Έτσι, όταν ό Άλής ήρθε να πάρη τόν Σούλι, πού τόν νόμιζε άπροετοίμαστο, βρήκε τις διαβάσεις κλεισμένες. Όλες οί έπιθέσεις του πήγαιναν άδικο και οί άνδρες του χάνονταν χωρίς καμιά έλπίδα να πάρουν τόν Σούλι.

Τότε παρουσιάστηκε στον Ἄλῃ ὁ Λάμπρος Τζαβέλας καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε πῶς θὰ κατάφερνε τοὺς Σουλιῶτες νὰ παραδώσουν τὸ Σούλι, ἂν τὸν ἄφηνε νὰ πάη ἐκεῖ. Ὁ Ἄλῃς δέχτηκε τὴν πρόταση τοῦ Τζαβέλα, ἀλλὰ κράτησε στὴ φυλακὴ τὸ Φῶτο καὶ δήλωσε στὸν πατέρα του, ὅτι θὰ τὸν θανατώσει, ἂν ἐκεῖνος δὲν τηροῦσε τὴν ὑπόσχεσή του καὶ δὲν κατάφερνε τοὺς Σουλιῶτες νὰ παραδώσουν τὸ Σούλι.

Ὁ Λάμπρος, ὅταν ἔφτασε στὸ Σούλι, ἔστειλε στὸν Ἄλῃ ἓνα γράμμα ποῦ ἔγραφε:

«Βεζύρη Ἄλῃ-Πασά

Χαίρομαι ὅπου γέλασα ἓνα δόλιον. Εἶμαι ἐδῶ διὰ νὰ διαφεντεύω τὴν πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἓνα κλέφτην σὰν ἐσένα. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως θέλει τὸν ἐκδικήσω πρὶν νὰ ἀποθάνω. Ἐὰν ὁ υἱός μου δὲν μείνει εὐχαριστημένος νὰ θυσιασθῆ γιὰ τὴν πατρίδα του, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζήσει καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου μήτε πρέπει νὰ ὀνομάζεται ἄξιος υἱός τῆς Ἑλλάδος, ἔὰν μὲ γενναιότητα δὲν ὑποφέρει τὸν θάνατον. Προχώρησε λοιπὸν ἄπιστε. Εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ. Ἐγὼ ὁ ὠμοσμένος ἐχθρός σου καπετὰν Λάμπρος Τζαβέλας».

Τὸ γράμμα αὐτὸ ἐξόργισε περισσότερο τὸν Ἄλῃ-πασά. Γι' αὐτὸ ἔδωσε διαταγὴ νὰ συγκεντρωθῆ περισσότεροι στρατὸς καὶ νὰ γίνῃ μεγάλη ἐπίθεση ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές. Ὅχτῶ χιλιάδες Τουρκαλβανοὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ὁμὲρ Βρυώνη χύθηκαν ἐπάνω στοὺς Σουλιῶτες. Ὁ πόλεμος ἔγινε σκληρός, γιατί καὶ οἱ Τουρκαλβανοὶ ὀρμοῦν μὲ μανία καὶ οἱ Σουλιῶτες ἀμύνονται μὲ γενναιότητα. Σὲ μιὰ στιγμὴ τῆς μάχης οἱ Σουλιώτισσες μὲ τὴ Μόσχω βγαίνουν ἀπὸ τὰ ταμπούρια τους καὶ ὀρμοῦν κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν. Τότε βγαίνουν καὶ οἱ Σουλιῶτες μὲ ξεγυμνωμένα τὰ γιαταγάνια τους. Οἱ Τουρκαλβανοὶ τὰ χάνουν, διασκορπίζονται καὶ φεύγουν. Ὁ Ἄλῃς σπεύδει νὰ σωθῆ μὲ τὴ φυγὴ καὶ νὰ κλειστῆ στὰ Γιάννενα. Ἀλλὰ τόσο φοβήθηκε, ποῦ ἔκλεισε εἰρήνη μὲ τοὺς Σουλιῶτες, ἀφοῦ ἔλευθέρωσε τὸ Φῶτο καὶ τοὺς ἄλλους Σουλιῶτες ποῦ κρατοῦσε στὰ Γιάννενα φυλακισμένους.



3. Τρίτη έκστρατεία τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου. Τὸ Κούγκι καὶ τὸ Ζάλογο

Ὅχτῶ χρόνια κράτησε αὐτὴ ἡ εἰρήνη ποὺ ἔκαμε ὁ Ἀλῆς μὲ τοὺς Σουλιῶτες. Ὁ Ἀλῆς ὅμως δὲν μποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ, ὅσο ἔβλεπε τὸ Σούλι ἐλεύθερο. Γι' αὐτὸ τὸ ἔτος 1800 ἔκαμε καὶ τρίτη έκστρατεία κατὰ τῶν Σουλιωτῶν μὲ 10.000 Ἀλβανοὺς χωρὶς καμιά ἀφορμὴ κι ἐντελῶς ξαφνικά. Οἱ Σουλιῶτες ὅμως ἀπόκρουσαν τὶς ἐπιθέσεις του. Τότε ὁ Ἀλῆς προσπάθησε νὰ ἐξαγοράσῃ μὲ χρήματα καὶ ὑποσχέσεις μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Σουλιωτῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν προσπάθεια αὐτὴ δὲν κατάφερε τίποτε.

Τότε σταμάτησε τὶς ἐπιθέσεις του κι ἔβαλε σ' ἐνέργεια ἓνα σχέδιο στενοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Σουλιωτῶν. Τὰ στρατεύματά του περικύκλωσαν ὅλη τὴν περιοχὴ καὶ δὲν ἄφηναν νὰ μπῆ ἢ νὰ βγῆ κανεὶς ἀπὸ τὰ Σουλιωτοχώρια. Ἡ πείνα ἄρχισε τότε νὰ βασανίζῃ τοὺς Σουλιῶτες. Ὑπόφερναν πολὺ, ἀλλὰ οὔτε σκέψη ἔκαναν γιὰ παράδοση. Ἕνας ἕνας τὴ νύχτα, σὰ φαντάσματα, μερικοὶ γενναῖοι περνοῦσαν ἀπὸ τὶς γραμμὲς τῶν Ἀλβανῶν καὶ πήγαιναν κάτω στὸν κάμπο, γιὰ νὰ φέρουν στὸ Σούλι κανένα ἄρνι ἢ λίγο ἀλεύρι. Πήγαιναν, ἀλλὰ πολλοὶ δὲ γύριζαν, γιατί σκοτώνονταν σ' ἐνέδρες ἢ σὲ συμπλοκές.

Δὲν μπόρεσε νὰ καταβάλλῃ τὸ Σούλι ἡ πείνα· τὸ κατέβαλε ἡ προδοσία. Ἕνας προδότης, ὁ Πῆλιος Γούσης, ὁδήγησε μιὰ νύχτα κρυφὰ ἀπὸ ἓνα μονοπάτι 200 Ἀλβανοὺς μέσα στὸ Σούλι. Αὐτοί, μόλις ξημέρωσε, χτύπησαν τοὺς Σουλιῶτες ἀπὸ πίσω. Οἱ Σουλιῶτες τότε ὑποχώρησαν σ' ἓνα ὕψωμα ποὺ λεγόταν Κούγκι. Ἐκεῖ τοὺς περικύκλωσαν πολλοὶ Ἀλβανοί. Ἀναγκάστηκαν νὰ συνθηκολογήσουν. Δέχτηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Σούλι ἐνοπλοὶ μὲ τὶς οἰκογένειές τους καὶ τὰ πράγματά τους καὶ νὰ πᾶνε σ' ἄλλον τόπο. Χωρίστηκαν σὲ τρεῖς ὁμάδες καὶ ξεκίνησαν. Στὸ Κούγκι ἔμεινε ὁ καλόγερος Σαμουήλ μέσα στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, γιὰ νὰ τὸ παραδώσῃ.

Ὅταν ἔφτασαν ἐκεῖ οἱ στρατιῶτες τοῦ Ἀλῆ, κάποιος ἀπ' αὐτοὺς εἶπε στὸ Σαμουήλ: «καὶ τώρα, καλόγερε, τί τιμωρία νομίζεις πῶς θὰ σοῦ ἐπιβάλλῃ ὁ Βεζύρης, ἀφοῦ εἶχες τὴν ἀνοησία νὰ παραδοθῆς;»

– Καμιά! εἶπε ὁ Σαμουήλ καὶ πυροβόλησε τὸ βαρέλι τῆς μπαρούτης ποὺ ἦταν ἐκεῖ κοντά. Τὸ Κούγκι ἀνατινάχθηκε στὸν ἀέρα καὶ σκέπασε

μέ τα χαλάσματα του και τὸν Σαμουήλ με τοὺς συντρόφους του και τοὺς Ἀρβανίτες.

Ἡ ἀνατίναξη αὐτὴ ἦταν κατάλληλη ἀφορμὴ στὸν Ἄλῃ, γιὰ νὰ καταπατήση τὶς συμφωνίες. Ἐδωσε ἀμέσως διαταγὴ νὰ καταδιώξουν τοὺς Σουλιῶτες. Τὸ πρῶτο τμήμα με τὸ Φῶτο Τζαβέλα πρόφτασε και σώθηκε στὴν Πάργα. Τὸ δεύτερο με τὸν Κουτσονίκα ζήτησε καταφύγιο στὸ βράχο τοῦ Ζαλόγγου και τὸ τρίτο με τὸν Κίτσο Μπότσαρη στὸ μοναστήρι τοῦ Σέλτσου. Οἱ Ἀλβανοὶ περικύκλωσαν τὸ Ζάλογγο. Οἱ γυναῖκες, γιὰ νὰ μὴ σκλαβωθοῦν, ἔριξαν τὰ παιδιά τους στὸ βράχο και ὕστερα πιάστηκαν σὲ χορὸ και τραγουδώντας τὸ τραγούδι «ἔχε γειά, καημένε κόσμε...» ἔπεφταν μιὰ μιὰ στὸ γκρεμὸ, καθὼς ἐρχόταν ἡ σειρὰ τῆς καθεμιάς νὰ σέρνῃ τὸ χορὸ. Οἱ ἄντρες με τὰ σπαθιά στὸ χέρι ἔπεσαν ἐπάνω στοὺς ἐχθροὺς και 150 μόνο ἀπὸ αὐτοὺς μπόρεσαν νὰ περάσουν τὶς ἐχθρικές γραμμές και νὰ σωθοῦν στὴν Πάργα. Οἱ ἄλλοι, κοντὰ 650 ἄντρες, σκοτώθηκαν, ἀφοῦ σκότωσαν διπλάσιους ἐχθροὺς. Τὸ σῶμα τοῦ Μπότσαρη ἀμύνθηκε πολὺν καιρὸ, ἀλλὰ μόνο 45 ἄντρες μπόρεσαν νὰ σωθοῦν. Οἱ ἄλλοι σκοτώθηκαν. Ἀπὸ τὴν Πάργα οἱ Σουλιῶτες πέρασαν στὰ νησιά τοῦ Ἰονίου.

Ἀλλὰ και ὁ Ἄλῃ-πασὰς δὲ χάρηκε γιὰ πολὺν καιρὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Σουλίου. Περηφανεύτηκε πολὺ και θέλησε νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ σουλτάνου. Ὁ σουλτάνος ἔστειλε στὴν Ἡπειρο τὸν χουρσίτ πασὰ τῆς Πελοποννήσου νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἄλῃ γιὰ τὴν ἀποστασία του. Ὁ Χουρσίτ νίκησε τὸν Ἄλῃ και τὸν σκότωσε. Τὸ ἔτος 1820, ἐνῶ διαρκοῦσε ἀκόμα ὁ πόλεμος Χουρσίτ και Ἄλῃ, οἱ Σουλιῶτες βρῆκαν τὴν εὐκαιρία και ξαναγύρισαν στὸ Σούλι.

Ἐρωτήσεις. Σὲ ποῖο σημεῖο τοῦ γεωφυσικοῦ χάρτη εἶναι ἡ περιοχή τοῦ Σουλίου; Ποιὰ ἦταν ἡ αἰτία τοῦ πολέμου Ἄλῃ και Σουλιωτῶν; Ποιὰ ἀφορμὴ δόθηκε στὸν Ἄλῃ νὰ ἀρχίσῃ τὸν πόλεμο; Πόσοι πόλεμοι ἔγιναν; Πῶς κυριεύτηκε τὸ Σούλι; Ποιὲς ἦταν οἱ δόλιες πράξεις τοῦ Ἄλῃ στοὺς πολέμους αὐτοὺς; Ποιὲς ἦταν οἱ ἥρωικές πράξεις τῶν Σουλιωτῶν; Χαρακτηρίστε τὴν πράξη τοῦ Πήλιου-Γούση. Διαβάστε διηγήματα τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη σχετικὰ με τοὺς ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν. Διαβάστε τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη «Ἡ φυγὴ».

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ



1. Η γαλλική επανάσταση

Πριν από το 19ο αιώνα τα περισσότερα κράτη της Ευρώπης είχαν απολυταρχικά πολιτεύματα· δηλαδή τα κυβερνούσαν οι βασιλείς με τους εύγενείς, χωρίς να λογαριάζουν τη γνώμη του λαού.

Τα πολιτεύματα αυτά ήταν άνεκτα στους μεσαιωνικούς χρόνους, γιατί ο πολύς λαός δεν είχε την απαιτούμενη μόρφωση, για να πάρη μέρος στη διοίκηση της πολιτείας.

Όταν όμως έγινε η αναγέννηση στη Δύση, ύστερα από την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως, και ο πολύς λαός μορφώθηκε και απόκτησε και πλούτο από τις ανακαλύψεις των νέων χωρών, άρχισε να ζητη να ακούγεται και η δική του γνώμη στα ζητήματα του κράτους. Ζήτησε και πέτυχε να εκλέγη αντιπροσώπους, για να ψηφίσουν τους νόμους και να εκλέγουν την κυβέρνηση του κράτους.

Πρώτοι οι Άγγλοι περιόρισαν τ' απολυταρχικά δικαιώματα του βασιλιά και τον υποχρέωσαν να κυβερνά σύμφωνα μ' ένα νόμο που ψηφίσαν οι αντιπρόσωποι του λαού. Ο νόμος αυτός ονομάσθηκε σύνταγμα. Η συνέλευση των αντιπροσώπων του λαού ονομάσθηκε κοινοβούλιο και η νέα μορφή του πολιτεύματος ονομάσθηκε κοινοβουλευτικό πολίτευμα.

Το έτος 1789 ο γαλλικός λαός επαναστάτησε, για να καταργήση το απολυταρχικό πολίτευμα, και ζήτησε από το βασιλιά Λουδοβίκο τον 16ο να όρκιστῆ ότι θα κυβερνούσε στο μέλλον σύμφωνα με το σύνταγμα που ζήτησε η γαλλική έθνοσυνέλευση. Ο Λουδοβίκος προσποιήθηκε ότι δεχόταν, αλλά άρχισε κρυφές συνεννοήσεις με τους ήγεμονες των απολυταρχικών κρατών να τον βοηθήσουν να καταπνίξη την εξέγερση του γαλλικού λαού.

Όταν ο λαός πληροφορήθηκε τις συνεννοήσεις του Λουδοβίκου, τόν κατηγορήσε για επίορκο κι έχθρο του λαού και τόν καταδίκασε σέ θάνατο. Ἡ ἔθνοσυνέλευση τότε ἀνακήρυξε τὴ δημοκρατία καὶ ψήφισε τὴν περίφημη διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, πού καθόριζε τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τῶν Γάλλων πολιτῶν. Τὰ κυριότερα σημεῖα τῆς διακηρύξεως αὐτῆς εἶναι τὰ παρακάτω:

1) Κυρίαρχος τοῦ κράτους εἶναι ὁ λαὸς καὶ ἀπ' αὐτὸν πηγάζει κάθε ἐξουσία μέσα στὸ κράτος.

2) Ὅλοι οἱ πολῖτες εἶναι ἐλεύθεροι, ἔχουν ἴσα δικαιώματα καὶ μποροῦν νὰ καταλάβουν ὅλες τὶς θέσεις, ἂν εἶναι ἱκανοί.

3) Ὅλοι οἱ πολῖτες εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν στὸ κράτος φόρους χωρὶς καμιά ἐξαίρεση.

4) Κάθε πολίτης εἶναι ἐλεύθερος νὰ λέγη, νὰ γράφη καὶ νὰ δημοσιεύη τὶς γνώμες του.

5) Κανένας πολίτης δὲ φυλακίζεται χωρὶς δικαστικὴ ἀπόφαση καὶ χωρὶς νὰ ἔχη παραβῆ τὸ νόμο.

6) Κάθε πολίτης εἶναι ἐλεύθερος ν' ἀνήκη σὲ ὅποια θρησκεία θέλει.

Τὰ φιλελεύθερα καὶ δημοκρατικὰ αὐτὰ κηρύγματα τῶν Γάλλων ἐπαναστατῶν ἀνησύχησαν τοὺς ἡγεμόνες τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ κηρύξουν πολέμους κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ στοὺς πολέμους αὐτοὺς ὑπερίσχυσε ἡ Γαλλία.

Ἡ διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου εἶχε μεγάλη ἐπίδραση σ' ὅλους τοὺς λαοὺς, πού στέναζαν κάτω ἀπὸ τὰ ἀπολυταρχικὰ πολιτεύματα τῶν ἡγεμόνων καὶ τοὺς παρακίνησε νὰ κινηθοῦν γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν δικαιωμάτων τους. Μεγαλύτερη ὅμως ἐπίδραση εἶχε ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση στοὺς ὑπόδουλους Ἕλληνες, πού στέναζαν κάτω ἀπὸ τὸ βαρύτατο ζυγὸ τοῦ ἀλλόθρησκου, ἀλλοεθνοῦς καὶ ἀπολυταρχικοῦ σουλτάνου. Τὰ φιλελεύθερα αὐτὰ κηρύγματα γιὰ ἰσότητα καὶ δικαιοσύνη θέρμαναν περισσότερο τὸν πόθο τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς ἐλευθερίας τους.

Ἐρωτήσεις. Ποιὰ εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀπολυταρχικοῦ καὶ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος; Γιατί ἔγινε ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση; Ποιὰ

δικαιώματα του ανθρώπου διακήρυξε ή γαλλική επανάσταση; Ποιά επίδραση είχε ή γαλλική επανάσταση στους άλλους λαούς και στους Έλληνες;



2. Ο Ρήγας Φεραίος (1757-1798)

Ο Ρήγας γεννήθηκε στο Βελεστίνο της Θεσσαλίας και γι' αυτό λέγεται Βελεστινήλης και Φεραίος από την αρχαία πόλη των Φερών, που ήταν κοντά στο Βελεστίνο. Το πραγματικό του όνομα ήταν Αντώνιος Κυριαζής.

Ο Ρήγας σπούδασε στη Ζαγορά του Πηλίου και όταν αποφοίτησε, έγινε δάσκαλος στον Κισσό. Δεν έμεινε όμως πολύ εκεί, γιατί δεν μπορούσε να υποφέρει τα βάσανα και τους εξευτελισμούς της δουλειάς. Όταν μια φορά πήγε να δη τους συγγενείς του στο Βελεστίνο, υποχρεώθηκε από έναν Τούρκο να τον περάσει στη ράχη του από ένα ποταμάκι. Τόσο πληγώθηκε ή ανθρώπινη αξιοπρέπειά του και ή έθνική του φιλοτιμία από τη βάνουση συμπεριφορά του Τούρκου, που τον κυριέψε παράφορος θυμός κι έπνιξε τον Τούρκο εκείνον μέσα στο ποτάμι. Για ν' αποφυγή τη σύλληψη και την τιμωρία, έφυγε άμέσως από την πατρίδα του και πήγε στην Κωνσταντινούπολη και από εκεί στο Βουκουρέστι της Βλαχίας, όπου ήταν ήγεμόνας ο Φαναριώτης Νικόλαος Μαυρογένης. Εκεί φοίτησε σε ανώτερα σχολεία, έμαθε ξένες γλώσσες και απέκτησε ανώτερη μόρφωση. Τόσο τον εξετίμησε ο ήγεμόνας για τη μόρφωσή του, τον άγνό του πατριωτισμό και την εργατικότητα του, ώστε τον πήρε γραμματέα του.

Ο Ρήγας ήθελε να δη το έθνος του ελεύθερο. Την πραγματοποίηση του πόθου του αυτού θεώρησε σα μοναδικό σκοπό της ζωής του. Γι' αυτό παρακινούσε όχι μόνο τους Έλληνες της Μολδοβλαχίας, αλλά και όλους όσους περνούσαν από το Βουκουρέστι, να τον βοηθήσουν να προετοιμάσει το έθνος για επανάσταση. Είχε αλληλογραφία με πολλούς κληρικούς, προκρίτους, δασκάλους και εμπόρους για το σκοπό αυτό. Ακόμα και με προκρίτους των άλλων βαλκανικών λαών είχε συνεννοήσεις και με δυσσαρεστημένους με το σουλτάνο Τούρκους πασάδες, όπως με τον πασά του Βιδινίου Πασβάνογλου.

Για να εξάψει μάλιστα περισσότερο τον πόθο των Έλλήνων για την απόκτηση της ελευθερίας τους, συνέθεσε πατριωτικά ποιήματα και

τραγούδια, που από στόμα σε στόμα διαδίδονταν ανάμεσα στους υπόδουλους Έλληνες και προκαλούσαν ιερή συγκίνηση και πατριωτικόν ένθουσιασμό. Ολόκληρο τὸ ἔθνος εἶχε ἀποστηθίσει τὸ θούριο τοῦ Ρήγα:

Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν στὰ στενὰ
μονάχοι σὰ λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουνὰ

.....
.....
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ.

Καὶ ὅταν ἄρχισαν νὰ συγκινοῦν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης τὰ κηρύγματα τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασεως, ὁ ψάλτης τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἐνθουσιάστηκε τόσο, πού θέλησε νὰ πάη στὴν Ἰταλία, γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Ναπολέοντα. Εἶχε τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ κατόρθωνε νὰ τὸν πείσῃ νὰ βοηθήσῃ τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερία του.

Ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι πῆγε στὴ Βιέννη. Ἐκεῖ μὲ τὴ βοήθεια πλουσίων Ἑλλήνων ἐμπόρων τύπωσε τὸ χάρτη τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὸν ἔστειλε μαζί μὲ ἄλλα βιβλία παντοῦ, ὅπου ἦταν Ἕλληνες.

Ἀπὸ τὴ Βιέννη πῆγε στὴν Τεργέστη μὲ σκοπὸ νὰ φροντίσῃ νὰ ἐπιτύχῃ συνάντηση μὲ τὸν Ναπολέοντα, ἀλλὰ ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία τὸν ἔπιασε μαζί μὲ ἑπτὰ συντρόφους του καὶ τὸν ἔστειλε στὴ Βιέννη μὲ τὴν κατηγορία, πὼς προετοίμαζε ἐπανάσταση. Καὶ ἡ αὐστριακὴ κυβέρνηση πού εἶχε φιλικὲς σχέσεις μὲ τὴν Τουρκία, τὸν παράδωσε στὸν Τοῦρκο πασὰ τοῦ Βελιγραδίου μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του. Αὐτὸς σκόπευε νὰ τοὺς στείλῃ στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀλλ' ὅταν ἔμαθε, πὼς ὁ πασὰς τοῦ Βιδινίου σχεδίαζε νὰ τοὺς ἀπελευθερώσῃ, τοὺς θανάτωσε μὲ στραγγαλισμὸ τὸ Μάη τοῦ 1798 κι ἔριξε τὰ πτώματά τους στὸ Δούναβη.

Αὐτὸ ἦταν τὸ τέλος τοῦ πρωτομάρτυρα τῆς ἐλευθερίας ποιητῆ καὶ ψάλτη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους Ρήγα Φεραίου, πού ἄναψε στὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων τὴ φλόγα τῆς ἐλευθερίας καὶ προετοίμασε τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας. Τόση πίστη εἶχε πὼς οἱ προσπάθειές του θὰ ἔχουν τὸ ποθοῦμενο ἀποτέλεσμα, πού ὅταν πέθαινε, εἶπε: «Ἐγώ, ἀρκετὸ

σπόρο ἔσπειρα καὶ γρήγορα τὸ ἔθνος θὰ θερίση τοὺς γλυκοὺς καρπούς του».

Τὸ ἐλεύθερο ἑλληνικὸ κράτος, γιὰ νὰ δείξη τὴν εὐγνωμοσύνη του στὸν πρωτεργάτη καὶ πρωτομάρτυρα τῆς ἐλευθερίας του, ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του μαρμάρينو μπροστὰ στὸ Ἐθνικὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας, αἰώνιο μνημεῖο τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης.



Ὁ Ρήγας Φεραῖος

Ἔργασίες. Νὰ βρῆτε καὶ νὰ διαβάσετε ποιήματα τοῦ Ρήγα καὶ τὸ Θούριο. Νὰ βρῆτε ποιήματα σχετικὰ μὲ τὸ Ρήγα ἄλλων ποιητῶν. (π.χ. ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα, Ἰουλίου Τυπάλδου). Νὰ βρῆτε καὶ νὰ διαβάσετε διηγήματα γιὰ τὸ Ρήγα, βιογραφίες καὶ εἰκόνες του.



4. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία (1814)

Τὰ τοπικὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα μὲ τὶς τραγικὲς τοὺς ἀποτυχίες δίδαξαν τοὺς Ἕλληνες, ὅτι, γιὰ νὰ ἔχη ἐλπίδες ἐπιτυχίας μιὰ ἐπαναστατικὴ ἐξέγερση, πρέπει νὰ ἔχη προπαρασκευαστῆ καλά, νὰ εἶναι γενικὴ καὶ νὰ κατευθύνεται ἀπὸ μιὰ ἀνώτατη Ἀρχή.

Τὴν ἔνωση τῶν προσπαθειῶν ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν προπαρασκευὴ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα ἀνάλαβε ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ποὺ ἴδρυσαν στὰ 1814 στὴν Ὀδησσὸ τῆς Ρωσίας τρεῖς Ἕλληνες ἔμποροι. Ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτμο.

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ Ἕλληνες πατριῶτες σκέφτηκαν ὅτι τὸ ἔθνος ἔχει μεγάλες δυνατότητες γιὰ ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα ἀλλὰ καμιὰ ἐλπίδα ἐπιτυχίας, χωρὶς νὰ ὀργανωθοῦν οἱ δυνάμεις του, νὰ συντονιστοῦν οἱ προσπάθειές του καὶ νὰ κατευθυνθοῦν ἀπὸ μιὰ Ἀρχή. Γι' αὐτὸ ἴδρυσαν

τῆ Φιλικῆ Ἐταιρεία κι ἐργάστηκαν μὲ μεγάλη τέχνη καὶ μυστικότητα.

Δὲν ἔγραφαν μέλη τῆς Ἐταιρείας, παρὰ ὅσους Ἕλληνες νόμιζαν ἱκανοὺς νὰ φυλάξουν τὸ μυστικὸ τῆς Ἐταιρείας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, γιατί, ἂν τὸ μάθαιναν, θὰ ἔκαναν σκληρὲς διώξεις, σφαγές, φυλακίσεις καὶ ἐκτοπισμοὺς τῶν Ἑλλήνων προκρίτων καὶ θὰ ματαίωναν τὰ σχέδια τῆς Ἐταιρείας.

Γιὰ νὰ γίνῃ ἕνας μέλος τῆς Ἐταιρείας ἔπρεπε νὰ τὸν προτείνουν δύο μέλη τῆς Ἐταιρείας. Καὶ δὲ γινόταν ἀμέσως. Τὸν παρακολουθοῦσαν, ἐξέταζαν τὸ παρελθόν του, τὸν δοκίμαζαν κι ἂν ἦταν ἐμπιστος καὶ συνετὸς πατριώτης, ἄδολος καὶ θερμὸς, τὸν ἔγραφαν καὶ τὸν ὀρκίζαν. Ἀλλὰ καὶ πάλι αὐτὸς δὲ μάθαινε ὅλα τὰ μυστικὰ τῆς Ἐταιρείας. Οἱ βαθμοὶ τῆς Ἐταιρείας ἦταν ἑπτὰ καὶ ὅλοι, ὅσοι γίνονταν μέλη, δὲν ἔφταναν ὡς τὸν ἕβδομο βαθμό. Ἀρχίζαν ὅλοι ἀπὸ ἀπλὰ μέλη κι ἔφταναν στοὺς ἀνώτερους βαθμοὺς ὅσοι ἔδειχναν μεγάλη ἱκανότητα, μυστικότητα καὶ βαθιὰ κατανόηση τῶν ἱερῶν σκοπῶν τῆς Ἐταιρείας.

Γιὰ νὰ προσελκύσουν τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἐταιρεία καὶ νὰ δυναμώσουν τὴν ἀγωνιστικὴ τους πίστη, κρατοῦσαν μυστικὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνώτατου ἀρχηγοῦ καὶ ἄφηναν νὰ διαδίδεται ὅτι πίσω ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία κρύβεται κάποια ἰσχυρὴ δύναμη, ποὺ θὰ σπεύσει σὲ βοήθεια, μόλις τὸ ἔθνος ξεσηκωθῇ. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες φαντάζονταν ὅτι ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ὑποκινιόταν ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ ὅτι ὁ μυστικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἦταν ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας.

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ξαπλώθηκε γρήγορα σ' ὅλη τὴ χώρα καὶ στὸ ἐξωτερικὸ. Γίνανε μέλη τῆς πρόκριτοι, ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, διδάσκαλοι, κλέφτες, ἀρματολοί, ἔμποροι καὶ ναυτικοί. Ἄνθρωποι τῆς Ἐταιρείας ταξίδευαν σ' ὅλη τὴ χώρα, ἔκαναν μύηση τῶν νέων μελῶν, κατατόπιζαν τὰ μέλη, εἰσέπρατταν συνδρομὲς καὶ δέχονταν χρηματικὲς ἐνισχύσεις καὶ καλλιεργοῦσαν τὴν ἰδέα τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ ὅταν πιά τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα εἶχε καλλιεργηθῆ ἀρκετὰ καὶ οἱ ἰδρυτὲς τῆς Ἐταιρείας ἔκριναν ὅτι ἦρθε ἡ κατάλληλη ὥρα ν' ἀρχίσει ὁ ἀγώνας, πρόσφεραν τὴν ἀρχηγία στὸν Ἰωάννη Καποδίστρια, ποὺ ἦταν Ἕλληνας Κερκυραῖος καὶ ὑπηρετοῦσε στὴ ρωσικὴ Αὐλὴ ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ σοῦρου. Ὁ Καποδίστριας ὅμως δὲ δέχθηκε τὴν ἀρχηγία, γιατί πίστευε πὼς δὲν ἦταν ἡ ἐποχὴ ἐκείνη εὐνοϊκὴ γιὰ τὴν ἐπιτυχία ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν Ἑλλήνων. Τότε οἱ Φιλικοὶ πρόσφεραν τὴν ἀρ-

χηγία στον Άλεξανδρο Ύψηλάντη, Έλληνα αξιωματικό του ρωσικού στρατού. Ο Ύψηλάντης δέχτηκε με προθυμία.

Ερωτήσεις. Ποιά επίδραση είχαν τὰ ποιήματα του Ρήγα στους σκλαβωμένους Έλληνες; Ποιός ήταν ό σκοπός της Φιλικής Έταιρείας; Ποῦ στηρίχτηκε ή Φιλική Έταιρεία, για να επιτύχει τὸ σκοπὸ της; Τί βοήθησε στη γρήγορη εξάπλωση της Φιλικής Έταιρείας; Ήταν ἀληθινὴ ή διάδοση πὼς πίσω ἀπὸ τὴν Φιλική Έταιρεία ήταν ή Ρωσία;

ΜΕΡΟΣ Β'

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑ

Αλέξανδρος Ύψηλάντης

Ο Αλέξανδρος Ύψηλάντης καταγόταν από πλούσια φαναριωτική οικογένεια. Ο πατέρας του ήταν ηγεμόνας της Μολδοβλαχίας, αλλά ύστερα από το ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1805 έφυγε στη Ρωσία για ν' αποφύγει την τουρκική εκδίκαση, επειδή είχε ευνόησει τους Ρώσους.

Ο Αλέξανδρος σπούδασε στη στρατιωτική σχολή της Ρωσίας κι έγινε αξιωματικός του ρωσικού στρατού. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες την εποχή του ρωσογαλλικού πολέμου και πολέμησε με γεναιότητα. Σε μιὰ μάλιστα τραυματίστηκε κι έχασε το δεξιό του χέρι. Ο τσάρος, για ν' ανταμείψει τις υπηρεσίες του, τόν προβίβασε στο βαθμό του στρατηγού και τόν διόρισε ύπασιστη του. Ο Ύψηλάντης μόλις διορίστηκε αρχηγός της Φιλικής Έταιρείας, ζήτησε άδεια από τόν τσάρο, χωρίς νά του ανακοινώσει τόν σκοπό του και ήρθε στην Όδησσό, για νά προετοιμάσει τήν επανάσταση. Εκεί συναντήθηκε με τούς Φιλικούς και αποφασίστηκε νά αρχίσει άμέσως ή Έπανάσταση και μάλιστα από τις παραδουνάβιες ήγεμονίες, τή Μολδαβία και τή Βλαχία. Οί λόγοι που έκαμαν τόν Ύψηλάντη νά λάβη αύτην τήν απόφαση ήταν οί παρακάτω:

1) Η επανάσταση έπρεπε ν' αρχίσει άμέσως, γιατί εκείνη τήν εποχή τά τουρκικά στρατεύματα ήταν άπασχολημένα σε πόλεμο με τόν Άλή πασά.

2) Η επανάσταση έπρεπε ν' αρχίσει από τή Μολδοβλαχία, γιατί

ἐκεῖ ἦταν ἐγκαταστημένοι πολλοὶ Ἕλληνες ποὺ θὰ βοηθοῦσαν τὴν ἐπανάσταση. Ἀκόμα, γιατί στίς χώρες αὐτὲς δὲν ἔμενε τουρκικὸς στρατός, οὔτε μποροῦσε νὰ μῆ τουρκικὸς στρατός χωρὶς τὴ συγκατάθεση τῆς Ρωσίας, γιατί ἔτσι ὀριζε ἡ ρωσοτουρκικὴ συνθήκη εἰρήνης, ποὺ εἶχαν ὑπογράψει οἱ δυὸ χώρες.

Στίς 22 Φεβρουαρίου τοῦ 1821 ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης μὲ τοὺς δυὸ ἀδερφοὺς του Γεώργιο καὶ Νικόλαο καὶ μὲ 200 ἄνδρες πέρασε τὸν Προῦθο ποταμὸ καὶ μῆκε στὸ Ἴασιο τῆς Μολδοβλαχίας. Ἐκεῖ ὕψωσε τὴ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κάλεσε μὲ μιὰ προκήρυξη τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων νὰ ξεσηκωθῆ καὶ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπανάσταση μὲ ἄνδρες καὶ χρήματα. Ἡ προκήρυξη ἔλεγε:



Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

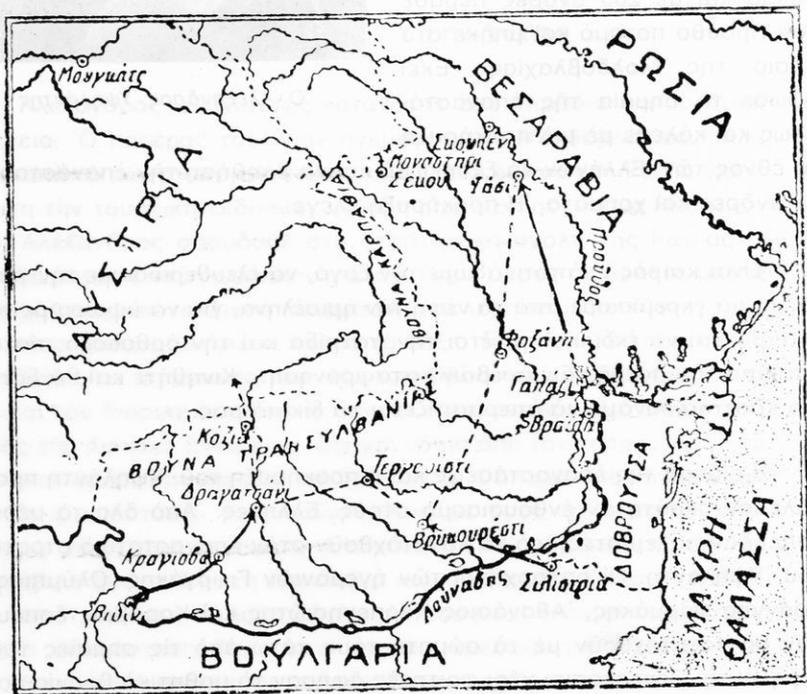
«Εἶναι καιρὸς ν' ἀποτινάξωμε τὸν ζυγὸ, νὰ ἐλευθερώσωμε τὴν πατρίδα, νὰ γκρεμίσωμε ἀπὸ τὰ νέφη τὴν ἡμισέληνο, γιὰ νὰ ὑψώσωμε τὸ σταυρὸ καὶ νὰ ἐκδικήσωμε ἔτσι τὴν πατρίδα καὶ τὴν ὀρθόδοξο πίστη μας ἀπὸ τὴν ἀσεβῆ τῶν ἀσεβῶν καταφρόνηση... Κινηθῆτε καὶ θὰ δῆτε μιὰ κραταιὰ δύναμη νὰ ὑπερασπίζεται τὰ δίκαιά μας...».

Ἡ εἶδηση τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ προκήρυξη τοῦ Ὑψηλάντη προκάλεσαν ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸ στοὺς Ἕλληνες. Ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἔσπευδαν πολεμιστές, γιὰ νὰ καταταχθοῦν στὸν ἐπαναστατικὸ στρατὸ τοῦ Ὑψηλάντη. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῶν ἡγεμονιῶν Γιωργάκης Ὀλύμπιος, Ἰωάννης Φαρμάκης, Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης καὶ Καραβιάς ἔσπευσαν νὰ καταταχθοῦν μὲ τὰ σώματά τους κάτω ἀπὸ τίς σημαίες τοῦ Ὑψηλάντη. Πεντακόσιοι νέοι φοιτητὲς ἄφησαν τὰ μαθητικὰ θρανία καὶ ντύθηκαν στρατιῶτες. Κατατάχθηκαν σὲ ἰδιαιτερο σῶμα ποὺ ὀνομάστηκε Ἱερός λόχος, κατὰ μίμηση τοῦ ἱεροῦ λόχου τῶν Θηβαίων.

Όλοι όρκίσθηκαν ή να έλευθερώσουν την πατρίδα ή να πεθάνουν.

2. Η άποτυχία του έπαναστατικού κινήματος στη Μολδοβλαχία

Η είδηση ότι έγινε έπαναστατικό κίνημα των Έλλήνων και μάλιστα κοντά στα σύνορα της Ρωσίας ανησύχησε και φόβισε την Τουρκία, γιατί φαντάσθηκε πώς αυτό έγινε με ρωσική ύποκίνηση. Τους φόβους όμως της Τουρκίας για ρωσική ύποκίνηση διέλυσε ο τσάρος, γιατί μόλις έμαθε το κίνημα, δήλωσε, πώς δεν έχει καμιά ανάμειξη σ' αυτό, πώς το άποκηρύσσει, διαγράφει τον Ύψηλάντη από τις τάξεις του ρωσικού στρατού και δίνει τη συγκατάθεσή του για την είσοδο τουρκικού στρατού στις ήγεμονίες για την κατάπνιξη του κινήματος. Στις αποφά-



Χάρτης της Μολδοβλαχίας

σεις αυτές κατάληξε ή Ρωσία, γιατί είχε υπογράψει με την Αυστρία, την Πρωσία, την Άγγλία και την Γαλλία την ίε ρή συμμαχία, που είχε εισηγηθῆ ὁ πρωθυπουργός τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ, με σκοπὸ νὰ ἐμποδίσῃ κάθε ἐπαναστατικὸ ἀπελευθερωτικὸ κίνημα.

Ὁ σουλτάνος διέταξε τότε διώξεις τῶν χριστιανῶν καὶ ἀνάγκασε τὸν πατριάρχη ν' ἀποδοκιμάσῃ καὶ ν' ἀφορίσῃ τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη. Ἡ ἀποκήρυξη τῆς Ρωσίας καὶ ὁ ἀφορισμὸς τοῦ πατριάρχη κατὰ στρεψαν τὸν ἀρχικὸ ἐνθουσιασμὸ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἡ Τουρκία ἔστειλε στὴ Μολδοβλαχία τρεῖς στρατιές. Οἱ ἐπαναστάτες, καθὼς ἔχασαν τὰ ἠθικά τους στηρίγματα, ἄρχισαν νὰ διαρρέουν καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς δὲ δυσκολεύτηκε στὴν καταδίωξή τους. Ἡ σπουδαιότερη μάχη ἐγίνε στὸ Δραγατσάνι. Ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες πολέμησαν με γενναιότητα καὶ αὐτοθυσία. Ὁ ἱερὸς λόχος πολέμησε, ὥσπου σκοτώθηκαν ὅλοι οἱ ἄνδρες ποὺ τὸν ἀποτελοῦσαν. Ὁ ὑπόλοιπος στρατὸς τοῦ Ὑψηλάντη διαλύθηκε.

Ὁ Ὑψηλάντης πέρασε τὰ αὐστριακὰ σύνορα, ὅπου οἱ Αὐστριακοὶ τὸν ἐπίασαν καὶ τὸν φυλάκισαν στὶς ὑγρὲς φυλακὲς τοῦ Μουγκάτς.

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐξακολούθησαν τὸν ἀγῶνα. Ὁ Γιωργάκης Ὀλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης περικυκλώθηκαν στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου. Οἱ Τούρκοι πολιορκήσαν τὸ μοναστήρι. Ὁ Ὀλύμπιος ἦταν ὀχυρωμένος στὸ κωδωνοστάσιο. Ὄταν ὅμως οἱ Τούρκοι μπῆκαν μέσα καὶ κάθε ἀντίσταση ἦταν πιά μάταιη, ἔβαλε φωτιὰ στὸ μπαρούτι καὶ τὸ κωδωνοστάσιο ἀνατινάχτηκε καὶ σκέπασε με τὰ ἐρείπια καὶ Ἕλληνες καὶ Τούρκους.

Ὁ Φαρμάκης ἀντιστάθηκε περισσότερο καὶ στὸ τέλος συνθηκολόγησε με τοὺς Τούρκους με τὸν ὄρο νὰ φύγῃ ἀνενόχλητος. Ἀλλὰ οἱ Τούρκοι καταπάτησαν τὴ συμφωνία, τὸν ἐπίασαν καὶ τὸν ἔστειλαν στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου θανατώθηκε με φρικτὰ βασανιστήρια.

Ὁ Καρπενσιώτης με 4.500 ἄνδρες πολέμησε με 6.000 Τούρκους στὸ Σκουλένι καὶ σκοτώθηκε μαζί με τοὺς περισσότερους ἄντρες του.

Ἔτσι τελείωσε ἡ ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων στὴ Μολδοβλαχία κι ἔσβησε ἡ ἐλπίδα, ποὺ καλλιεργοῦσε ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, πὼς ἡ ὁμόδοξη Ρωσία θὰ βοηθοῦσε στὴν ἀπελευθέρωσή τους. Μαζὶ με τίς ἐλπίδες γιὰ ρωσικὴ ὑποστήριξη χάθηκε κι ἓνας ἀξιόλογος ἐπαναστατικὸς στρατὸς με τὸ γενναῖο καὶ φλογερὸ πατριώτη Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη. Οἱ Αὐστριακοὶ κράτησαν τὸν Ὑψηλάντη στὴ φυλακὴ 6 χρόνια, καὶ ὅταν τὸν

ἀπελευθέρωσαν στὰ 1827, ἦταν πιά ἐτοιμοθάνατος, γιατί μέσα στὴ φυλακὴ εἶχε προσβληθῆ ἡ ὑγεία του ἀπὸ σοβαρὴ καρδιακὴ πάθηση. Ὑστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο πέθανε σὲ ἡλικία 38 ἐτῶν, ἀφοῦ ἀξιώθηκε νὰ δῆ ἓνα μικρὸ μέρος τῆς πατρίδας του ἐλεύθερο.

Ἐρωτήσεις. Ποιοὶ λόγοι ἔκαμαν τὸν Ὑψηλάντη ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάσταση ἀπὸ τὴ Μολδοβλαχία; Γιατὶ ὁ πατριάρχης ἀφόρισε τὸν Ὑψηλάντη; Γιατὶ ἡ Ρωσία ἀποκήρυξε τὸν Ὑψηλάντη; Ποιὸ τέλος εἶχαν οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί; Γιατὶ δὲν πέτυχε τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη;

Ἐργασίες. Διαβάστε τὸ ποίημα τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου «εἰς τὸν ἱερὸν λόχον». Διαβάστε τὴν προκήρυξη τοῦ Ὑψηλάντη ἀπὸ μιὰ μεγαλύτερη ἱστορία. Διαβάστε τὸν ἀφορισμὸ τοῦ πατριάρχου. Δεῖξτε στὸ χάρτη τὸν Προῦθο, τὸ Ἴασιο, τὸ Δραγατσάνι καὶ τὸ Σκουλένι.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΛΛΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1) Η ύψωση τῆς σημαίας τῆς ἐπανάστασεως στὴ μονὴ τῆς Ἁγία-Λαύρας (25 Μαρτίου 1821)

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία εἶχε μέλη σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐταιρείας ἦταν πληροφορημένα γιὰ τὸ μεγάλο μυστικὸ καὶ περιμέναν νὰ δοθῆ τὸ σύνθημα, γιὰ ν' ἀρχίσῃ ὁ ἀγώνας.

Τὴν ἐναρξὴ τῆς ἐπανάστασεως στὴν Πελοπόννησο ἐπετάχυνε τὸ κύρυγμα τοῦ Παπαφλέσσα. Ὁ Παπαφλέσσας καταγόταν ἀπὸ τὴν Πολιανὴ τοῦ Ταυγέτου καὶ ὀνομαζόταν Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Φλέσσας. Σπούδασε στὴ Σχολὴ τῆς Δημητσάνας. Ταξίδεψε στὰ Ἐφτάνησα καὶ ἐκεῖ μὴθῆκε στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία. Ὑστερα πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη, ἔγινε ἀρχιμανδρίτης καὶ στάλθηκε ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ ξεσηκώσῃ τοὺς Ἕλληνες σ' ἐπανάσταση.

Γεμάτος ἀπὸ ἄδολον ἐνθουσιασμὸ καὶ πάθος φιλοπατρίας, ἔτρεχε παντοῦ στὴν Πελοπόννησο καὶ μὲ τὰ φλογερά του κηρύγματα μετὰδινε τὸν πατριωτικὸ του ἐνθουσιασμὸ καὶ καλλιεργοῦσε τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα στὶς καρδιὲς τῶν σκλαβωμένων ραγιαδῶν. Ἐλεγε πὼς ρωσικὸς στρατὸς ἦταν συγκεντρωμένος στὰ σύνορα, ἔτοιμος νὰ εἰσβάλλῃ στὴ χώρα, μόλις κηρυχθῆ ἡ ἐπανάσταση· ὅτι εἶναι ἔτοιμα πλοῖα μὲ ὄπλα, πολεμοφόδια καὶ χρήματα, ποὺ θὰ κινηθοῦν ἀμέσως, γιὰ νὰ φέρουν βοήθεια στοὺς ἐπαναστάτες.

Ὁ λαὸς ἄκουε μὲ ἐνθουσιασμὸ τὰ κηρύγματα τοῦ Παπαφλέσσα καὶ πίστευε πὼς κάτι ἐκτακτὸ συμβαίνει. Οἱ πρόκριτοι ὅμως φαίνονταν δισταχτικοί, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῶν κινήματων τοῦ Ὁρλώφ καὶ τοῦ Κατσώνη εἶχαν διδαχθῆ νὰ μὴν πιστεῦουν στὶς ὑποσχέσεις τῆς Ρωσίας.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴ φορὰ ἡ δύναμη τῶν πραγμάτων νίκησε τοὺς δισταγμούς τους. Τὸ ἐπαναστατικὸ ρεῦμα ἦταν τόσο ἰσχυρὸ, ποὺ καμιὰ δύναμη δὲν ἦταν ἱκανὴ νὰ τὸ ἀνακόψῃ. Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ Μάρτη, τοῦ 1821 ἄρχισαν νὰ συμβαίνουν ἐπαναστατικὰ γεγονότα ποὺ ἐπέσπευσαν τὴν ἐναρξη τοῦ ἀγῶνα.

Οἱ κλέφτες μὲ παρακίνηση τοῦ Παπαφλέσσα ἄρχισαν νὰ κινουνοῦνται. Οἱ ἄντρες τοῦ Ζαΐμη στὴν Ἀχαΐα χτύπησαν μιὰ συνοδεία Τούρκων ποὺ μετέφερναν χρήματα στὴν Τρίπολη. Μερικὲς ἡμέρες ἀργότερα ὁ Χαλαράμπης μὲ τοὺς Πετιμεζάδες ἐξανάγκασαν τοὺς Τούρκους τῶν Κλαβρύτων νὰ παραδοθοῦν. Ἐπαναστατικὸς ἀέρας φυσοῦσε ἀσυγκράτητος. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης μὲ τὸν Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη καὶ τὸν Παπαφλέσσα πολιορκησαν καὶ κυρίευσαν τὴ Καλαμάτα στὶς 23 τοῦ Μάρτη καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἄρχισαν νὰ κινουνοῦνται φανερὰ κατὰ τὴν Κορίνθου, τοῦ Ἄργους καὶ τοῦ Ναυπλίου.

Τὴν 25 Μαρτίου 1821 ὁ Ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μετὰ τοὺς προκρίτους τῶν Καλαβρύτων Ἀνδρέα Ζαΐμη καὶ τοῦ Αἰγίου Ἀνδρέα Λόντο ὕψωσαν τὴ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγία-Λαύρας. Ἐκεῖ, ὕστερα ἀπὸ κατασκευτικὴ λειτουργία ὁ φλογερὸς ἐκεῖνος ἐπίσκοπος κάτω ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ πλάτανο τοῦ μοναστηρίου κάλεσε τοὺς γενναίους πολεμιστὲς νὰ ὀρκιστοῦν « ἐλευθερία ἢ θάνατος ». Ὅλοι οἱ συγκεντρωμένοι πατριῶτες γονατιστοὶ μὲ ξεγυμνωμένα τὰ γιαταγάνια, ὀρκίστηκαν: « νὰ μὴ μείνῃ Τούρκος στὸ Μοριά μὴδὲ στὸν κόσμον ὅλο ».

Ἀπὸ τὴν Ἁγία Λαύρα, κατέβηκαν στὴν Πάτρα καὶ ἐξανάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ κλειστοῦν στὸ κάστρο.

Σ' ὅλον τὸ Μοριά οἱ ραγιαδες πῆραν τὰ ὄπλα καὶ παντοῦ ἀντιχοῦσε τὸ σύνθημα « ἐλευθερία ἢ θάνατος ». Οἱ Τούρκοι ἔτρεχαν νὰ κλειστοῦν στὰ φρούρια καὶ οἱ περισσότεροι πῆγαιναν στὴν Τρίπολη, ποὺ ἦταν ἡ ἔδρα τοῦ πασᾶ καὶ εἶχε μεγαλύτερη φρουρά.

Ὁ ἴδιος ἐπαναστατικὸς ἀναβρασμὸς σημειώθηκε καὶ στ' ἄλλα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδας, στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, τὴ Θεσσαλία, τὴ Μακεδονία καὶ τὰ νησιά.

Ἔργασίες. Νὰ διαβάσετε ποιήματα σχετικὰ μὲ τὴν ὕψωση τῆς σημαίας στὴν Ἁγία-Λαύρα.

Οί σφαγές τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ πατριάρχῃ Γρηγορίου τοῦ Ε΄

Μόλις πληροφορήθηκε ὁ Σουλτάνος τὴν ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο καὶ στ' ἄλλα μέρη τῆς χώρας, κυριεύτηκε ἀπὸ ἄγρια ὀργή καὶ ἀπὸ μανία γιὰ ἐκδίκηση. Ἄγρια καὶ αἰμοχαρῆ στίφη μουσουλμάνων διατάχτηκαν ν' ἀρπάζουν, νὰ καταστρέφουν καὶ νὰ καΐνε σπίτια καὶ καταστήματα ἑλληνικά, νὰ βασανίζουν καὶ νὰ σκοτώνουν Ἕλληνες πρόκριτους καὶ κληρικούς χωρὶς καμιὰ διάκριση.

Ἐνας φοβερὸς διωγμὸς τῶν Ἑλλήνων ξεσηκώθηκε τότε καὶ ἄφθονο ἑλληνικὸ αἷμα πότισε καὶ πάλι τὴ μαρτυρικὴ γῆ. Στὴ Ρόδο, στὴ Σμύρνη, στὴν Κύπρο, στὴν Ἀδριανούπολη καὶ περισσότερο στὴν Κωνσταντινούπολη οἱ σφαγές καὶ οἱ λεηλασίες βάσταξαν πολλὲς ἡμέρες. Πολλὲς χιλιάδες Ἑλλήνων θανατώθηκαν καὶ ἀνυπολόγιστες ἑλληνικὲς περιουσίες καταστράφηκαν. Τότε σκοτώθηκε στὴν Πόλη καὶ ὁ Μεγάλος Διερμηνέας Κωνσταντῖνος Μουρούζης καὶ ἀπαγχονίστηκε ὁ πατριάρχῃς Γρηγόριος ὁ Ε΄.

Ὁ Γρηγόριος εἶχε γεννηθῆ στὴ Δημητσάνα στὰ 1745 καὶ πρὶν χειροτονηθῆ κληρικὸς λεγόταν Γεώργιος Ἀγγελόπουλος. Καταγόταν ἀπὸ πολὺ φτωχὴ οἰκογένεια, ἀλλὰ ἀγαποῦσε τὰ γράμματα καὶ σπούδασε μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ δασκάλου του καὶ ἐνὸς θεοῦ του στὶς σχολὲς τῆς Ἀθήνας, τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Πάτμου. Στὴν ἀρχὴ χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Σμύρνης καὶ στὰ 1794 ἔγινε πατριάρχῃς στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὁ σουλτάνος ἔδωκε ἐντολὴ ν' ἀπαγχονιστῆ ὁ πατριάρχῃς γιὰ νὰ τρομοκρατηθοῦν οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ ξεφτίσῃ ὁ ἐπαναστατικὸς τους ἐνθουσιασμὸς. Στὶς 10 Ἀπριλίου 1821, ἀνήμερα τὸ Πάσχα, οἱ Τούρκοι ἐπίασαν τὸν πατριάρχῃ καὶ τὸν κρέμασαν στὴν πύλη τῆς αὐλῆς τῶν Πατριαρχείων.

Τρεῖς ἡμέρες τὸν ἄφησαν ἐκεῖ κρεμασμένον καὶ κατόπιν τὸν ἔδωκαν στοὺς Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔδεσαν μὲ σχοινὶ καὶ τὸν ἔσερναν στοὺς δρόμους ὥσπου βαρέθηκαν. Τέλος τοῦ ἔδεσαν καὶ μιὰ μεγάλη πέτρα στὸ λαιμὸ καὶ τὸν ἔριξαν στὴ θάλασσα.

Ἐνα ἑλληνικὸ πλοῖο μὲ κυβερνήτη τὸν πλοίαρχο Σκλάβο ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία πού περνοῦσε ἀπὸ ἐκεῖ ὕστερα ἀπὸ μερικὲς ἡμέρες,



Ο Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄

βρήκε τὸ λείψανο τοῦ πατριάρχη νὰ ἐπιπλέη. Τὸ ἀνέβασε στὸ πλοῖο καὶ τὸ πήγε στὴν Ὀδησοῦ τῆς Ρωσίας, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Ὀδησοῦ τὸ ἔθαψε μὲ εὐλάβεια καὶ τιμῆ.

Ἦστερα ἀπὸ 50 χρόνια ἡ ἐλεύθερη πὰ πατρίδα ἔφερε τὰ κόκκαλα τοῦ πατριάρχη στὴν Ἀθήνα καὶ τὰ τοποθέτησε σὲ μαρμάρινη λάρνακα μέσα στὸ μητροπολιτικὸ ναὸ τῆς Ἀθήνας καὶ μπροστὰ στὸ Πανεπιστήμιο ὕψωσε τὸ μαρμάρينو ἀνδριάντα του.

Οἱ σφαγῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ πατριάρχη, ἀντὶ νὰ φοβίσουν τὸ ἐπαναστατημένο ἔθνος, ὅπως πίστευε ὁ σουλτάνος, τὸ φανάτισαν ἀκόμα περισσότερο.

Οἱ ἄγριες διώξεις τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ βάρβαρες σφαγῆς ἀμάχων πληθυσμῶν, οἱ λεηλασίες καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ πατριάρχη, προξένησαν βαθιὰ ἐντύπωση στοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ βλέπουν μὲ συμπάθεια τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

Ἐρωτήσεις. Ποιὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τῶν διωγμῶν; Γιατί οἱ διωγμοὶ δὲν ἔκαμψαν τὸ ἐπαναστατικὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων; Διαβάστε τὸ ποίημα τοῦ Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη «εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄» καὶ ἄλλα σχετικὰ ποιήματα καὶ ἀναγνώσματα.

3. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καταγόταν ἀπὸ ὀνομαστὴ οἰκογένεια κλεφτῶν τῆς Ἀρκαδίας. Ἦταν γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη. Γεννήθηκε στὰ 1770, τότε πού οἱ Ἀρβανίτες ἔκαιγαν καὶ κατὰστροφαν

τὴν Πελοπόννησο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ Ὀρλώφ. Ἔμεινε πολὺ μικρὸς ὄρφανός, γιατί ὁ πατέρας του καὶ πολλοὶ συγγενεῖς του σκοτώθηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὸ μεγάλο κατατρεγμὸ τῆς κλεφτουριάς ὕστερα ἀπὸ τὸ διώξιμο τῶν Ἀλβανῶν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Τὰ νεανικά του χρόνια τὰ πέρασε κλέφτης στὰ βουνά. Ἀλλά, γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν ἐπίμονη καταδίωξη τῶν Τούρκων, ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ στὴ Ζάκυνθο, ποὺ τὴν κατείχαν τότε οἱ Ἄγγλοι, καὶ κατατάχθηκε στὸν ἀγγλικὸ στρατὸ καὶ ἔφτασε ὡς τὸν βαθμὸ τοῦ ταγματάρχη. Ἐκεῖ μυήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία κι ὅταν πλησίαζε ὁ καιρὸς γιὰ τὴν ἐπανάσταση, γύρισε στὴν Πελοπόννησο.



Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης

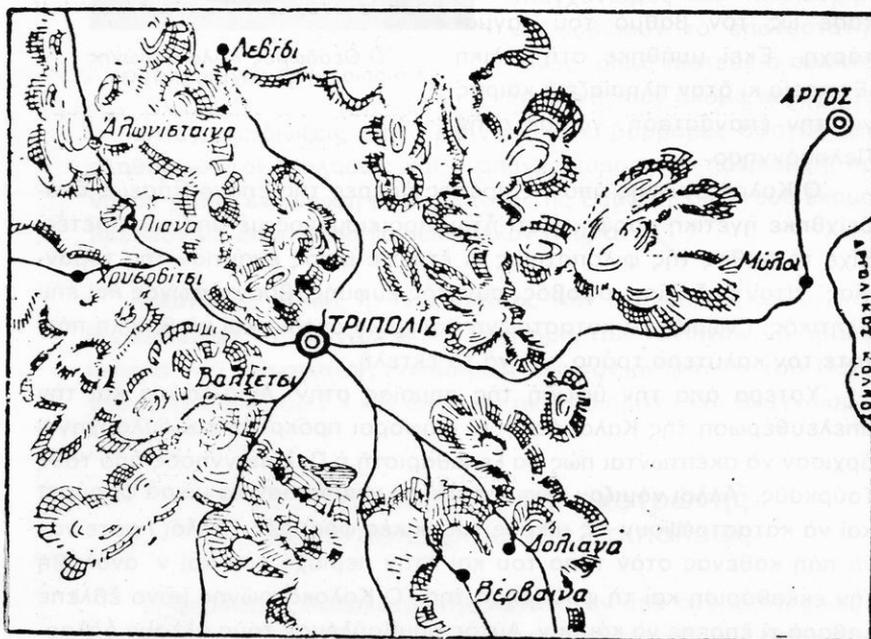
Ὁ Κολοκοτρῶνης ἀπὸ τὶς πρῶτες ἡμέρες τῆς ἐπανάστασεως ἀναδείχθηκε ἡγετικὴ μορφή, γιατί ἦταν προικισμένος μὲ σπάνιες ἀρετές. Εἶχε τὸ πάθος τῆς φιλοπατρίας κι ἔτρεφε μίσος ἐναντίον τῆς τυραννίας. Ἦταν ἀνδρεῖος, ἄφοβος, συνετός εὐφυής, βροντόφωνος καὶ ἐπιβλητικός. Γνώριζε νὰ καταστρώνῃ πολεμικὰ σχέδια καὶ νὰ βρίσκῃ πάντοτε τὸν καλύτερο τρόπο, γιὰ νὰ τὰ ἐκτελῇ.

Ἦστερα ἀπὸ τὴν ὑψωση τῆς σημαίας στὴν Ἁγία-Λαύρα καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Καλαμάτας, οἱ διάφοροι πρόκριτοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ ἄρχισαν νὰ σκέπτονται πὼς θὰ ξεκαθαριστῇ ἡ Πελοπόννησος ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἄλλοι νόμιζαν πὼς ἔπρεπε νὰ χτυπήσουν τὰ μικρὰ φρούρια καὶ νὰ καταστρέψουν τὶς μικρὲς τουρκικὲς φρουρές. Ἄλλοι πρότειναν νὰ πάῃ καθένας στὸν τόπο του καὶ στὴν περιοχὴ του καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκκαθάριση καὶ τὴ φρούρησή της. Ὁ Κολοκοτρῶνης μόνο ἔβλεπε καθαρὰ τι ἔπρεπε νὰ κάμουν. Αὐτὸς συμβούλευσε τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς νὰ μὴ χωριστοῦν, ἀλλὰ ὅλοι ἐνωμένοι νὰ βαδίσουν ἐναντίον

της Τριπόλεως. Γιατί μόνο ύστερα από την άλωση της Τριπόλεως, που ήταν ή έδρα του πασά της Πελοποννήσου και είχε τη μεγαλύτερη φρουρά, θα στερεωνόταν ή επανάσταση και θα παραδίνονταν και οι άλλες μικρότερες τουρκικές φρουρές.

Έπειδή όμως ήταν πολύ δύσκολο να κυριευθή με επίθεση ή Τρίπολη, ο Κολοκοτρώνης πρότεινε να την πολιορκήσουν: να πιάσουν δηλαδή όλες τις όρεινες διαβάσεις και ν' αποκόψουν όλους τους δρόμους, για να μη μπαίνουν τρόφιμα κι ενισχύσεις: με τον τρόπο αυτό να την περισφίγγουν όλο και πιό πολύ ώσπου να την εξαναγκάσουν σε παράδοση.

Οι άλλοι όμως όπλαρχηγοί δεν έπιδοκίμαζαν το σχέδιο του Κολοκοτρώνη και άρχισαν να διασκορπίζονται. Τότε ο Κολοκοτρώνης πέρασε δύσκολες στιγμές. Έμεινε μονάχος, αλλά δεν απέλπιστηκε. Μπήκε σ' ένα έρημοκλήσι, και προσευχήθηκε μ' ευλάβεια και συντριβή στο Θεό να βοηθήση το κατατρεγμένο έθνος. Και όταν ύστερα από την προσευχή σήκωσε τ' μάτια του προς την εικόνα της Παναγίας, του



Χάρτης περιφέρειας Τριπόλεως

φάνηκε πώς τὴν εἶδε νὰ τοῦ χαμογελάη. Πῆρε θάρρος καὶ δύναμη καὶ ἄρχισε μὲ μεγαλύτερη ἐπιμονὴ νὰ μιλήη στοὺς ἀνθρώπους ποὺ συναντοῦσε στὸ δρόμο του νὰ τὸν ἀκολουθήσουν στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου του. Σὲ λίγο διάστημα μπόρεσε νὰ συγκεντρώσῃ γύρω του μιὰ μικρὴ ὁμάδα πολεμιστῶν. Στὸ τέλος καὶ οἱ ἄλλοι ὀπληρχηγοὶ ἀναγνώρισαν τὴν ὀρθότητα τοῦ πολεμικοῦ σχεδίου τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ ἀκολούθησαν τὶς ὑποδείξεις του.

Τότε συγκεντρώθηκαν στὰ βουνά, ποὺ εἶναι γύρω στὴν Τρίπολη, οἱ ἐλληνικὲς ἐπαναστατικὲς δυνάμεις κι ἐπίασαν ὅλες τὶς διαβάσεις τὸ Λεβίδι, τὰ Δολιανά, τὰ Βέρβαινα, τὸ Βαλτέτσι, τὴν Πιάνα καὶ τὸ Χρυσοβίτσι. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἔστησε τὸ στρατηγεῖο του στὸ Χρυσοβίτσι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔτρεχε ἀκούραστος πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις καὶ συμβούλευε καὶ ἐμψύχωνε τοὺς ἄνδρες. Καὶ ἦταν ἀνάγκη νὰ κἀνῃ ἔτσι, γιὰτι ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἐπαναστατημένος λαὸς δὲν εἶχε ἰδέα ἀπὸ πόλεμο. Πολὺ λίγοι εἶχαν ὄπλα, ἀλλὰ ἤξεραν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν καλά. Οἱ πολλοὶ ἦταν ὀπλισμένοι μὲ μαχαίρια, τσεκούρια κλαδευτήρια καὶ μὲ ραβδιά ἀκόμα. Εἶχαν βέβαια μεγάλον ἐνθουσιασμό, ἀλλὰ ὅταν ἐβλεπαν ἀπὸ μακριὰ τοῦρκικὸ στρατὸ, διασκορπίζονταν.

Αὐτὸ τὸ ἀσύντακτο, ἀπειροπόλεμο καὶ ἀπειθάρχητο πλῆθος προσπάθησε ὁ Κολοκοτρῶνης νὰ τὸ κάμῃ ἀξιόμαχο στράτευμα καὶ νὰ κυριεύσῃ μ' αὐτὸ τὴν Τρίπολη. Συναντοῦσε ἀνυπερβλητὲς πολλὰς φορὲς δυσκολίες, ἀλλὰ δὲ δοκίμαζε ἀπογοήτευση. Διηγόταν τὸ ὄραμα τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας ποὺ τοῦ χαμογέλασε κι ἔλεγε: «Ὁ Θεὸς ὑπόγραψε τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας καὶ δὲν μπορεῖ νὰ πάρῃ πίσω τὴν ὑπογραφή του».

4. Ἡ μάχη στὸ Βαλτέτσι καὶ στὰ Δολιανά Ἡ ἄλωση τῆς Τριπόλεως

Μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο ὁ Χουρσίτ, ποὺ πολεμοῦσε στὴν Ἠπειρο τὸν Ἀλῆ-πασά, ἔστειλε στὴν Πελοπόννησο τὸ Μουσταφάμπεη μὲ 3500 Ἀλβανούς, γιὰ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάσταση. Ὁ Μουσταφάμπεης κινήθηκε μὲ μεγάλη ταχύτητα. Πέρασε ἀπὸ τὸ Ἀντίρριο στὴν Πελοπόννησο κι ἀφοῦ διασκορπίσει τοὺς Ἕλληνας ποὺ πολιορκοῦσαν τὴν Πάτρα, τὴν Κόρινθο καὶ τὸ Ναύπλιο, ἔφτασε στὴν Τρίπολη στὶς 6 τοῦ Μάη.

Όταν έφτασε στην Τρίπολη, έμαθε πώς ήταν ταμπουρωμένοι στο Βαλτέτσι 850 Μανιάτες με άρχηγούς τούς Μαυρομιχαλαίους Κυριακούλη και Ήλια. Χωρίς να χάση καιρό μάζεψε 6500 πεζούς και 1500 ίππεις και αρκετά κανόνια και στις 12 Μαΐου προχώρησε προς τὸ Βαλτέτσι. Πίστευε πώς μόλις τὸν δοῦν οἱ Ἕλληνες νὰ ἔρχεται κατὰ πάνω τους θὰ σκορπίζονταν. Μάλιστα ἔστειλε ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ στράτευμα του πίσω ἀπὸ τὶς θέσεις τῶν Ἑλλήνων, γιὰ νὰ τοὺς ἀποκόψη τὴν ὑπόχωρηση.

Οἱ Μανιάτες ὅμως δὲν ὑποχώρησαν. Ἐμειναν στὶς θέσεις τους ἀποφασισμένοι νὰ πολεμήσουν μέχρι θανάτου. Οἱ ἐπιθέσεις τοῦ Μουσταφάμπεη ἀποκρούστηκαν. Οὔτε τὸ ἵππικό, οὔτε τὸ πυροβολικό μπόρεσαν νὰ λυγίσουν τὴν ἀντίσταση τῶν Ἑλλήνων ὡς τὸ βράδυ. Τὴ νύχτα ὅμως ἔφτασε ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι καὶ ὁ Πλαπούτας ἀπὸ τὴν Πιάνα μὲ 1200 ἄντρες. Ἦρθαν καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἄλλα μέρη καὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς δυνάμωσαν τὴ φρουρὰ τοῦ Βαλτετείου καὶ ἄλλοι ἔπιασαν τὰ γύρω ὑψώματα. Τὸ πρωὶ ἄρχισε πάλι ὁ Μουσταφάμπεης τὴν ἐπίθεση. Οἱ Μανιάτες ἀμύνονται μέσα στὰ τέσσερα λιθόχτιστα ὀχυρώματά τους.

Τότε ὅμως ἀντήχησε φοβερὴ ἢ βροντώδης φωνὴ τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπὸ τὸ γειτονικό ὕψωμα: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κολοκοτρώνης καὶ θὰ σὰς πιάσω ζωντανούς!» Ἀμέσως ἄρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ χτυποῦν τοὺς Τούρκους ἀπὸ πίσω τους. Αὐτοὶ τὰ ἔχασαν. Τότε βγήκαν καὶ οἱ Μανιάτες ἀπὸ τὰ ταμπούρια. Οἱ Τούρκοι ἄρχισαν νὰ ὑποχωροῦν στὴν ἀρχὴ κανονικά, ἀλλὰ σιγὰ σιγὰ ἡ ὑπόχωρησή τους ἐγένεε φυγὴ. Πολλοί, γιὰ νὰ φεύγουν γρηγορώτερα, πετοῦσαν τὰ ὄπλα τους, τὰ ροῦχα τους καὶ τὰ τρόφιμά τους. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κυνηγοῦσαν καὶ σκοτώναν πολλούς. Ἐξακόσιοι Τούρκοι σκοτώθηκαν σ' αὐτὴ τὴ μάχη καὶ πολλὰ ὄπλα καὶ κανόνια ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετείου ἦταν ἡ πρώτη μάχη ποὺ ἔκαναν οἱ Ἕλληνες μὲ τακτικό τουρκικό στρατὸ καὶ εἶχε μεγάλη σημασία ἡ νίκη αὐτὴ τῶν Ἑλλήνων, γιὰ τὴ δυνάμωνε τὸ θάρρος τους καὶ ἀπόδειξε πὼς ὁ τουρκικὸς στρατὸς δὲν εἶναι ἀνίκητος, ὅπως πολλοὶ πίστευαν ὡς τότε. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνο δὲν ἔφευγαν μόλις ἔβλεπαν τουρκικό στρατὸ, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμοῦσαν νὰ τὸν συναντήσουν, γιὰ νὰ τὸν πολεμήσουν.

Ὁ Μουσταφάμπεης ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες θέλησε νὰ ξεπλύνῃ

τὴ ντροπὴ ἀπὸ τὴν ἥττα τοῦ στοὺ Βαλτέτσι κι ἔκανε ἐπίθεση κατὰ τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἦταν ὀχυρωμένοι στὰ Βέρβαινα καὶ στὰ Δολιανὰ.

Στὰ Δολιανὰ ἦταν 200 περίπου ἄντρες μὲ ἀρχηγὸ τὸν ἀνεψιὸ τοῦ Κολοκοτρῶνῃ Νικήτα Σταματελόπουλο. Ἔντεκα ὀλόκληρες ὥρες οἱ Ἕλληνες κράτησαν τὶς θέσεις τοὺς ἀκλόνητοι στὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Ὅταν ὅμως ἔφτασαν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὰ Βέρβαινα, ἔκαμαν ἐπίθεση κατὰ τῶν Τούρκων, τοὺς νίκησαν καὶ τοὺς καταδίωξαν πρὸς τὴν Τρίπολη. Τόσο γενναῖα πολέμησε ὁ Σταματελόπουλος ποὺ ἀπὸ τότε ὀνομάστηκε Νικηταρᾶς ὁ Τουρκοφάγος.

Ἀπὸ τότε ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως ἐγίνε στενώτερη καὶ τὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρῶνῃ ἄρχισε νὰ δίνῃ τοὺς καρπούς του. Οἱ πολιορκούμενοι ἄρχισαν νὰ στενοχωριοῦνται. Τοὺς ἔλειψε τὸ νερὸ καὶ τὰ τρόφιμα ἄρχισαν νὰ λιγοστεύουν. Ἐκαμαν μερικὲς ἀπόπειρες νὰ διασπάσουν τὸν ἀποκλεισμὸ μὲ τὸ ἵππικὸ τους, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατάφεραν. Καὶ κοντὰ στὴν πείνα καὶ στὴ δίψα ἄρχισαν καὶ οἱ ἐπιδημίες ν' ἀπλώνονται στοὺς πολιορκουμένους, γιατί εἶχαν συγκεντρωθῆ μέσα στὴν πόλη περισσότεροι ἀπὸ 30.000 ἄνθρωποι. Στὸ τέλος ἔχασαν καὶ τὸ ἠθικὸ τους, γιατί ἔμαθαν πὼς τὰ φρούρια τῆς Κορίνθου, τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ Ναυαρίνου ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Τουρκικὸς στρατὸς δὲ φαινόταν ποθενά, γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Τότε ζήτησαν νὰ γίνουν διαπραγματεύσεις γιὰ παράδοση. Οἱ ὄροι ὅμως τοῦ Κολοκοτρῶνῃ ἦταν βαρεῖς γιὰ τοὺς Τούρκους καὶ οἱ διαπραγματεύσεις σταμάτησαν.

Τότε ὁ Κολοκοτρῶνῃς, γιὰ νὰ ἐξασθενίσῃ τὴν τουρκικὴ ἀντίσταση, ἔκλεισε χωριστὴ συμφωνία μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ δέχτηκε νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ φύγουν. Στὶς 23 Σεπτέμβρη ποὺ εἶχε κανονισθῆ νὰ βγοῦν οἱ Ἀλβανοὶ ἀπὸ τὰ τεῖχη, μερικοὶ Ἕλληνες παρατήρησαν ἓνα σημεῖο τοῦ τεύχους ἀφύλαχτο. Ἀ-



Ὁ Νικηταρᾶς

νέβηκαν άμέσως επάνω και ύψωσαν εκεί τη σημαία τους. Κατόπιν άνοιξαν την πύλη και άρχισε επίθεση μέσα στην πόλη. Οί Τούρκοι κυριεύθηκαν από πανικό. Οί Άλβανοί συγκεντρώθηκαν σ' ένα μέρος. Με δυσκολία κατόρθωσε ο Κολοκοτρώνης νά τους σώσει από την όργη των Έλλήνων που ήθελαν νά έκδικηθούν τὰ βάσανα τεσσάρων αιώνων μέσα σέ μιá ήμέρα. Τους παράδωσε στον Πλαπούτα κι εκείνος τους συνόδευσε ως την Κόρινθο. Από τους Τούρκους την ήμέρα εκείνη σκοτώθηκαν ως 12.000. Στά χέρια των Έλλήνων έπεσαν άφθονα λάφυρα και όπλα.

Ή άλωση της Τριπόλεως άνάδειξε τον Κολοκοτρώνη άρχηγό του επαναστατικού στρατού, ενίσχυσε τον όπλισμό των επαναστατών, στερέωσε τó ήθικό τους και τους προετοίμασε για καινούριους άγώνες.

Ερωτήσεις. Ποιό ήταν τó πολεμικό σχέδιο του Κολοκοτρώνη; Πώς έγινε ή μάχη στο Βαλτέτσι; Ποιά ήταν ή σημασία της νίκης των Έλλήνων στο Βαλτέτσι; Ποιός ήταν ύπερασπιστής των Δολιανών; Τί ανάγκασε τους Τούρκους νά ζητήσουν συνθηκολόγηση; Πώς κρίνετε την πράξη του Κολοκοτρώνη νά σώσει τους Άλβανούς; Ποιά άποτελέσματα είχε ή άλωση της Τριπόλεως;

Εργασίες. Σχεδιάστε τη μάχη του Βαλτετσιού.

5 Ή επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα. Ή μάχη της Άλαμάνας και ó Άθανάσιος Διάκος

Την έκρηξη της επαναστάσεως στην Πελοπόννησο άκολούθησε και ή έκρηξη της επαναστάσεως στη Στερεά Ελλάδα. Στις 3 του Απρίλη του 1821 ó Διάκος σήκωσε την επαναστατική σημαία στη Λειβαδιά, ó Πανουργιάς στην Άμφισσα και ó Δυοβουνιώτης στη Βοδονίτσα.

Ο Χουρσίτ έστειλε 9.000 άντρες με τον Όμερ Βρυώνη και τον Κιοσέ Μεχμέτ, για νά καταστείλουν την επανάσταση της Στερεάς και ύστερα νά κατέβουν στην Πελοπόννησο νά βοηθήσουν τον Μουσταφάμπεη.

Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος. Ἄν ἔφταναν τὰ στρατεύματα αὐτὰ στὴν Πελοπόννησο, ἡ ἐπανάσταση θὰ κινδύνευε. Γι' αὐτὸ οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς Διάκος, Πανουργιάς καὶ Δυοβουνιώτης ἀποφάσισαν νὰ τὰ ἐμποδίσουν κι ἔπιασαν τὸ δρόμο ποὺ φέρνει ἀπὸ τὴ Λαμία στὴν Ἄμφισσα. Ὁ Πανουργιάς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης ὀχυρώθηκαν στὰ ὑψώματα πρὸς τὴν Οἶτη καὶ ὁ Διάκος ἔπιασε τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμᾶνας ποὺ εἶναι πάνω στὸν ποταμὸ Σπερχεῖο.

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος καταγόταν ἀπὸ τὴ Μουσουνίτσα τῆς Παρασσιῶδας. Τὰ νεανικά του χρόνια τὰ πέρασε στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ποὺ εἶναι κοντὰ στὴν Ἀρτοτίνα, μέσα σ' ἓνα πυκνὸ δάσος, κάτω ἀπὸ τίς γυμνὲς καὶ ἀπόκρημνες κορφὲς τῶν Βαρδουσιῶν. Τὸ σεμνὸ ἔνδυμα τοῦ κληρικοῦ ἔκρυβε μιὰ θερμὴ ἑλληνικὴ καρδιὰ μὲ ἀκατάβλητο ἥρωικὸ φρόνημα. Ἀργότερα ὑπηρέτησε στὸ στρατὸ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ κι ἐκεῖ γνώρισε καὶ συνδέθηκε φιλικὰ μὲ τὸν Ὀδυσσεᾶ Ἀνδρουῦτσο. Ὑστερα ἔγινε ἀρματολὸς στὴν περιφέρεια τῆς Λειβαδιᾶς κι ἐκεῖ μῆθηκε στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία. Τὴν ἀπόφαση γιὰ τὴν κήρυξη τῆς ἐπαναστάσεως πῆρε μαζί μὲ τοὺς ἐπισκόπους Ταλαντίου Νεόφυτο καὶ Ἄμφισσας Ἡσαΐα σὲ σύσκεψη ποὺ ἔκαναν στὴ μονὴ τοῦ ὁσίου Λουκᾶ.

Ὅταν φάνηκε ἀπὸ μακριὰ τὸ πολυάριθμο στράτευμα τοῦ Ὁμῆρ Βρυώνη, οἱ ἄντρες τοῦ Πανουργιά καὶ τοῦ Δυοβουνιώτη σκορπίστηκαν. Ἄλλὰ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄντρες τοῦ Διακού. Λίγα ὅμως διαλεχτὰ παλικάρια ἔμειναν, γιὰ ν' ἀγωνιστοῦν μαζί μὲ αὐτόν. Ἄλλὰ τί μπορούσαν νὰ κάμουν μιὰ χούφτα ἄνθρωποι μπροστὰ σὲ μιὰ πολυάριθμη στρατιά;

Καὶ ὅμως ὁ Διάκος δὲ θέλει νὰ φύγῃ. Ἐκεῖ κοντὰ εἶναι οἱ Θερμοπύλες ποὺ ὁ ἄλλος ἐκεῖνος πρόμαχος τῆς Ἑλλάδας, ὁ ἥρωικὸς Λεωνίδας, δὲ φοβήθηκε τίς μυριάδες τῶν Περσῶν καὶ δὲν ἄφησε τὴ θέση του. Ἡ μάχη ἄναψε. Τὰ παλικάρια του σκοτώνονται τὸ ἓνα ὑστερα ἀπὸ



Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος

τὸ ἄλλο, ἀλλ' αὐτὸς μένει ἀκλόνητος στὴ θέση του. Ὁ ψυχογιὸς του τοῦ φέρνει τὴ φοράδα του καὶ τὸν παρακινεῖ νὰ φύγη. Ἄλλὰ ἐκεῖνος ἀπαντᾷ: «ὁ Διάκος δὲ φεύγει». Τὸ τουφέκι του σπάζει. Τότε ὁ ἥρωας σύρει τὸ γιαταγάνι του καὶ ὀρμᾷ στὸ μέσο τῶν ἐχθρῶν. Καὶ τὸ σπαθὶ του ὅμως σπάζει καὶ τότε τραυματισμένος στὸν ἀριστερὸν ὦμο πέφτει ζωντανὸς στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν.

Χίλιοι τὸν πᾶνε ἀπὸ μπροστὰ
καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω...

Ὁ Ὅμηρ Βρυώνης θαυμάζει τὴ λεβεντιά καὶ τὴν παλικαριά τοῦ Διάκου καὶ τὸν παρακινεῖ νὰ γίνῃ Τοῦρκος καὶ τοῦ ὑπόσχεται νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴ ζωὴ, τιμὲς καὶ πλοῦτη.

– Γίνεσαι Τοῦρκος, Διάκο μου,
τὴν πίστη σου ν' ἀλλάξῃς...

– Πᾶτε κι ἐσεῖς κι ἡ πίστη σας
μουρτάτες νὰ χαθῆτε,

Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα
Γραικὸς θεὸ νὰ πεθάνω...

Τὸν ἔφεραν στὴ Λαμία, τὸν σούβλισαν καὶ τὸν ἔψησαν ζωντανό. Ὄταν τὸν ὀδηγοῦσαν στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὶς 23 τοῦ Ἀπριλίου, ποῦ ἡ ἀνθισμένη φύση μοσχοβολοῦσε, εἶπε:

«Γιὰ δὲς καιρὸ ποῦ διάλεξεν
ὁ χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά
καὶ βγάζει ἡ γῆς χορτάρια».

Ὅλο τὸ διάστημα τοῦ φρικτοῦ μαρτυρίου του ὁ Διάκος ἔδειξε ὑπεράνθρωπη καρτερία καὶ εὐψυχία. Οὔτε ἀναστεναγμὸς δὲν βγῆκε ἀπὸ τὸ στόμα του. Ἦταν ἕνας ἥρωας!

Ἡ πατρίδα, ὅταν ἐλευθερώθηκε, ἔσθησε στὴ Λαμία τὸν μαρμάρينو ἀνδριάντα του, γιὰ νὰ τιμῆσῃ τὴ μνήμη του.

Ἔργασίες. Νὰ διαβαστοῦν τὰ σχετικά μὲ τὴ θυσία τοῦ Διάκου ποιήματα.

6. Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρούτσος καὶ τὸ χάνι τῆς Γραβιάς

Τὸν μαρτυρικό θάνατο τοῦ Διάκου ἐκδικήθηκε ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ὁ φίλος του Ὀδυσσεύς Ἀνδρούτσος. Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρούτσος ἦταν γιὸς τοῦ Γεωργίου Ἀνδρούτσου ποῦ πολέμησε μὲ τὸν Λάμπρο Κατσώνη καὶ θανατώθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὴν Κωνσταντινούπολη. Εἶχε μέτριο ἀνάστημα, ἀλλὰ δασύτριχο, εὐρωστο καὶ εὐκίνητο σῶμα.

Ὑστερα ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Ἀλαμάνας ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης συνέχισε τὴν πορεία του γιὰ τὴν Ἀμφίσσα ἀπ' ἄλλο δρόμο. Εἶχε σκοπὸ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκία τῆς Τριπόλεως.

Ὁ Ὀδυσσεύς ἔμαθε τὸ δρομολόγιο τῆς πορείας τοῦ Ὁμὲρ Βρυώνη καὶ ἀποφάσισε νὰ καταλάβῃ μαζὶ μὲ τὸν Πανουργιά καὶ τὸν Δυοβουνιώτη τὰ στενὰ τῆς Γραβιάς ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Παρνασσὸ καὶ Γκιώνα. Οἱ δύο ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἐπίασαν τὰ πλάγια τῶν βουνῶν. Ὁ Ὀδυσσεύς ἐπίασε ἓνα πλινθόκτιστο χάνι στὸ δρόμο ποῦ θὰ περνοῦσαν τὰ στρατεύματα τοῦ Βρυώνη. Ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ, εἶπε στὰ πλικάρια του ὅτι θὰ μποῦν μέσα σ' αὐτὸ τὸ χάνι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους καὶ ὅτι, ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς θέλουν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἄς πιαστοῦν στὸ χορὸ, ποῦ ἔσυρε ὁ ἴδιος μὲ τὸ τραγοῦδι «Κάτω στοῦ Βάλτου τὰ χωριά, Ἀγραφα καὶ Ξηρόμερο...».

Ἐκατὸν εἴκοσι γενναῖοι πιάστηκαν στὸ χορὸ καὶ μπῆκαν στὸ χάνι.



Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρούτσος

Ἐκλείσαν μὲ πέτρες τὰ παράθυρα, ἄνοιξαν πολεμότρυπες καὶ περιίμεναν. Ἀπὸ μακριὰ ἔφτανε ὁ θόρυβος καὶ ἡ ποδοβολή τοῦ στρατεύματος ποῦ προχωροῦσε πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Οἱ ἄντρες τῶν δύο ἄλλων ὀπλαρχηγῶν δὲν μπόρεσαν νὰ βαστάξουν στὴν ἐπίθεση τῶν Τούρκων καὶ διασκορπίστηκαν. Ἔτσι οἱ Τούρκοι ἔφτασαν στὸ χάνι. Μπροστὰ πήγαινε ἕνας δερβίσης ἔφιππος. Ὁ Ὀδυσσεὺς τὸν ρωτᾷ μέσα ἀπὸ τὸ χάνι, ποῦ πηγαίνει. Κι' αὐτὸς λέει πὼς πηγαίνει νὰ σφάξῃ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Προφήτη. Ἀλλὰ δὲν πρόφτασε νὰ τελειώσῃ κι ἔπεσε νεκρὸς. Οἱ Τούρκοι τότε ἔκαμαν ἐπίθεση, ἀλλὰ τὰ βόλια τῶν γενναίων ὑπερασπιστῶν τοὺς θέριζαν. Ἡ μιὰ ἐπίθεση τελειῶνε ἢ ἄλλη ἀρχίζε. Σὰ μανιασμένα κύματα ὄρμουῦν ἐπάνω στοὺς τοίχους τοῦ χανιοῦ. Σωροὶ τούρκικῶν πτωμάτων σκεπάζουσι τὴ γύρω ἔκταση.

Ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης θυμώνει καὶ διατάζει καὶ νέες ἐπιθέσεις. Οἱ Τούρκοι πλησιάζουσι τοὺς τοίχους καὶ προσπαθοῦν νὰ τοὺς γκρεμίσουν μὲ τοὺς ὦμους τους. Ἀλλὰ τὸ πῦρ τῶν ἀνδρῶν τοῦ Ἀνδρούτσου ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ χάνι σκορπίζει τὸ θάνατο πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις.

Ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης περικυκλώνει τὸ χάνι καὶ στέλνει στὴ Λαμία νὰ τοῦ φέρουν κανόνια νὰ γκρεμίσῃ μ' αὐτὰ τοὺς τοίχους. Τὴ νύχτα ὁμῶς ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τὰ παλικάρια του ἄνοιξαν τὴν πόρτα καὶ μέσα στὸ σκοτάδι, κατάμαυροι ἀπὸ τὸν καπνὸ, μὲ τὰ γιαταγάνια στὰ χέρια, πέρασαν μέσα ἀπ' τὶς τουρκικὲς γραμμὲς κι ἔφυγαν πρὸς τὸ γειτονικὸ βουνό. Ἐκεῖ μετρήθηκαν κι ἔλειπαν ἀπ' αὐτοὺς δύο, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἶχαν σκοτωθῆ παραπάνω ἀπὸ τριακόσιοι.

Ἡ ἀντίσταση τῶν Ἑλλήνων στὸ χάνι τῆς Γραβιάς ἔκανε τὸν Ὀμὲρ Βρυώνη ν' ἀλλάξῃ πορεία. Φοβήθηκε νὰ συνεχίσῃ τὴν πορεία του πρὸς τὴν Ἀμφισσα καὶ μαζὶ μὲ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ προχώρησαν πρὸς τὴ Βοιωτία.

Ἔργασίες: Διαβάστε τὸ ποίημα τοῦ Ζαλοκώστα «Τὸ χάνι τῆς Γραβιάς». Σχεδιάστε τὴν πορεία τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

7. Ἡ μάχη στὰ Βασιλικά

Ὁ σουλτάνος, γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὶς προσπάθειες τοῦ Χουρσίτ γιὰ

τήν καταστολή τῆς ἐπαναστάσεως, ἔστειλε κι ἐκεῖνος στήν Ἑλλάδα τὸν Μπαϊράμ πασὰ μὲ 12.000 ἄντρες.

Ἡ στρατιὰ αὐτὴ πέρασε στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θεσσαλία καὶ κατέβηκε στὴ Φθιώτιδα, γιὰ νὰ ἐνωθῆ μὲ τοὺς δύο ἄλλους στρατηγούς τοῦ Χουρσίτ ποὺ τὸν περίμεναν στὴ Βοιωτία, γιὰ νὰ κατέβουν ὅλοι ἐνωμένοι στήν Πελοπόννησο.

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς Γκούρας, Πανουργιάς, Δυοβουνιώτης καὶ ἄλλοι κατάλαβαν τὸ μεγάλο κίνδυνο ποὺ ἀπειλοῦσε τὴν Πελοπόννησο, ἂν κατόρθωναν νὰ ἐνωθοῦν ὅλες αὐτὲς οἱ τουρκικὲς δυνάμεις. Ἐνώθηκαν λοιπὸν ὅλοι κι ἐπίασαν τὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴ Λαμία στὴν Ἀταλάντη σὲ μιὰ τοποθεσία ποὺ λέγεται Βασιλικά.

Ἐκεῖ ἐγίνε σκληρὴ μάχη μὲ τὴ στρατιὰ τοῦ Μπαϊράμ στίς 26 Αὐγούστου 1821. Οἱ Τούρκοι σὰν κύματα ἐπεφταν ἐπάνω στὰ ταμποῦρια τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ἀκλόνητοι κρατοῦν τίς θέσεις τους. Ὅταν ὅλα τὰ τουρκικὰ στρατεύματα μπῆκαν στὴ μάχη, οἱ Ἕλληνες δὲν προφταίνουν πιά νὰ πυροβολοῦν. Τότε τραβοῦν τὰ σπαθιά τους καὶ ρίχνονται ἐπάνω στὸ πλῆθος τῶν Τούρκων. Τόση ἦταν ἡ ὀρμὴ τους, ποὺ λένε, πὼς ὅταν τελείωσε ἡ μάχη, δὲν μπορούσαν ν' ἀνοίξουν τὴ χούφτα τοῦ Γκούρα, γιὰ νὰ τοῦ βγάλουν ἀπὸ μέσα τὸ γιαταγάνι του, γιὰ τὰ νεῦρα του ἀπ' τὸ πολὺ σφίξιμο εἶχαν πιασθῆ. Οἱ Τούρκοι ὑποχώρησαν πρὸς τὴ Λαμία καὶ διαλύθηκαν. Δυὸ χιλιάδες νεκροὺς ἄφησαν στὸ πεδίο τῆς μάχης καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτούς καὶ τὸ γιό τοῦ Μπαϊράμ. Ὁ ἴδιος πέθανε ὕστερα ἀπὸ τὴ λύπη του.

Πολλὰ ὄπλα, πολεμοφόδια, κανόνια, τροφές καὶ ρουχισμὸς ἐπέσαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Τὸ σπουδαιότερο ὅμως ἦταν τὸ ὅτι παρεμποδίστηκε ἡ εἴσοδος τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων στήν Πελοπόννησο. Γιὰ τὸν Ὅμηρ Βρυώνης ἔμαθε τὴν καταστροφὴ τοῦ Μπαϊράμ, δὲν τόλμησε νὰ προχωρήσῃ χωρὶς ἐνισχύσεις καὶ ἀποφάσισε νὰ γυρίσῃ στὴν Ἠπειρο. Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ ὁ Κιοσέ-Μεχμέτ κι ἔτσι δόθηκε καιρὸς στὸν Κολοκοτρώνη νὰ κυριεύσῃ τὴν Τρίπολη.

Ἐρωτήσεις: Ποιὰ ἄλλη μάχη μπορεῖ νὰ συγκριθῆ μὲ τὴ μάχη τῶν Βασιλικῶν; Ποιὰ εἶναι ἡ σημασία τῆς μάχης τῶν Βασιλικῶν; Νὰ συγκρίνετε τὴ συμβολὴ τῶν ὀπλαρχηγῶν Πανουργιά καὶ Δυοβουνιώτη στίς μάχες τῆς Ἀλαμάνας καὶ τῆς Γραβιάς μὲ τὴ συμβολὴ τους στὴ μάχη τῶν Βασιλικῶν.

8. Ἡ ἐπανάσταση στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα

α) Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἡ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα δὲν ἐπαναστάτησε ταυτόχρονα μὲ τὴν ὑπόλοιπη χώρα, γιατίι στὴ γειτονικὴ Ἡπειρο βρισκόταν ὁ Χουροϊτ μὲ μεγάλες στρατιωτικὲς δυνάμεις. Στὰ τέλη ὅμως τοῦ Μᾶη οἱ ὄπλαρχηγοὶ Ἀλέξης Βλαχόπουλος, Ἀνδρέας Ἴσκος, Δημήτριος Μακρῆς, Βαρνακιώτης καὶ ἄλλοι, κήρυξαν τὴν ἐπανάσταση κι ἔδιωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο, τὸ Μεσολόγγι, τὸ Αἰτωλικό, τὸ Καρπενήσι καὶ τὴ Βόνιτσα. Γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ὁ Χουροϊτ ἔστειλε τὸν Ἰσμαήλ Πασά Πλιάσα μὲ 1800 ἄντρες. Οἱ Ἕλληνες ὅμως τὸν νίκησαν κοντὰ στὸ Κομπότι καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ γυρίσῃ στὴν Ἡπειρο.

β) Θεσσαλία. Ἡ Θεσσαλία ἐπαναστάτησε μαζί μὲ τὴν Πελοπόννησο. Στὸ Πήλιο καὶ στὴ Νότιο Θεσσαλία ὁ Φιλικὸς Ἀνθιμος Γαζῆς καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς Κυριάκος Μπασδέκης ὕψωσαν τὴ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως. Ἄλλ' ὁ Μαχμούτ πασάς τῆς Λάρισας κινήθηκε γρήγορα καὶ μὲ μεγάλες δυνάμεις καὶ κατόρθωσε νὰ διαλύσῃ τοὺς ἐπαναστάτες.

γ) Μακεδονία. Στὴ Μακεδονία ἦταν δυσκολώτερη ἢ κήρυξη τῆς ἐπαναστάσεως, γιατίι ἡ χώρα εἶναι πεδινὴ καὶ στίς πόλεις καὶ στὰ χωριά ἦταν πολλοὶ Τούρκοι καὶ μεγάλες στρατιωτικὲς φρουρές. Κι ἐκεῖ ὅμως ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχε μυσῆσει πολλοὺς Ἕλληνες ὄπλαρχηγούς καὶ μόλις δόθηκε τὸ σύνθημα, ὁ πλοῦσιος ἔμπορος ἀπὸ τίς Σέρρες Ἐμμανουήλ Παπᾶς συγκρότησε στρατὸ μὲ δικά του ἔξοδα, ἦρθε στὸ Ἅγιον Ὄρος κι ἐκεῖ κήρυξε τὴν ἐπανάσταση. Ἐκαμε σκληρὲς μάχες μὲ τοὺς Τούρκους στὰ Μαδεμοχώρια, στὸν Πολύγυρο καὶ στὴν Κασσάνδρα καὶ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴ Χαλκιδική.

Γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως στὴ Χαλκιδικὴ ὁ σουλτάνος ἔστειλε ἕναν ἰκανὸ καὶ σκληρὸ στρατηγό. Αὐτὸς τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1821 ἦρθε στὴ Χαλκιδική, ἔκαμψε τὴν ἀντίσταση τῶν ἐπαναστατῶν καὶ παράδωσε τὴν περιφέρεια στὴ σφαγὴ καὶ στὴ φωτιά. Ὁ παπᾶς ἔφυγε μ' ἕνα πλοίαριο, γιὰ νὰ πάῃ στὴν Ὑδρα, ἀλλὰ στὸ ταξίδι πέθανε ἀπὸ τὴ στενοχώρια του.

Οἱ τούρκοι συνέχισαν τὴν καταστροφὴ καὶ στὴν ἄλλη χώρα· μόνο ἡ Νάουσα κρατοῦσε ἀκόμα. Τὴν ὑπεράσπιζαν οἱ γενναῖοι ὄπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Βερμίου Καρατάσος, Γάτσος, Ζαφειράκης καὶ Καραμῆτσος. Τὴν ἀνοιξή ὅμως τοῦ 1822 οἱ τούρκοι χτύπησαν τὴ Νάουσα μὲ

16.000 στρατό και 10 κανόνια. Όλος ο πληθυσμός της πόλεως σφάχτηκε. Πολλές γυναίκες μισήθηκαν το παράδειγμα των Σουλιωτισσών, για να μη πέσουν στα χέρια των Τούρκων. Ο μακεδονικός λαός θρήνησε με μοιρολόγια και τραγούδια τη μεγάλη συμφορά.

δ) Τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Όλα τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου δὲν ἐπαναστάτησαν τὸν ἴδιο χρόνο. Πρῶτα ἐπαναστάτησαν τὰ νησιά Σπέτσες, Ψαρὰ καὶ Ὑδρα, ὕστερα ἡ Κάσος, ἡ Μύκονος καὶ ἡ Σάμος, ἡ Χίος, ἡ Κρήτη καὶ τὰ Δωδεκάνησα. Ἡ ἐπανάσταση τῶν νησιῶν βοήθησε πολὺ τὸν ἀγῶνα, γιατί ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πλοῖα τους οἱ κάτοικοι πρόσφεραν καὶ τὰ πλούτη τους καὶ γιὰ πολὺ διάστημα κυριάρχησαν στὴ θάλασσα τοῦ Αἰγαίου κι ἐμπόδισαν τὴ μεταφορὰ τουρκικῶν στρατευμάτων μὲ πλοῖα ἀπὸ τὴν Ἀσία στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης. Ὑδραῖος προεστός, ἔδωκε στὸν ἀγῶνα τὰ πλοῖα του καὶ τὰ πλούτη του. Ἡ Σπετσιώτισσα χήρα καπετάνισσα Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα ἔδωκε τὰ καράβια τῆς ποὺ τὰ ἐξόπλισε μ' ἐξοδά τῆς καὶ πῆρε μέρος καὶ ἡ ἴδια μὲ τὰ παιδιὰ τῆς καὶ τὰ ξεῖ ἀδέρφια τῆς στὶς ναυτικὲς ἐπιχειρήσεις τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ Ναυπλίου. Ἡ Μαντῶ Μαυρογέννη στὴ Μύκονο ἔκαμε τὸ ἴδιο.

Ἐξαιρετικὲς ὑπηρεσίες στὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ναυτικοῦ πρόσφεραν τὰ πυρπολικά. Αὐτὰ ἦταν μικρὰ πλοῖαρια ποὺ τὰ μετᾶτρεπε σὲ πυρπολικά ὁ Ψαριανὸς Γιάννης Πυργίου ἢ Πατατοῦκος. Στὰ μπουρλότα, ὅπως τὰ ἔλεγαν τότε τὰ πυρπολικά, τοποθετοῦσαν εὐφλεκτα ὑλικά, μπαρούτι, πίσσα, ρετσίνα, νέφτι, οἰνόπνευμα καὶ ἄλλα, τ' ἀλειφαν ἀπ' ἐξω μὲ πίσσα καὶ τολμηροὶ καὶ ριψοκίνδυνοὶ ἄντρες τὰ ὀδηγοῦσαν νύχτα κοντὰ στὰ τουρκικὰ πλοῖα· τὰ ἔδεναν στερεὰ ἐπάνω σ' αὐτὰ, ἀναβαν τὸ φτιλί, ἔμπαιναν σὲ μικρὴ βάρκα κι ἔφευγαν ὅσο μπορούσαν πιὸ γρήγορα ἀπὸ κοντά, ἂν κατόρθωναν νὰ γλυτώσουν. Ἡ φωτιά ἀπὸ τὸ πυρπολικὸ μεταδινόταν στὸ πλοῖο καὶ τὸ ἔκαιγε.

9. Ἡ ἀνατίναξη τῆς τουρκικῆς φρεγάτας στὴν Ἑρεσὸ

Όταν ὁ σουλτάνος πληροφορήθηκε τὴν ἐπανάσταση τῶν νήσων, ἔδωκε διαταγὴ στὸν τουρκικὸ στόλο νὰ ἐτοιμαστῆ καὶ νὰ βγῆ στὸ Αἰ-

γαίο. Στις αρχές του Μάη παρουσιάστηκε κοντά στη Μυτιλήνη μία τουρκική φρεγάτα με 74 κανόνια και πλήρωμα 1100 άντρες. Το μεγάλο και ταχύπλοο αυτό πλοίο αποτέλεούσε την εμπροσθοφυλακή του τουρκικού στόλου.

Ο ελληνικός στόλος παρακολούθησε τη φρεγάτα, για να βρῆ ευνοϊκές συνθήκες και να ναυμαχήσῃ μ' αὐτήν. Ἡ φρεγάτα ὅμως μπῆκε στο λιμάνι τῆς Ἐρεσσοῦ τῆς Λέσβου καὶ περιμένε ἐκεῖ τὸν ὑπόλοιπο τουρκικὸ στόλο.

Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν καιρὸ νὰ περιμένουν. Ἔβαλαν σὲ κίνηση τὰ πυρπολικά. Δύο ἀτρόμητοι ναυτικοὶ ἀπὸ τὰ Ψαρά, ὁ Παπανικολῆς καὶ ὁ Καλαφάτης, ὁδήγησαν τὰ πυρπολικά μέσα στο λιμάνι, τὰ προσκόλλησαν στὰ πλευρὰ τῆς φρεγάτας καὶ τοὺς ἔβαλαν φωτιά. Οἱ Τοῦρκοι τοὺς πήραν εἶδηση κι ἔριχναν ἐπάνω τους βροχὴ τῆς σφαίρες.

Τὸ πυρπολικὸ τοῦ Καλαφάτη δὲν εἶχε ἀγκιστρωθῆ καλὰ καὶ παρασύρθηκε ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ κἀκε μακριὰ ἀπὸ τὴ φρεγάτα. Τὸ πυρπολικὸ ὅμως τοῦ Παπανικολῆ πέτυχε νὰ μεταδώσῃ τὴ φωτιὰ στοῦ τουρκικοῦ πλοίου. Οἱ φλόγες τὸ περίζωσαν ἀμέσως κι ὅταν ἡ φωτιὰ ἔφτασε στὴν ἀποθήκη τῶν πυρομαχικῶν, ἀνατινάχτηκε στὸν ἀέρα ἀπὸ μιὰ φοβερὴ ἔκρηξη. Ἀπὸ ὅλο αὐτὸ τὸ πλωτὸ φρούριο μόνο 8 άντρες κατόρθωσαν νὰ σωθοῦν.

Ὁ τουρκικὸς στόλος, ὅταν ἔμαθε τὴν ἀνατίναξη τῆς φρεγάτας, ἔτρεξε νὰ κλειστῆ πάλι στὰ Δαρδανέλια. Οἱ Ἕλληνες πανηγύρισαν τὴ νίκη καὶ ἐπιδόθηκαν στὴν καλύτερη ὀργάνωση τοῦ ναυτικοῦ τους.

10. Ἡ πρώτη ἐθνικὴ συνέλευση τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἐπίδαυρο

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία εἶχε ἐργαστῆ, γιὰ νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ἐξέγερση τοῦ ἔθνους. Δὲν εἶχε κάμει ὅμως καμία προπαρασκευὴ γιὰ τὴ διοίκηση τῶν περιοχῶν ποὺ θὰ ἀποκτοῦσαν τὴν ἐλευθερία τους. Ἀπὸ τὶς πρῶτες ἡμέρες τῆς ἐπαναστάσεως φάνηκε ἡ ἀνάγκη μιᾶς διοικήσεως γιὰ νὰ φροντίζῃ γιὰ ὅσα ζητήματα παρουσιάζονταν. Χρειαζόταν μιὰ ἀνώτερη ἀρχή, γιὰ νὰ διοικῆ τὴ χώρα καὶ νὰ φροντίζῃ γιὰ ὅλα. Χρειαζόταν μιὰ κυβέρνηση, γιὰ νὰ ἔρθῃ σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς λαοὺς καὶ τὶς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ προσπαθῆσῃ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ βοήθειά τους.

Στις αρχές της επανάστασεως ιδρύθηκε στην Καλαμάτα μιὰ προσωρινή διοίκηση, ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία, ποὺ ἐγκαταστάθηκε στὸ μοναστήρι τῶν Καλτεζῶν, εἰσέπραττε φόρους καὶ προμήθευε στὸ στρατὸ τροφὲς καὶ ὄπλα.

Οἱ διάφορες ὅμως φιλοδοξίες τῶν Ἑλλήνων δὲν ἄφησαν νὰ γίνη ἡ διοίκηση αὐτὴ σεβαστὴ ἀπὸ ὅλους. Τότε κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα στὶς 19 Ἰουνίου 1821 ὁ ἀδερφὸς τοῦ Ἀλέξανδρου Ὑψηλάντη, Δημήτριος ὡς πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἀνάθεσε τὴν ὀργάνωση τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας στὸν Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας στὸ Θεόδωρο Νέγρη.

Ύστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Τριπόλεως ὁ Ὑψηλάντης διάταξε νὰ γίνουν ἐκλογὲς ἀντιπροσώπων στὶς ἐλεύθερες περιοχὲς καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν αὐτοὶ στὸ Ἄργος, γιὰ νὰ ὀρίσουν τὴ διοίκηση τοῦ ἐλεύθερου ἑλληνικοῦ κράτους. Στις 20 Δεκεμβρίου τοῦ 1821 οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν νήσων συγκεντρώθηκαν στὸ Ἄργος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πῆγαν στὴν Ἐπίδαυρο. Ἡ συγκέντρωση αὐτὴ τῶν ἀντιπροσώπων ὀνομάστηκε πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου ὅρισε τὸ προσωρινὸ Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδας. Ἰδρυσε ἓνα σῶμα ἀπὸ 70 ἀντιπροσώπους, γιὰ νὰ ψηφίζη τοὺς νόμους καὶ τὸ ὀνόμασε βουλευτικόν. Ἰδρυσε ἓνα ἄλλο συμβούλιο ἀπὸ πέντε πρόσωπα, γιὰ νὰ ἐκτελῆ τίς ἀποφάσεις τοῦ βουλευτικοῦ καὶ τὸ ὀνόμασε νομοτελεστικόν. Πρόεδρος τοῦ βουλευτικοῦ ψηφίστηκε ὁ Ὑψηλάντης καὶ πρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ ὁ Μαυροκορδάτος. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση αὐτὴ ὅρισε καὶ τὸν τύπο τῆς ἐθνικῆς σημαίας καὶ κατάρτισε τὴ διακήρυξη τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐδρα τοῦ ἐκτελεστικοῦ ὀρίστηκε ἡ Κόρινθος.

Στὴν Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου παρουσιάστηκαν διαφωνίες γιὰ τὰ πρόσωπα ποὺ θ' ἀποτελοῦσαν τὴν κυβέρνηση τοῦ τόπου. Οἱ πρόκριτοι νόμιζαν πὼς ἔπρεπε ν' ἀνατεθῆ σ' αὐτοὺς ἡ κυβέρνηση. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ὅμως πίστευαν πὼς αὐτοὶ πρέπει νὰ διοικοῦν τὸν τόπο, γιὰτὶ αὐτοὶ κρατοῦσαν τὸ βᾶρος τοῦ πολέμου. Ἐτεὶ σχηματίστηκαν δύο ὀμάδες μὲ διαφορετικὲς ἀντιλήψεις. Τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν καὶ

τὸ κόμμα τῶν στρατιωτικῶν. Ἄπο τις διαμάχες τῶν δύο αὐτῶν μερίδων ζημιώθηκε πολὺ τὸ ἔργο τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἔργασίες: Καταρτίστε ἓνα χάρτη τῆς Ἑλλάδος καὶ σημειώστε σ' αὐτὸν μὲ κόκκινο χρῶμα τὶς περιοχὲς ποὺ παρουσιάσθηκαν ἐπαναστατικὲς ἐστίες καὶ τὰ σημεῖα ποὺ διαδραματίσθηκαν πολεμικὰ γεγονότα. Σημειώστε τὰ ὀνόματα τῶν ὀπλαρχηγῶν κάθε ἐπαναστατημένης περιοχῆς. Καταρτίστε κατάλογο μὲ χρονολογικὴ σειρὰ τῶν πολεμικῶν γεγονότων τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Γ. Η καταστροφή τῆς Χίου (Μάρτιος 1822)

Ἡ Χίος δὲν εἶχε ἐπαναστατήσει κατὰ τὸ πρῶτο ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, γιατί βρισκόταν κοντὰ στὴ μικρασιατικὴ ἀκτὴ καὶ μπορούσαν σὲ κάθε στιγμή νὰ περάσουν σ' αὐτὴ τουρκικὰ στρατεύματα καὶ νὰ καταστείλουν τὴν ἐπανάσταση. Ἀλλὰ καὶ γιατί δὲν αισθανόταν καὶ πολὺ τὸ βάρος τῆς δουλείας. Ὁ σουλτάνος εἶχε διατάξει νὰ μὴ πιέζουν πολὺ τοὺς κατοίκους τῆς Χίου, γιατί ἀπὸ ἐκεῖ προμηθευόταν τὸ παλάτι του τὸ ἀρωματικὸ μαστίχι.

Ἀλλὰ στὶς ἀρχὲς τοῦ 1822 ὁ ἀρχηγὸς τῆς Σάμου Λυκοῦργος Λογοθέτης ἦρθε στὴ Χίο μὲ 2500 ἄνδρες, ὕψωσε τὴ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ κλειστοῦν στὸ φρούριο.

Μόλις ἔφτασε ἡ εἰδηση τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Χίου στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ σουλτάνος ὀργίστηκε καὶ διάταξε τὸ ναύαρχο Καρὰ-Ἀλὴ νὰ πλεύσει στὴ Χίο καὶ νὰ μὴν ἀφήσει «λίθον ἐπὶ λίθου».

Ὁ Καρὰ-Ἀλὴς ἐπλευσε στὴ Χίο μὲ 40 πλοῖα καὶ ἄρχισε σφοδρὸ κανονιοβολισμό. Κατόπιν ἀποβίβασε 7.000 Τούρκους καὶ ἐλευθέρωσε τοὺς κλεισμένους στὸ κάστρο Τούρκους. Ταυτόχρονα πέρασαν καὶ ἄλλοι Τούρκοι ἀπὸ τὴ μικρασιατικὴ παραλία. Ὁ Λογοθέτης μὲ τοὺς δικούς του μπῆκαν στὰ πλοῖα καὶ ἔφυγαν. Ὁ ἄλλος πληθυσμὸς τῆς νήσου ἔμεινε ἀνυπεράσπιστος στὴ διάθεση τῶν Τούρκων.

Πολλὲς ἡμέρες ἄγρια στίφη Τούρκων περιέτρεχαν τὸ νησί καὶ ἔσφαζαν τοὺς κατοίκους χωρὶς διάκριση καὶ λεηλατοῦσαν καὶ πυρπολοῦσαν σπίτια καὶ καταστήματα. Δὲν ἄφηναν οὔτε γέρους, οὔτε ἀρρώστους. Ἀπὸ τὶς 100.000 κατοίκους τοῦ νησιοῦ μόνο 2.000 μπόρεσαν νὰ



Ἡ καταστροφή τῆς Χίου

σωθῶν. 30.000 σφάχθηκαν καὶ ἄλλοι αἰχμαλωτίστηκαν καὶ πούληθηκαν στὰ δουλοπάζαρα τῆς Ἀφρικής. Τὸ ὠραίο νησί τῆς Χίου ἔγινε ἓνα ἀπέραντο νεκροταφεῖο.

Ἡ καταστροφή τῆς Χίου βύθισε σὲ πένθος τοὺς Ἕλληνες. Ἡ σκληρότητα ὅμως τῶν Τούρκων προξένησε βαθιὰ ἐντύπωση στὴν Εὐρώπη. Ξένοι δημοσιογράφοι περιέγραψαν μὲ ζωηρὰ χρώματα καὶ ζω-

γράφου ἀπεικόνισαν φοβερές σκηνές ἀπὸ τῆ φρικτῆ καταστροφή. Ἔτσι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἄρχισαν νὰ συμπαθοῦν τὸν ἀπελευθερωτικὸ πόλεμο τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄρχισε νὰ σημειώνεται στὶς δυτικὲς χῶρες μιὰ κίνησι φιλελληνισμοῦ.

Ἐρωτήσεις. Διατυπώστε κρίσεις γιὰ τὴν ἀπόφασι τοῦ σουλτάνου νὰ καταστρέψῃ τὴ Χίο. Ποιὰ ἐπίδρασι εἶχε γιὰ τὴν ἐπανάστασι ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου; Διαβάστε τὸ ποίημα τοῦ Β. Οὐγκὰ «Τὸ Ἑλληνόπουλο», μετάφρασι Κ. Παλαμᾶ. Διαβάστε τὸ διήγημα «Λουκῆς Λάρας» τοῦ Δ. Βικέλα.

2. Ἡ πυρπόλησι τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδας στὴ Χίο ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο Κανάρη

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν μπόρεσε νὰ προσφέρῃ βοήθεια στὴ Χίο, γιὰ τὴ τὰ τουρκικὰ πλοῖα εἶχαν μεγάλα κανόνια, ἔκαναν περιπολίες στὸ νησί καὶ δὲν ἄφηναν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ πλησιάσουν.

Ἀλλὰ τὸ ἄδικοχυμένο αἷμα τῶν θυμάτων ζητοῦσε ἐκδίκησι. Γι' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες ἔβαλαν σ' ἐνέργεια τὰ πυρπολικά. Δύο ἔμπειροι ναυτικοὶ καὶ γενναϊόψυχοι ἄντρες, ὁ Ψαριανὸς Κωνσταντῖνος Κανάρης καὶ ὁ Ὑδραῖος Ἀνδρέας Πιπίνος ἀνέλαβαν νὰ ὀδηγήσουν τὰ πυρπολικά τους μέσα στὸ λιμάνι τῆς Χίου.

Τὴ δύσκολη αὐτὴ ἐπιχείρησι ἀποφάσισαν οἱ πυρπολητὲς νὰ ἐκτελέσουν τὴ νύχτα τοῦ Μπαϊραμιοῦ. Οἱ μωαμεθανοὶ ἔχουν μιὰ θρησκευτικὴ γιορτῆ, τὸ Ραμαζάνι. Αὐτὴ βαστάει 30 ἡμέρες καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα νηστεύουν, τὴ νύχτα ὅμως τρῶνε καὶ διασκεδάζουν. Τὴν τελευταία νύχτα τοῦ Ραμαζανιοῦ, ποῦ τὴ λένε Μπαϊράμι, οἱ Μωαμεθανοὶ τὴ γιορτάζουν μεγαλοπρεπέστατα. Αὐτὴ τὴ νύχτα διάλεξαν οἱ πυρπολητὲς, γιὰ νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἀποστολὴ τους μὲ μεγαλύτερη ἐλπίδα ἐπιτυχίας.

Πρὶν ξεκινήσουν ἀπὸ τὰ Ψαρά, πῆγαν στὴν ἐκκλησία τῆς Παναγίας, προσευχήθηκαν καὶ κοινώνησαν. Ὑστερα μῆχαν μὲ τοὺς συντρόφους τους στὰ πυρπολικά τους καὶ ξεκίνησαν γιὰ τὸ λιμάνι τῆς Χίου. Ἦταν 4 Ἰουνίου. Ἐφτασαν στὸ λιμάνι τῆς Χίου νύχτα. Τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἦταν σημαιοστολισμένα καὶ φωταγωγημένα, περισσότερο ἢ ναυαρχίδα, γιὰ τὴ μέσα ὁ Καρὰ-Ἀλῆς εἶχε καλέσει τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ στόλου καὶ γιόρταζε μ' αὐτοὺς τὸ Μπαϊράμι.



Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης

Ὁ Κανάρης ὁδήγησε τὸ πυρπολικό του στὴ ναυαρχίδα καὶ ὁ Πιπίνος στὴ ὑποναυαρχίδα. Δὲν τοὺς πήραν εἶδηση οἱ Τοῦρκοι. Τὰ ἔδεσαν μὲ προσοχή, τὰ ἀναφαν καὶ ἀπομακρύνθηκαν. Τὸ πλήρωμα τῆς ὑποναυαρχίδας εἶδε τὶς φλόγες γρήγορα καὶ μπόρεσε νὰ κόψη τὰ σχοινιά καὶ ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ πλευρό του τὸ πυρπολικό. Τὸ πυρπολικό ὅμως τοῦ Κανάρη ἐζώσε μὲ τὶς φλόγες τοῦ τῆ ναυαρχίδα. Οἱ προσπάθειες τοῦ πληρώματος νὰ σβήσουν τὴ φωτιά ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα.

Τί ἔγινε τότε ἐπάνω στοῦ πλοιοῦ δὲν περιγράφεται. Οἱ ναῦτες ἔτρεχαν νὰ σωθοῦν. Ἄλλοι ἔπεφταν στὴ θάλασσα, ἄλλοι ἔμπαιναν σὲς βάρκες ποὺ ἀναποδογυρίζονταν ἀπὸ τὴν ἀκαταστασία καὶ τὸν πανικό καὶ ἄλλοι ἔβρισκαν τὸ θάνατο ἀπὸ τὴ φωτιά. Ὁ σκληρὸς Καρὰ-Ἀλῆς μπήκε σὲ μιὰ βάρκα, γιὰ νὰ φύγῃ καὶ νὰ σωθῇ, ἀλλὰ τὸ ἀδικοχυμένο αἷμα τὸσων ἀθῶων θυμάτων δὲν τὸν ἄφησε. Ἐνα μισοκαμένο ξύλο ἔπεσε πάνω στοῦ κεφάλι του καὶ τὸν σκότωσε. Δύο χιλιάδες Τοῦρκοι βρῆκαν τὸ θάνατο καὶ τὸ λιμάνι τῆς Χίου γέμισε ἀπὸ συντρίμματα τοῦ περήφανου πλοίου.

Οἱ πυρπολητὲς γύρισαν στὰ Ψαρά. Ὁλος ὁ κόσμος τοὺς περίμενε στὴν παραλία. Ἐκεῖνοι, ταπεινοί, ξεσκούφωτοι καὶ ξυπόλυτοι τράβηξαν ἴσια γιὰ τὴν ἐκκλησία νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀποστολῆς τους.

Ὁ τουρκικὸς στόλος πανικόβλητος ἀπὸ τὴν καταστροφή γύρισε στὰ Δαρδανέλια. Ἀργότερα θέλησε νὰ ξαναβγῇ, ἀλλὰ κοντὰ στὴν Τένεδο ὁ Κανάρης ἔκαψε καὶ τὴν ὑποναυαρχίδα ποὺ εἶχε γλυτώσει στὴ Χίο.

Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης γεννήθηκε στὰ Ψαρά στὰ 1770 καὶ γίνθηκε ναυτικός. Ἐτρεφε βαθιὰ πίστη στοῦ Θεὸ καὶ θερμὴ ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα. Ἦταν τολμηρός. Τὰ ναυτικά του κατορθώματα καὶ ἡ δράση

του με τὰ πυρπολικά τὸν ἀνάδειξαν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Εὐρώπη ἀκόμα. Εὐτύχησε νὰ δῆ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδας καὶ πρόσφερε καὶ τότε τὶς ὑπηρεσίες του σ' αὐτὴ ὡς ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ πρωθυπουργός.

Ἔργασίες. Διαβάστε τὰ Ποιήματα: «Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη», «ὁ Ματρόζος» καὶ τὸ διήγημα «Τὸ ἔθνος μας θὰ πληρώση».

3. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαυροκορδάτου στὴν Ἡπειρο καὶ ἡ μάχη τοῦ Πέτα (2 Ἰουλίου 1822)

Οἱ Σουλιῶτες ἐπωφελήθηκαν ἀπὸ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο τῶν Τούρκων στὴν Ἡπειρο μὲ τὸν Ἀλὴ πασά καὶ ξαναγύρισαν στὴν πατρίδα τους, στὸ ἥρωικὸ Σούλι. Ὅταν ὁμως ὁ Χουρσίτ νίκησε τὸν Ἀλὴ-πασά, τὰ ἔβαλε καὶ μὲ τοὺς Σουλιῶτες, γιατί δὲν ἤθελε νὰ εἶναι κοντὰ στὰ Γιάννενα μιὰ ἐμπειροπόλεμη ὁμάδα Ἑλλήνων. Οἱ Σουλιῶτες ζήτησαν τὴ βοήθεια τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως. Ὁ πρόεδρος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ποὺ βρισκόταν τότε στὸ Μεσσολόγγι, δέχτηκε νὰ βοηθήσει τοὺς Σουλιῶτες καὶ συγκέντρωσε στράτευμα ἀπὸ 6.000 ἄνδρες καὶ μ' αὐτὸ προχώρησε πρὸς τὴν Ἡπειρο. Στὴν ἐκστρατεία αὐτὴ πῆραν μέρος καὶ ξένοι ἐθελοντὲς φιλέλληνες μὲ ἀρχηγὸ τὸ Νόρμαν.

Ὁ Μαυροκορδάτος ὁμως δὲν ἦταν στρατιωτικὸς καὶ δὲ γνώριζε τὴ στρατηγικὴ καὶ πολεμικὴ τέχνη. Γι' αὐτὸ ἔκανε πολλὰ σφάλματα καὶ ἔγινε ἀφορμὴ ν' ἀποτύχη ἡ ἐκστρατεία ἐκεῖνη. Τὸ μεγαλύτερο σφάλμα του ἦταν ποὺ ἀνάλαβε αὐτὸς τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ καὶ δὲ διόρισε ἀρχιστράτηγο τὸ κατάλληλο στρατιωτικὸ πρόσωπο. Ἐπειτα χώρισε τὸ στράτευμα σὲ τρεῖς ὁμάδες καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐξασθένησε τὴ μαχητικὴ του ἀξία. Τὴ μιὰ ὁμάδα ἀπὸ ἐμπειροπόλεμους Μανιάτες μὲ τὴν ἀρχηγία τοῦ ἥρωα τοῦ Βαλτετσίου Κυριακούλη Μαυρομιχάλη ἔστειλε μὲ πλοῖα στὸ Φανάρι. Τὴν ἄλλη μὲ ἀρχηγὸ τὸ Μάρκο Μπότσαρη ἔστειλε στὴν Κιάφα. Τὴν τρίτη καὶ τὸ σῶμα τῶν φιλελλήνων ὁδήγησε ὁ ἴδιος ὡς τὸ χωριὸ Πέτα κοντὰ στὴν Ἄρτα.

Ὁ Μαυρομιχάλης μόλις ἀποβιβάστηκε στὸ Φανάρι, κυκλώθηκε ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ Ὁμὲρ Βρυώνη. Πολέμησε μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ οἱ δυνάμεις τῶν Τούρκων ἦσαν πολὺ ἀνώτερες καὶ σκοτώθηκε ἄδικα μὲ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν συμπολεμιστῶν του.



Κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου ὁ Χουρσίτ ἔστειλε τὸν Μεχμέτ Πασὰ ἢ Κιουταχὴ μὲ 6000 στρατό. Αὐτὸς κατασκόπευε τὶς κινήσεις τῶν Ἑλλήνων κοντὰ στὸ χωριὸ Πέτα καὶ στὴν κατάλληλη στιγμή τοὺς περικύκλωσε καὶ τοὺς χτύπησε. Κι ἐδῶ οἱ Ἕλληνες πολέμησαν γενναῖα, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα, γιατί οὔτε ἀρχηγὸς ὑπῆρχε οὔτε πολεμικὸ σχέδιο. Οἱ φιλέλληνες πολέμησαν σὰν ἥρωες, ἀλλὰ σκοτώθηκαν σχεδὸν ὅλοι. Μόνον ὁ Νόρμαν κατόρθωσε νὰ σωθῆ καὶ νὰ γυρίσῃ στὸ Μεσολόγγι. Ἐκεῖ εἶχε γυρίσει καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ποὺ ἡ τύχη θέλησε νὰ γλυτώσῃ.

Ἡ μάχη τοῦ Πέτα ἦταν ἀληθινὴ καταστροφὴ γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ εἶχε τραγικὸ τέλος καὶ οἱ δυστυχεῖς Σουλιῶτες ἀναγκάστηκαν γιὰ δεύτερη φορὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους στὰ Ἐφτάνησα. Ἀπὸ ἐκεῖ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἤρθαν στὴν Ἑλλάδα καὶ συνέχισαν τὸν ἀγῶνα τους κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἐρωτήσεις. Γιατὶ ἀνέλαβε ὁ ἴδιος ὁ Μαυροκορδάτος τὴν ἐκστρατεία στὴν Ἠπειρο; Ποιὰ σφάλματα ἐγιναν; Ποιὲς ζημιές προξενήθηκαν στὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα ἀπὸ τὴ συμφορὰ τοῦ Πέτα; Τί ἦταν οἱ φιλέλληνες;

4. Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Ὑστερα ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Πέτα καὶ τὴν ἀναχώρηση τῶν Σουλιωτῶν ἀπὸ τὴν Ἠπειρο, ὁ Χουρσίτ πρόσταξε τὸν Ὁμέρ Βρυῶνη καὶ τὸν Κιουταχὴ νὰ κατέβουν στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, νὰ κυριέψουν τὸ Μεσολόγγι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ καταστρίβουν κι ἐκεῖ τὴν ἐπανάσταση.

Τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1822 οἱ δύο πασάδες μὲ 12.000 ἄνδρες, χωρὶς νὰ συναντήσουν καμία ἀντίσταση, ἤρθαν καὶ πολιορκήσαν τὸ Μεσολόγγι. Στὴ στεριά αὐτοὶ καὶ στὴ θάλασσα ὁ τουρκικὸς στόλος.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ μέσα στὸ Μεσολόγγι ἦταν 400 ἄνδρες μὲ τὸν Μαυροκορδάτο, ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ 300 Σουλιῶτες καὶ λίγοι φιλέλληνες. Ἡ φρουρὰ αὐτὴ δὲν ἦταν ἀρκετὴ, γιὰ νὰ κρατήσῃ τὴν πόλη, καὶ ἂν οἱ πασάδες ἐπιχειροῦσαν τότε γενικὴ ἐφοδο, σίγουρα θὰ κερῖευσαν τὴν πόλη. Ἐκαμαν ὁμως λάθος ν' ἀρχίσουν διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς πολιορκουμένους γιὰ παράδοση.

Οἱ Ἕλληνες περίμεναν ἐνισχύσεις κι ἐπίτηδες ἔδιναν μάκρος στίς

διαπραγματεύσεις ως τὸ Νοέμβρη. Τότε ὁ ναύαρχος Ἀνδρέας Μιαούλης μὲ τὸν ἑλληνικὸ στόλο ἔσπασε τὸν ἀποκλεισμὸ ἀπὸ τῆ θάλασσα καὶ ἔμπασε στὸ Μεσολόγγι χίλιους πολεμιστὲς καὶ ἀρκετὲς τροφές. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἐνίσχυσή τους αὐτοὶ οἱ πολιορκούμενοι παράγγειλαν στοὺς πασάδες πῶς, «ἂν θέλουν τὸ Μεσολόγγι, νὰ πᾶνε νὰ τὸ πάρουν».

Οἱ Τοῦρκοι τότε ἄρχισαν τὶς ἐπιθέσεις τους, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Στὸ μεταξὺ ἄρχισε καὶ ὁ χειμῶνας καὶ τὰ τρόφιμά τους λιγότευαν. Ἀποφάσισαν λοιπὸν νὰ κάνουν μιὰ τελευταία, ἀλλὰ γενικὴ ἐπίθεση, γιὰ νὰ μποῦν στὴν πόλη. Γιὰ νὰ εἶναι περισσότερο βέβαιοι γιὰ τὴν ἐπιτυχία τους, διάλεξαν σὰν κατάλληλο χρόνο γιὰ τὴν ἐπίθεση τὴ νύχτα τῆς 24 Δεκεμβρίου, πού οἱ Ἕλληνες θὰ ἦταν στὶς ἐκκλησίες γιὰ τὴ γιορτὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ τὸ τεῖχος θὰ εἶχε ἀσθενέστερη φρουρά.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως πληροφορήθηκαν τὸ σχέδιο ἀπὸ τὸν Ἕλληνα κυνηγὸ τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη Γούναρη καὶ ἦταν ἔτοιμοι. Ὅταν ἄρχισαν νὰ χτυποῦν οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν, οἱ Τοῦρκοι ὄρμησαν πρὸς τὸ τεῖχος μὲ λιγότερες προφυλάξεις. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ὑποδέχθηκαν μὲ πυκνὲς ὀμοβροντίες. Περισσότεροι ἀπὸ 500 Τοῦρκοι ἔπεσαν νεκροί. Οἱ ἄλλοι ὑποχώρησαν. Καὶ αὐτὴ ἡ ἐπίθεση δὲν ἔφερε ἀποτέλεσμα. Τότε οἱ πασάδες ἔλυσαν τὴν πολιορκία τοῦ Μεσσολλογγίου καὶ ἀναχώρησαν γιὰ τὴν Ἡπειρο. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κυνήγησαν ὡς τὸν Ἀχελῷο καὶ τοὺς προξένησαν ἀρκετὲς ζημιές. Ἡ μεγάλη στρατιὰ διαλύθηκε καὶ μόνο λίγα τμήματα γύρισαν στὴν Πρέβεζα.

Ἐρωτήσεις. Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε πῶς ἀμύνονται οἱ Μεσσολλογγίτες καὶ πῶς ἔκαναν τὶς ἐπιθέσεις των οἱ Τοῦρκοι; Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε πῶς ἦταν τὸ τεῖχος τοῦ Μεσσολλογγίου; Μὲ ποιά ἄραγε τεχνάσματα παράτειναν οἱ πολιορκούμενοι τὶς διαπραγματεύσεις; Πῶς μπόρεσαν 1700 Ἕλληνες νὰ καταδιώξουν ὡς τὸν Ἀχελῷο 11000 Τούρκους; Διαβάστε τὸ διήγημα: «Τὸ νερὸ τῶν Διψασμένων»

5. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη

Ὁ σουλτάνος ἔβλεπε μὲ ἀνησυχία τὴν ἀποτυχία ὄλων τῶν προσπειθῶν τοῦ Χουρσίτ γιὰ τὴν κατάπιξη τῆς ἐπαναστάσως. Γι' αὐτὸ πρόσταξε νὰ ἐτοιμαστῆ στὴ Λάρισα μεγάλη στρατιὰ. Ἀρχηγὸ τῆς διό-

ρισε τὸ Μαχμοῦτ Πασὰ Δράμαλη καὶ τοῦ ἔδωκε ἐντολὴ νὰ κατέβῃ στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ σβῆσῃ τὴν ἐπανάσταση.

Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1822 ὁ Δράμαλης ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Λάρισα μὲ 24.000 πεζοὺς καὶ 8.000 ἵππους. Πέρασε ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα κι ἔφτασε στὴν Ἀθήνα, χωρὶς νὰ συναντήσῃ καμιὰ ἀντίσταση. Ἀπὸ ἐκεῖ πέρασε τὸν ἰσθμὸ καὶ ἔφτασε στὴν Κόρινθο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ προχώρησε στὴν Ἀργολικὴ πεδιάδα.

Οἱ Ἕλληνες στὴ δύσκολη αὐτὴ περίσταση ἀπελπίστηκαν. Ποιὸς ἦταν ἱκανὸς ν' ἀντισταθῆ σὲ μιὰ τόσο μεγάλη στρατιά; Τὰ στρατεύματα ποῦ πολιορκοῦσαν τὸ Ναύπλιο, διαλύθηκαν· οἱ κάτοικοι ἔπαιρναν ὅ,τι μπορούσαν κι ἔφευγαν στὰ βουνά. Ἡ κυβέρνησις ἄφησε τὸ Ἄργος καὶ μπῆκε σὲ δυὸ πλοῖα, ποῦ ἦταν στὸν Ἀργολικὸ κόλπο. Γενικὴ ἀπογοήτευση εἶχε καταλάβει ὅλους καὶ ἡ ἐπανάσταση φαινόταν πὼς ἔσβηνε.

Στις φοβερὲς αὐτὲς στιγμὲς δύο ἄντρες δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος τους καὶ δὲ λιποψύχισαν. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης. Αὐτοὶ ἀποδάσιαν ν' ἀντισταθοῦν. Τὸ σχέδιο τῆς ἀντιστάσεως τὸ κατάρωσε ὁ Κολοκοτρώνης. Σύμφωνα μ' αὐτὸ ὁ Ὑψηλάντης πῆρε 700 γενναίους ἄντρες καὶ μπῆκε στὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἄμυνά του καὶ νὰ κάμῃ τὸ Δράμαλη νὰ χρονοτριβῆσῃ ἐκεῖ, γιὰ νὰ τὸ κυριεύσῃ. Στὸ μεταξὺ ὁ Κολοκοτρώνης θὰ ἔβρισκε καιρὸ νὰ ὀργανώσῃ ἀντίσταση στοὺς Μύλους καὶ νὰ κόψῃ τὸ δρόμον τοῦ Δράμαλη πρὸς τὴν Τρίπολη.

Ὅταν ὁ Δράμαλης ἔφτασε στὸ Ἄργος καὶ βρῆκε ἑλληνικὲς δυνάμεις στὸ κάστρο, δὲ θέλησε νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ τὴν ἀφήσῃ πίσω του νὰ τοῦ ἐνοχλοῦν τὶς συγκοινωνίες. Σταμάτησε καὶ ἄρχισε πολιορκία τοῦ κάστρου. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἔτρεξε παντοῦ, γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ στρατό. Ἄλλου παρακαλοῦσε, ἄλλου ἐνθουσίαζε, ἄλλου φοβέριζε. Ἡ φωνὴ του ἔδινε θάρρος καὶ τ' ὄνομά του ἔδινε ἐλπίδες. Σὲ λίγες μέρες συγκεντρώθηκαν στοὺς Μύλους 10.000 ἄνδρες. Τότε βοήθησε τὸν Ὑψηλάντη νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ κάστρο καὶ νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸ στρατεύμα τῶν Μύλων, γιατί ἔβλεπε πὼς τὸ στρατόπεδον τῶν Μύλων ἦταν πιά ἀρκετὰ ἰσχυρὸ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ Δράμαλη νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολη.

Ἀλλὰ ὁ Δράμαλης δὲ μπορούσε πιά νὰ προχωρήσῃ. Ἡ καθυστέρηση ποῦ ἔκαμε στὸ κάστρο τοῦ Ἄργους ἦταν γι' αὐτὸν καταστρεπτικὴ. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε κάψει τὰ σπαρτά, πρὶν ὑποχωρήσῃ ἀπὸ

τὴν πεδιάδα, καὶ ἡ τροφοδοσία τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ζώων τοῦ Δράμαλι ἐγίνε δύσκολη. Τὰ ζῶα ψοφοῦσαν καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ πέθαιναν ἀπὸ διάφορες ἐπιδημίες. Ἔπρεπε νὰ γυρίσῃ στὴν Κόρινθο. Γιὰ νὰ ἐξαπατήσῃ ὁμως τοὺς Ἕλληνας νὰ τοῦ κόψουν τὸ δρόμο, ἔστειλε τὸ γραμματικὸ του, ποῦ ἦταν χριστιανός, νὰ πῆ τάχα ἐμπιστευτικὰ στοὺς Ἕλληνας πῶς ὁ Δράμαλις σκέφτεται νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολη.

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ πίστεψαν τὴν πληροφορία αὐτή. Μόνο ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐξαπατήθηκε καὶ εἶπε πῶς ὁ Δράμαλις σκοπεύει νὰ γυρίσῃ στὴν Κόρινθο. Γι' αὐτὸ παρακίνησε τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς νὰ σπεύσουν νὰ πιάσουν τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, γιατί εἶναι μεγάλη εὐκαιρία νὰ καταστρέψουν αὐτὴ τὴ μεγάλη στρατιά. Τοῦ κάκου ὁμως, δὲν κατόρθωσε δυστυχῶς νὰ τοὺς μεταπίσῃ. Μονάχα ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Νικηταρᾶς τὸν ἀκολούθησαν μὲ 2.500 ἄνδρες.

Ἡ πεδιάδα τοῦ Ἄργους χωρίζεται ἀπὸ τὴν Κορινθία ἀπὸ ἓνα βουνό, ποῦ ἔχει τρεῖς διαβάσεις. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπίασε τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων κοντὰ στὴ Νεμέα. Οἱ ἄλλοι ἐπίασαν τὶς ἄλλες διαβάσεις.

Στὶς 20 Ἰουλίου ὁ Δράμαλις ξεκίνησε ἀπὸ τὸ Ἄργος πρὸς τὴν Κόρινθο. Ὅταν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ του μπῆκε στὸ στενὸ τῶν Δερβενακίων, οἱ Ἕλληνες, τὴν ὑποδέχτηκαν μὲ πυκνὲς ὀμβροντίες. Πανικὸς καὶ σύγχυση ἐπίασε τοὺς Τούρκους. Νεκροὶ καὶ τραυματίες, ἄνθρωποι καὶ ζῶα γέμισαν τὸ στενὸ. Τὰ ἄλλα τμήματα διευθύνθηκαν πρὸς τὸ Ἅγιο Σῶστη καὶ πρὸς τὸ Ἁγινόρι, ἀλλὰ κι ἐκεῖ ἡ συμφορὰ καὶ ἡ καταστροφὴ τοὺς περίμενε. Τέσσερεις χιλιάδες τουρκικὰ πτώματα σκέπασαν τὰ στενὰ. Τ' ἀπομεινάρια τῆς στρατιᾶς χωρὶς ἐφόδια ἔφτασαν σὲ ἀξιοθρήνητη κατάσταση στὴν Κόρινθο. Ἐκεῖ ὁ Δράμαλις πέθανε ἀπὸ τὴ στενοχώρια του. Ἀπὸ ἐκεῖ κατευθύνθηκαν ἀπὸ τὸν παραλιακὸ δρόμο πρὸς τὴν Πάτρα. Κοντὰ ὁμως στὴν Ἀκράτα τοὺς περίμεναν οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῶν Καλαβρῦτων καὶ τῆς Ἀχαΐας καὶ τοὺς ἀποδεκάτισαν. Δύο χιλιάδες μόνο ἔφτασαν στὴν Πάτρα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Γιουσοῦφ Πασᾶ πέρασαν στὴν Ἠπειρο.

Ὁ Χουροῖτ θεωρήθηκε ὑπεύθυνος γιὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλι καί, γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴ ὀργὴ τοῦ σουλτάνου αὐτοκτόνησε. Ἔτσι τρεῖς μεγάλοι ἀρχηγοὶ τῶν τουρκικῶν δυνάμεων ποῦ στάλθηκαν στὰ

1822 κατά τῶν Ἑλλήνων χάθηκαν. Ὁ Καρά-Ἀλῆς, ὁ Δράμαλης καὶ ὁ Χουρσίτ.

Ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλη ἔσωσε τὴν ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο καὶ ἀποθέωσε τὸν Κολοκοτρώνη, ποῦ μὲ γενικὴ ἀναγνώριση ὅλων τῶν ὄπλων ἀρματῶν διορίστηκε ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου. Ὅσοι ταξιδεύουν σήμερα στὸ δρόμο πρὸς τὴ Νεμέα βλέπουν στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ κάτασπρο μαρμάρينو ἀνδριάντα τοῦ μεγαλοφυοῦς στρατηγοῦ καὶ ἐνδοξοῦ Γέρου τοῦ Μοριᾶ, ποῦ ἔστησε ἐκεῖ ἡ πατρίδα ἀπὸ εὐγνώμοσύνη.

Ἔργασίες. Διαβάστε ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Σ. Μελά «ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ», τὸ σχετικὸ μὲ τὸ Δράμαλη κεφάλαιο. Ζητήστε τὰ βιβλία τοῦ Φωτάκου, τοῦ Γαλανοῦ καὶ ἄλλα σχετικὰ, γιὰ νὰ διαβάσετε περισσότερες λεπτομέρειες. Γράψτε τί περίπου θὰ ἔλεγε στοὺς Ἕλληνες ὁ Κολοκοτρώνης, ὅταν τοὺς παρακινούσε νὰ προσέλθουν στὸ στρατόπεδο τῶν Μύλων. Τί θὰ γινόταν ἂν ὁ Δράμαλης δὲ χρονοτριβούσε στὸ Ἄργος; Κάμετε χρονολογικὸν πίνακα τῶν γεγονότων τοῦ 1822.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Η μάχη στο Κεφαλόβρυσο καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη

Τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἑλλήνων δὲν μπορούσε μὲ κανέναν τρόπο νὰ τὴν ἀνεχθῆ ὁ σουλτάνος καί, ἀντὶ ν' ἀποθαρρυνθῆ ἀπὸ τὶς τόσες ἀποτυχίες του, μὲ μεγαλύτερο πείσμα ἐξακολούθησε τὶς προσπάθειές του γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως. Τώρα ἔδωσε διαταγὴ νὰ ἐτοιμαστοῦν νέες δυνάμεις καὶ νὰ εἰσβάλουν στὴν ἐπαναστατημένη χώρα.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1823 ὁ Ὁμέρ Βρυώνης καὶ ὁ Μουσταφάμπεης μπῆκαν στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα μὲ 16.000 στρατό. Σκοπὸς τους καὶ στόχος τους ἦταν τὸ Μεσσολόγγι. Μιὰ ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς στρατιᾶς αὐτῆς μὲ ἀρχηγὸ τὸν Τζελαλεδὶν Μπέη ἔφτασε στὸ Καρπενήσι. Ἡ κατάσταση τότε στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἦταν ἀπελπιστικὴ. Καμιὰ ἀξιόλογη στρατιωτικὴ δύναμη δὲν ἦταν, γιὰ ν' ἀντισταθῆ στὴ νέα εἰσβολή. Καὶ τὸ χειρότερο, οἱ διάφοροι ὄπλαρχηγοὶ μάλωναν μεταξύ τους γιὰ τὸ ποιὸς θὰ ἦταν ἀρχιστράτηγος.

Ἡ κυβέρνησις διόρισε τότε ἀρχιστράτηγο τὸ Μάρκο Μπότσαρη, ποὺ ἦταν γενναῖος πολεμιστὴς, ἀνιοδιωτελὴς πατριώτης καὶ εἶχε στρατηγικὸ μυαλό, ταπεινοφροσύνη καὶ καρδιά λιονταριοῦ. Οἱ ἄλλοι ὅμως δὲ θέλησαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν καὶ νὰ ὑπακούσουν στὶς διαταγές του. Τότε ὁ Μάρκος, ἀηδιασμένος ἀπὸ τὶς μικροφιλοτιμίες τῶν ὄπλαρχηγῶν ἔσχισε μπροστά τους τὸ δῖπλωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας, ποὺ τοῦ εἶχε στείλει ἡ κυβέρνησις, καὶ εἶπε: « Ὅποιος εἶναι ἄξιος, τὸ παίρνει τὸ δῖπλωμα στὴ μάχη ». Καὶ ξεκίνησε μὲ 350 ἀνδρείους Σουλιῶτες. Κανένας ἄλλος δὲν τὸν ἀκολούθησε. Τόσο τοὺς εἶχε τυφλώσει ὁ ἐγωισμὸς.



Μάρκος Μπότσαρης

Στό μεταξύ ό Τζελαεδίν είχε φτάσει στό Κεφαλόβρυσο και είχε στρατοπεδεύσει εκεί. Ό Μπότσαρης αποφάσισε νά του έπιτεθή ξαφνικά τή νύχτα τής 9ης Αύγουστου. Τά παλικάρια του λούστηκαν στό ποτάμι, χτενίστηκαν, έτοιμάστηκαν και όρισαν γιά συνθηματική λέξη, ν' αναγνωρίζονται τή νύχτα και νά μή χτυπάη ό ένας τόν άλλον, τή λέξη «στουρνάρι».

Τή νύχτα, πού κοιμόνταν οι Τουρκοί, οι Σουλιώτες άθέατοι πλησίασαν τήν κατασκήνωση, έσφαξαν τους φρουρούς και ύστερα έμπαιναν στις σκηνές και σκότωναν χωρίς διάκριση. Οι Τουρκοί ξύπνησαν τρομαγμένοι. Φόβος, σύγχυση και πανικός τους κυρίευσε.

Δέ γνώριζαν ό ένας τόν άλλο, σκοτώνονταν μεταξύ τους γιατί και οι Σουλιώτες φορούσαν τά ίδια ρούχα.

Ό Μάρκος ανακάλυψε τή σκηνή του Τζελαεδίν μέσα σ' ένα μαντρότοιχο και θέλησε ό ίδιος νά μπή μέσα. Άλλ' όταν ανέβηκε στόν τοίχο, μιá σφαίρα τόν βρήκε στό μέτωπο και τόν σκότωσε.

Οί Τουρκοί έφυγαν τρομαγμένοι και οι Σουλιώτες γύρισαν στό Μεσολόγγι φορτωμένοι λάφυρα , όπλα και έχθρικές σημαίες, αλλά και τó σώμα του άνδρείου άρχηγού τους. Ό Μάρκος κηδεύτηκε στό Μεσολόγγι μέσα σέ γενικό πένθος.

Ή άλλη τουρκική στρατιά ήρθε ως τó Αιτωλικό, αλλά τελικά γύρισε στην Ήπειρο άπρακτη.

Ερωτήσεις. Σε ποιές περιστάσεις έχετε συναντήσει ως τώρα τόν Μάρκο Μπότσαρη; Διαβάστε μερικά ποιήματα σχετικά με τόν ήρωα αυτόν. Χαρακτηρίστε τή συμπεριφορά του στό ζήτημα τής άρχιστρατηγίας.

2. Ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων

Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς πρώτης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἐπίδαυρο οἱ Ἕλληνες ἦταν χωρισμένοι σὲ δυὸ παρατάξεις. Στοὺς στρατιωτικούς καὶ τοὺς πολιτικούς.

Ὁ τρόπος ποὺ κυβερνοῦσαν οἱ πολιτικοὶ δὲ φαινόταν σωστός στοὺς στρατιωτικούς. Ἡ ἀποτυχία μάλιστα τοῦ Μαυροκορδάτου στὴν Ἡπειρο καθὼς καὶ ἡ στάση τῆς κυβερνήσεώς του ποὺ μπήκε στὰ πλοῖα, ὅταν ἤρθε ὁ Δράμαλης στὴν Ἀργολίδα, εἶχαν ἐξοργίσει τοὺς στρατιωτικούς.

Τὸ Μάρτη τοῦ 1823 συγκροτήθηκε στὸ Ἄστρος τῆς Κυνουρίας ἡ δεύτερη Ἐθνοσυνέλευση. Καὶ σ' αὐτὴν οἱ ἀντιπρόσωποι παρουσιάστηκαν χωρισμένοι σὲ δύο μερίδες. Ὁ Μαυροκορδάτος ἦταν ἀρχηγὸς τῶν πολιτικῶν καὶ ὁ Κολοκοτρώνης τῶν στρατιωτικῶν. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴν Ἐθνοσυνέλευση ἐπικράτησαν οἱ πολιτικοί. Ὁ Μαυροκορδάτος ψηφίστηκε πρόεδρος τοῦ βουλευτικοῦ καὶ ὁ Πετρόμπεης πρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ. Ὁ Κολοκοτρώνης τόσο πολὺ διαφώνησε μὲ τὸ Μαυροκορδάτο, ποὺ ἔφυγε στὴν Τρίπολη. Ἐκεῖ τὸν ἀκολούθησαν καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ. Τότε ὁ Μαυροκορδάτος διόρισε ἄλλο νομοτελεστικὸ μὲ πρόεδρο τὸν Γεώργιο Κουντουριώτη καὶ μὲ ἔδρα τῆς κυβερνήσεως τὸ Κρανίδι. Ἔτσι ἐγίναν δύο κυβερνήσεις. Μία στὸ Κρανίδι τῶν πολιτικῶν καὶ μία στὴν Τρίπολη τῶν στρατιωτικῶν.

Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν μπορούσε ν' ἀνέχεται τὴν κατάσταση αὐτὴ καὶ διάλυσε τὴν κυβέρνησή του. Ἔτσι ἐγίνε ἓνας συμβιβασμός, ἀλλὰ δὲν κράτησε πολὺ, γιατί ἡ κυβέρνησις τῶν πολιτικῶν εἶχε προτιμῆσει στὶς ἀνώτερες θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα νησιώτες καὶ Στερεοελλαδίτες. Γι' αὐτὸ οἱ Πελοποννήσιοι, στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, κήρυξαν ἀνυπακοή στὴν κυβέρνησις τοῦ τόπου.

Ἡ κυβέρνησις, γιὰ νὰ καταστείλῃ τὴν ἀνταρσία, ἔφερε στρατεύματα ἀπὸ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα μὲ ἀρχηγὸ τὸν Γκούρα καὶ τὸν Καραϊσκάκη. Ἐγίναν συγκρούσεις καὶ μάχες καὶ ἀρκετὸ πολῦτιμο αἷμα χύθηκε. Κοντὰ στὴν Τρίπολη σκοτώθηκε καὶ ὁ γιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Πάνος, ἐνῶ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ ἄλλους 14 φυλακίστηκε στὴν Ὑδρα, στὸ μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία.

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἶχε μεταδοθῆ καὶ στὴν Στερεὰ Ἑλλάδα. Ὁ Ὀδύσσεας Ἀνδρουτσος ἦταν μὲ τὸν Κολοκοτρώνη. Γι' αὐτὸ τὸν κατη-

γόρησαν πώς έρχόταν σέ συνεννόηση με τούς Τούρκους και τὸ ἄλλοτε πρωτοπαλικάρο του, ὁ Γκούρας, τὸν έπιασε και τὸν φυλάκισε ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1825 τὸν βρῆκαν νεκρὸν κάτω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως. Κανείς δὲν ἔμαθε πὼς ἔγινε αὐτό.

Τοὺς ἐμφύλιους αὐτοὺς πολέμους οἱ Ἕλληνες τοὺς πλήρωσαν πολὺ ἀκριβά. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι διχογνωμίες, μικροφιλοτιμίες και τυφλὸ πείσμα κατατρέχουν τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος. Χωρὶς αὐτὰ μεγαλουργεῖ. Μὲ αὐτὰ καταστρέφεται.

Ἐρωτήσεις. Ποιὰ ἦταν ἡ ἀρχικὴ αἰτία ποὺ διαιρέθηκαν οἱ Ἕλληνες; Πὼς φούντωσε και πὼς διαμορφώθηκε κατόπιν ἡ διαίρεση; Τί ἐντύπωση σᾶς κάνει ἡ σύλληψη και ἡ φυλάκιση τοῦ Κολοκοτρώνη; Πὼς κρίνετε τὶς διενέξεις τῶν Ἑλλήνων; Διαβάστε τί γράφει ὁ Σολωμὸς στὸν ἔθνικὸ ὕμνο γιὰ τὴ διχόνοια τῶν Ἑλλήνων.

3. Ὁ φιλελληνισμὸς στὴν Εὐρώπη και ὁ λόρδος Βύρων

Ἡ ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων στὴν Εὐρώπη, ὕστερα ἀπὸ τὸ μεσαιῶνα, εἶχε γνωρίσει στοὺς Εὐρωπαίους τὴ χώρα, ὅπου ἀναπτύχθηκε ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι εἶχαν ἐπισκεφθῆ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα στοὺς ἑλληνικοὺς τόπους και εἶχαν γνωρίσει τὸν ἑλληνικὸ λαὸ κάτω ἀπὸ τὴν τουρκικὴ δεσποτεία.

Διάφοροι συγγραφεῖς ἔγραψαν και δημοσίευσαν στὴν Εὐρώπη ταξιδιωτικὲς πληροφορίες και ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Γι' αὐτό, ὅταν ξέσπασε ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης εἶχαν ἰδέα γιὰ τὴν Ἑλλάδα και γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Σ' αὐτὸ βοήθησαν και οἱ πλούσιες ἑλληνικὲς κοινότητες ἐξωτερικοῦ, τὰ ἐμπορικὰ γραφεῖα και τὸ ἐμπορικὸ ναυτικὸ.

Ὅσο ὅμως κι' ἂν ἦταν γνωστὴ ἡ Ἑλλάδα και ὅσο κι' ἂν συμπαθοῦσαν τοὺς Ἕλληνες πολλοὶ στὴν Εὐρώπη, τὸ ἑλληνικὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1821 δὲν εὐχαρίστησε τὶς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, γιατί αὐτὲς ἦταν ἀντίθετες στὴν αὐτοδιάθεση τῶν λαῶν και γι' αὐτὸ εἶχαν συγκροτήσει τὴν ἰε ρ ἡ σ υ μ μ α χ ἰ α .

Ἀλλὰ ἂν ἡ πολιτικὴ τῶν κυβερνήσεων τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης δὲ



Ἡ ἄφιξη τοῦ λόρδου Βύρωνα στὸ Μεσολόγγι

συμπαθοῦσε τὸ ἐλληνικὸ κίνημα, ὅε γινόταν τὸ ἴδιο καὶ μὲ τοὺς λαοὺς τῶν χωρῶν αὐτῶν· αὐτοὶ γνώριζαν τὰ βάσανα τῶν Ἑλλήνων, τὴν καταπίεση καὶ τὴν τυραννία καὶ συμπάθησαν τὸν ἐλληνικὸ ἀγώνα. Ὅταν μάλιστα μάθανε τὸν ἀπαγχονισμό τοῦ Πατριάρχη, τὶς σφαγὲς τῆς Χίου καὶ τὶς ὠμότητες καὶ φρικαλεότητες τῶν Τούρκων, ἄρχισαν νὰ κινουῦνται ζωηρότερα γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ὑπόθεση.

Ἐνα ρεῦμα φιλελληνισμοῦ δημιουργήθηκε στὶς εὐρωπαϊκὲς χώρες. Στὴν Ἀγγλία, στὴ Γαλλία, στὴν Ἑλβετία καὶ στὴν Ἀμερική ἰδρύθηκαν φιλελληνικοὶ σύλλογοι, ποὺ μαζευαν χρήματα καὶ βοηθήματα γιὰ τοὺς Ἕλληνες καὶ πίεζαν τὶς κυβερνήσεις τῶν χωρῶν τους νὰ ἐπέμβουν καὶ νὰ ὑποστηρίξουν τὰ ἐλληνικὰ δίκαια.

Ἐνας τέτοιος σύλλογος ἦταν καὶ τὸ φιλελληνικὸ Κομιτάτο τοῦ Λονδίνου, ποὺ βοήθησε τὸν ἐλληνικὸ ἀγώνα ὄχι μόνο μὲ ἐφόδια καὶ

χρήματα, αλλά και με πολλά μέλη του, που ήρθαν στην Ελλάδα, για να πολεμήσουν και με το όπλο άκόμα, για την ελληνική ανεξαρτησία.

Έπιφανέστερος φίλος των Ελλήνων ήταν ο λόρδος Βύρων. Ήταν απόγονος μεγάλης και πλούσιας οικογένειας της Αγγλίας. Είχε λεπτή κι ευγενική ψυχή και ταξίδευσε σε πολλές χώρες και στην Ελλάδα, που την αγάπησε και την ύμνησε με ωραίους ποιητικούς στίχους. Θλιβόταν κατάκαρδα για το κατόντημα του ελληνικού λαού κι επιθυμούσε να βοηθήσει στην απελευθέρωσή του. Και όταν πληροφορήθηκε την έκρηξη της επανάστασης, εργάστηκε με ζωηρόν ένθουσιασμόν για την ενίσχυσή της.

Στά τέλη του 1823 ήρθε ο ίδιος στο Μεσολόγγι, για να προσφέρει ό,τι μπορούσε στον ελληνικό αγώνα. Συγκρότησε ένα ιδιαίτερο σώμα από Σουλιώτες και το συντηρούσε με δικά του έξοδα. Προσπαθούσε να συμφιλιώνει τους Έλληνες και τους συμβούλευε να έχουν όμονοια, για να επιτύχουν το σκοπό τους. Έγραφε στην Αγγλία για την αποστολή εφοδίων και για την ενίσχυση της επανάστασης.

Κακή όμως μοίρα στέρησε τους Έλληνες από την πολύτιμη βοήθειά του. Άρρώστησε από πνευμονία και στις 19 του Απριλίου του 1824 πέθανε. Πεθαίνοντας είπε: «Έλλάς! Σου έδωκα ό,τι μπορεί να δώση ο άνθρωπος. Τα πλούτη μου, την υγεία μου και τώρα την ίδια τη ζωή μου. Εύχομαι οί θυσίες μου να συντελέσουν στην εύτυχία σου».

Οί Έλληνες θρήνησαν το θάνατο του ευγενούς φιλέλληνα και Έλληνολάτρη ποιητή και έκλαψαν άπαρηγόρητοι. Άργότερα ή Ελλάδα από ευγνώμοσύνη έστησε το μνημείο του στον κήπο του Ηρώου στο Μεσολόγγι και ύψωσε μαρμάρينو τόν άνδριάντα του στο Ζάππειο. Ο έθνικός ποιητής Διονύσιος Σολωμός του αφιέρωσε τους παρακάτω στίχους, για να έκφραση τόν πόνο του έθνους για τόν πρόωρο θάνατό του:

«...Λευτεριά για λίγο πάψε
να χτυπάς με τὸ σπαθί.
Τώρα σίμωσε και κλάψε
εἰς τοῦ Μπάϋρον τὸ κορμί...».

Έρωτήσεις. Πώς άρχισε ο φιλελληνισμός στην Εύρώπη; Τί έπιδίωκαν οί φιλέλληνες; Γιατί οί Έλληνες θρήνησαν τὸ θάνατο τοῦ Βύρωνα περισσότερο και από τὸ θάνατο ενός Έλληνα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Τουρκοαιγυπτιακή συμμαχία και καταστροφή τῶν νησιῶν Κρήτης καὶ Κάσου

Ύστερα ἀπὸ τὶς τόσες του ἀποτυχίες ὁ σουλτάνος κατάλαβε πῶς δὲν εἶναι πιά δυνατό νὰ καταστείλῃ μόνος του τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. Κατάλαβε ἀκόμα πῶς ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσῃ γρήγορα, γιατί τὸ ρεῦμα τοῦ φιλελληνισμοῦ στὴν Εὐρώπῃ μεγάλωνε καὶ ἡ δύναμη τῆς «ἱερᾶς συμμαχίας» δὲν ἦταν ἰκανὴ νὰ ἐμποδίσῃ τὶς εὐρωπαϊκὲς κυβερνήσεις νὰ δώσουν βοήθεια στοὺς Ἕλληνες.

Γι' αὐτὸ ζήτησε τὴ βοήθεια τῆς Αἰγύπτου. Ἡ χώρα αὐτὴ ἦταν τότε στὴν κυριαρχία τοῦ σουλτάνου, ἀλλὰ μόνον ἓνα μικρὸ φόρο πλήρωνε σ' αὐτόν. Σ' ὅλα τὰ ἄλλα διατηροῦσε ἀνεξαρτησία καὶ εἶχε διοικητὴ τὸ Μεχμέτ-Ἀλή. Ἡ Αἰγύπτος ἦταν πλούσια χώρα καὶ γι' αὐτὸ διατηροῦσε ἰσχυρὸ στόλο καὶ στρατὸ ὀργανωμένο σύμφωνα μὲ τὸ εὐρωπαϊκὸ σύστημα ἀπὸ Γάλλους καὶ ἄλλους Εὐρωπαίους ἀξιωματικούς.

Συμφώνησαν λοιπὸν ὁ Σουλτάνος καὶ ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς νὰ συνεργαστοῦν οἱ στόλοι τους, γιὰ νὰ καταστρέψουν πρῶτα τὰ νησιά καὶ ὕστερα οἱ Αἰγύπτιοι ν' ἀναλάβουν τὴν κατάπιξῃ τῆς ἐπανάστασεως στὴν Πελοπόννησο καὶ οἱ Τούρκοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας. Γιὰ τὴ βοήθεια ποὺ θὰ ἔδινε ἡ Αἰγύπτος στὴν Τουρκία, ὁ σουλτάνος θὰ παραχωροῦσε σ' αὐτὴ τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κύπρο καὶ θὰ διορίζε διοικητὴ τῆς Πελοποννήσου τὸν θετὸ γιοῦ τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, Ἴμβραῆμ πασά. Ὁ Ἴμβραῆμ ἦταν γενναῖος καὶ ἰκανὸς ἀξιωματικὸς ἀλλὰ σκληρὸς, περήφανος, πεισματάρης καὶ ἀποφασιστικὸς.

“Υστερα από τη συμφωνία αυτή ο Ίμβραήμ έπλευσε με τὸ στόλο του στὴ θάλασσα τοῦ Αἰγαίου. Πρῶτα ἔφτασε στὴν Κρήτη καὶ ἀποβίβασε ἐκεῖ στρατεύματα, γιὰ νὰ καταστείλουν τὴν ἐπανάσταση. Οἱ Κρήτες ἀμύνθηκαν γενναῖα, ἀλλ’ ὁ ἐχθρὸς ἦταν πολυάριθμος καὶ εἶχε καλὴ ὀργάνωση. Στὸ δρόμο του δὲν ἄφηνε τίποτε ὄρθιο. Ἐκαίγει καὶ κατὰστρεφε τὰ πάντα. Ὅσους κατοίκους ἐπιανε τοὺς σκότωνε. Σὲ μιὰ σπηλιά, στὸ Μελιδόνι, ἔκαψε ζωντανὰ 370 γυναικόπαιδα. Ἔτσι ἐρήμωσε τὸν τόπο κι ἔσβησε τὴν ἐπανάσταση.

Ἀπὸ τὴν Κρήτη ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἐπλευσε στὴν Κάσο. Ἡ Κάσος εἶναι ἓνα μικρὸ νησί βορειοανατολικά τῆς Κρήτης. Τὸ ἔδαφός της εἶναι ὄλο βράχοι καὶ γι’ αὐτὸ οἱ λίγοι κάτοικοί της καταγίνονταν μετὰ τὴ ναυτιλία. Τὰ πλοῖα τοὺς εἶχαν προσφέρει βοήθεια στὴν Κρήτη. Ὁ Χουσεῖν μπέης τὴν περικύκλωσε καὶ στὶς 4 Ἰουνίου 1824 ἀποβίβασε στρατεύματα. Οἱ κάτοικοι ἀμύνθηκαν, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα, γιατί ὁ ἐχθρὸς ἦταν πολυάριθμος. Στὸ τέλος ὅσοι ἀπ’ αὐτοὺς δὲ σκοτώθηκαν πουλήθηκαν στὰ δουλοπάζαρα τῆς Αἰγύπτου καὶ τὸ νησί ἐρημώθηκε.



Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν

Ὅταν ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος κατὰστρεφε τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κάσο, ὁ τουρκικὸς μετὰ ναύαρχο τὸ Χοσρέφ πασὰ περικύκλωσε τὰ Ψαρά. Ἡ διαταγὴ τοῦ σουλτάνου ἦταν νὰ καταστραφοῦν τὰ νησιά Ψαρά, Σπέτσες καὶ Ὑδρα, ποὺ ἐπαναστάτησαν πρῶτα καὶ εἶχαν καὶ ἀξιόλογες ναυτικὲς δυνάμεις.

Στὰ Ψαρά δὲν ἔμενε μεγάλη φρουρά. Ἦταν 15.000 πρόσφυγες ἀπὸ τὴ Χίο, 7.000 Ψαριανοὶ καὶ μερικοὶ πολεμιστὲς ἀπὸ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἦταν γυναικόπαιδα. Οἱ Ψαριανοὶ ἤθελαν ν’ ἀντισταθοῦν μετὰ τὰ πλοῖα. Οἱ Στερεοελλαδίτες ὁμως τοὺς ἐπεισαν νὰ τραβήξουν τὰ πλοῖα στὴ στεριά καὶ νὰ ὀχυρωθοῦν στὶς βραχώδεις ἀκτὲς τοῦ νησιοῦ, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀπόβαση τῶν Τούρκων· γιὰ νὰ εἶναι βέβαιοι πὼς θὰ παραμείνουν ὄλοι ἐπάνω στὸ νησί, ἔβγαλαν καὶ τὰ πηδάλια ἀπὸ τὰ πλοῖα.

Ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 170 πλοῖα, ἀφοῦ δὲ συνάντησε καμιά ἀντίσταση στὴ θάλασσα, πλησίασε στὸ νησί καὶ ἄρχισε νὰ τὸ χτυπᾷ μετὰ τὰ κανόνια. Ἔτσι ἔσπασε τὴν ἄμυνα σ’ ἓνα σημεῖο τῆς παραλίας καὶ ἀποβίβασε στρατεύματα τὸν Ἰούνιο τοῦ 1824. Τὸ νησί πατήθηκε κι

έπεσε στα χέρια των Τούρκων. Σφαγή, λεηλασία, φωτιά και αιχμαλωσία ακολούθησε.

Μερικοί πολεμιστές με άρχηγό τὸν Ἀντώνιο Βρατσάνο ἀποσύρθηκαν στὸ Παλιόκαστρο κι ἐκεῖ, ὅταν περικυκλώθηκαν ἀπὸ δυὸ χιλιάδες Τούρκους, ἔβαλαν φωτιά στὸ μπαρούτι καὶ ἀνατινάχτηκαν στὸν ἀέρα μαζί με τοὺς ἐχθρούς.

Τὰ Ψαρὰ καταστράφηκαν τελείως. Ὁ τόπος μαύρισε ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ ποτίστηκε με ἀἷμα. Εἴκοσι χιλιάδες κάτοικοι σφάχτηκαν ἢ ἀιχμαλωτίστηκαν. Τρεῖς χιλιάδες μόνο κατόρθωσαν νὰ σωθοῦν με πλοῖα καὶ νὰ πᾶνε πρόσφυγες σ' ἄλλα μέρη. Μαζὶ μ' αὐτοὺς μπόρεσε με δυσκολία νὰ γλυτώσει καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Κανάρη.

Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν συγκίνησε τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ξεσήκωσε κύματα φιλελληνισμοῦ στὶς πολιτισμένες χῶρες. Γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἦταν μιὰ ἀκόμη θυσία στὸ βωμὸ τῆς Ἐλευθερίας καὶ μιὰ ἀθάνατη Δόξα, ὅπως τὴ ζωγράφισε ὁ Γύζης καὶ τὴν ὕμνησε ὁ Σολωμὸς με τὸ παρακάτω ἐπιγραμματικὸ πεντάστιχο:

«Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
ποῦ ἔχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ».

Ἑρωτήσεις: Γιατί ὁ Χουσεῖν πασὰς κατάστρεψε τὴν Κάσο; Ποιὸ ἦταν τὸ σύστημα τῶν Αἰγυπτίων; (καταστροφή καὶ ἀφανισμός). Ποῦ ἔπρεπε νὰ ἀντισταθοῦν οἱ Ψαριανοί; Ἄν ἔμπαιναν στὰ πλοῖα, τί θὰ ἀπογίνονταν τὰ γυναικόπαιδα; Ἄν ἔμπαιναν στὰ πλοῖα, εἶχαν ἐλπίδες νὰ προφυλάξουν τὸ νησί ἀπὸ τὴν ἀπόβαση; Νὰ συγκρίνετε τὴν πράξη τοῦ Βρατσάνου με ὅσες γνωρίζετε. Πῶς ἀκούστηκε στὴν Εὐρώπη ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν;

3. Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης καὶ ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα

Ἵστερα ἀπὸ τὰ Ψαρὰ ὁ τουρκικὸς στόλος ἐπλευσε κατὰ τὴ Σάμο με σκοπὸ νὰ τὴν καταλάβῃ καὶ νὰ τὴν καταστρέψῃ. Ὁ Ἕλληρικὸς ὅμως



Ο Άνδρέας Μιαούλης

νια. Ο ελληνικός στόλος είχε 80 μονάχα πλοία με αρχηγό τόν Άνδρέα Μιαούλη.

Ο Άνδρέας Μιαούλης γεννήθηκε στήν Εύβοια. Ο πατέρας του ήταν ναυτικός και είχε δικά του πλοία. Τόσο έμπειρος και άφοβος ναυτικός ήταν ο Άνδρέας Μιαούλης, πού με τὰ τολμήματά του πολλές φορές είχε παραβιάσει τόν αποκλεισμό τών γαλλικῶν παραλιῶν ἀπό τοὺς Ἄγγλους και ἔκανε ἐμπόριο σιτηρῶν στή Γαλλία. Ἀπό 17 χρονῶν κυβερνοῦσε ἐμπορικό πλοιο. Εἶχε ἀποκτήσει ἀρκετή περιουσία και τὸ ὄνομά του ἦταν ἀκουστό στοὺς ἑλληνικοὺς ναυτικοὺς κύκλους. Ὅταν ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση, δίστασε νὰ πάρη ἐνεργὸ μέρος, ὅταν ὅμως τὸ ἀποφάσισε, ἀφοσιώθηκε σ' αὐτὴ μ' ὅλη τὴ δύναμη και τὴν ικανότητά του κι ἔγινε ὁ φόβος και ὁ τρόμος τών Τούρκων.

Στὶς 29 Αὐγούστου ἄρχισε στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα, ἀνάμεσα Λέρου και Καλύμνου, ἡ μεγαλύτερη ναυμαχία τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης, πού μόνο με τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας μπορεῖ νὰ συγκριθῆ. Οἱ Αἰγύπτιοι περιφρονοῦσαν τὰ μικρὰ ἑλληνικά πλοία και πολεμοῦσαν με φανατισμὸ και πείσμα. Οἱ Ἕλληνες πολεμοῦσαν γιὰ τὴν πίστη τους και

στόλος πρόφτασε κι ἔπιασε τὸ στενὸ πού εἶναι ἀνάμεσα Σάμου και μικρασιατικῆς ἀκτῆς. Στὶς μικροναυμαχίες πού ἔγιναν ὁ τουρκικὸς στόλος ἔπαθε ἀρκετὲς ζημιές. Οἱ Ἕλληνες πήραν ἐκδίκηση γιὰ τὴ σφαγὴ τών Ψαριανῶν. Ὁ ἐνδοξος πυρπολιτῆς Κανάρης ἔκαψε με τὰ πυρπολικά του τρία τουρκικά καράβια. Ὑστερα ἀπὸ τὶς ἀποτυχίες του αὐτὲς ὁ τουρκικὸς στόλος ἀποσύρθηκε στὴν Κῶ και περίμενε ἐκεῖ τὸν αἰγυπτιακὸ στόλο.

Τὸν Αὐγούστο ἦρθε και ὁ στόλος τῆς Αἰγύπτου. Οἱ δυὸ στόλοι ἀποτελοῦσαν τώρα μιὰ μεγάλη ναυτικὴ δύναμη ἀπὸ 400 καράβια με 50.000 ναῦτες και 2.500 κανό-

τὴν ἐλευθερία τοὺς, ὅπως ὁ μικρὸς Δαβὶδ κατὰ τοῦ φοβεροῦ Γολιάθ. Ἦ πίστη τοὺς στὸ δίκαιο τοῦ ἀγῶνα τοὺς δυνάμωνε τὸ θάρρος τοὺς καὶ τὴν ἐπιμονή τοὺς. Στὴν κρίσιμη στιγμή τῆς μάχης οἱ πυρπολητὲς Βατικιώτης καὶ Παπανικολῆς ἀνατίναξαν ἓνα μεγάλο αἰγυπτιακὸ πλοῖο. Τὸ θέαμα τοῦ φλεγόμενου πλοίου κατατρόμαξε τοὺς Αἰγυπτίους. Ὁ Ἰμβραῆμ ἀνησύχησε γιὰ τὸ στόλο του καὶ πρόσταξε ὑποχώρηση πρὸς τὴν Κῶ, ἐνῶ ὁ Χοσρέφ πρὸς Ἀλικαρνασσό. Ἔτσι ὁ Μιαούλης ματαίωσε τὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν κι ἔσωσε τὴ Σάμο.

Ἔστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῶν σχεδίων τοὺς ὁ στόλος τῶν τουρκοαἰγυπτίων χώρισε. Ὁ Χοσρέφ γύρισε στὰ Δαρδανέλια καὶ ὁ Ἰμβραῆμ στὴν Κρήτη. Ὁ Μιαούλης τὸν κυνήγησε καὶ τοῦ προξένησε πολλὰς ζημιὰς ποὺ τὶς ἔκαμε μεγαλύτερες καὶ μιὰ τρικυμία ποὺ ἔτυχε νὰ γίνη τότε. Ὁ Μιαούλης κατόπιν γύρισε στὴν Ὑδρα νικητῆς. Τ' ὄνομά του ἔγινε θρύλος καὶ ἦταν στὰ στόματα ὄλων τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν φιλελλήνων καὶ ἀναζωογονοῦσε τὶς ἐλπίδες τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους.

Ἐρωτήσεις: Μπορεῖτε νὰ ἐξηγήσετε πῶς κατόρθωσαν οἱ Ἕλληνες μὲ λίγα καὶ μικρὰ πλοῖα νὰ νικήσουν τὸν πολὺ μεγαλύτερο ἐχθρικό στόλο; Καταρτίστε χρονολογικὸν πίνακα τῶν γεγονότων τοῦ 1824.

ΠΕΜΠΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἀπόβαση τοῦ Ἰμβραήμ στὴν Πελοπόννησο

α) Ἡ μάχη στὸ Κρεμμύδι. Ὁ Ἰμβραήμ δὲν ἔμεινε στὴν Κρήτη πολὺν καιρὸ. Ἡ ἥττα του στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα εἶχε προσβάλλει τὴν περηφάνεια του καὶ εἶχε ὀρκιστῆ νὰ μὴν πατήσῃ τὸ πόδι του σ' ἄλλη στεριά παρὰ μόνο στὴν Πελοπόννησο. Ἀφοῦ ἀνασύνταξε τὶς δυνάμεις του στὴν Κρήτη, ξεκίνησε καὶ στὶς 12 Φεβρουαρίου τοῦ 1825 μὲ 50 πλοῖα, 6.000 πεζοὺς καὶ 500 ἵππεις ἔφτασε στὴ Μεθώνη.

Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ταράχτηκε. Οὔτε στρατὸ εἶχε, οὔτε χρῆματα. Ὁ πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως Γεώργιος Κουντουριώτης ἀποφάσισε νὰ βγῆ ὁ ἴδιος ἐναντίον τοῦ φοβεροῦ ἐχθροῦ. Συγκέντρωσε 3.000 ἄντρες καὶ ξεκίνησε νὰ συναντήσῃ τὸν Ἰμβραήμ. Ἀλλὰ δὲν μπόρεσε ν' ἀντέξῃ στὶς κακουχίες τῆς ἐκστρατείας καὶ γύρισε πίσω στὴν Ἰθάκη ἀφοῦ ἀνάθεσε τὴ συνέχισις τῆς ἐκστρατείας στὸν πλοίαρχο Σκούρτη. Ὁ Σκούρτης ἔφτασε στὴν Πυλία καὶ ὀχυρώθηκε στὸ χωριὸ Κρεμμύδι. Ἐκεῖ τὸν χτύπησε ὁ Ἰμβραήμ. Ὁ στρατὸς τοῦ Σκούρτη διαλύθηκε καὶ ὁ Ἰμβραήμ προχώρησε πρὸς τὴν Πύλο.

β) Ἡ μάχη στὴ Σφακτηρία. Μπροστὰ στὸ λιμάνι τῆς Πύλου εἶναι τὸ νησί τῆς Σφακτηρίας. Τὸ νησί αὐτὸ τὸ κρατοῦσαν 800 Ἕλληνες καὶ μερικοὶ φιλέλληνες, ἐνῶ πέντε ἐλληνικὰ πλοῖα ἔκαναν περιπολίες στὶς ἀκτές. Ὁ Ἰμβραήμ ἔφραξε μὲ τὰ πλοῖα του τὸ λιμάνι. Τὰ τέσσερα ἐλληνικὰ πλοῖα κατάφεραν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ νὰ φύγουν. Ὁ « Ἄρης » τοῦ Τσαμαδοῦ, ἔμεινε μέσα στὸ λιμάνι. Οἱ Αἰγύπτιοι χτύπησαν μὲ τὰ κανόνια τὸ νησί καὶ κατόρθωσαν ν' ἀποβιβάσουν στρατεύματα ἐπάνω σ' αὐτό. Οἱ Ἕλληνες πολέμησαν μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ 350 σκοτώθηκαν, 200 αἰχμαλωτίστηκαν καὶ οἱ ὑπόλοιποι κατόρθωσαν νὰ ἐπιβιβαστοῦν στὸν Ἄρη καὶ νὰ διαφύγουν. Μαζὶ μ' αὐτοὺς

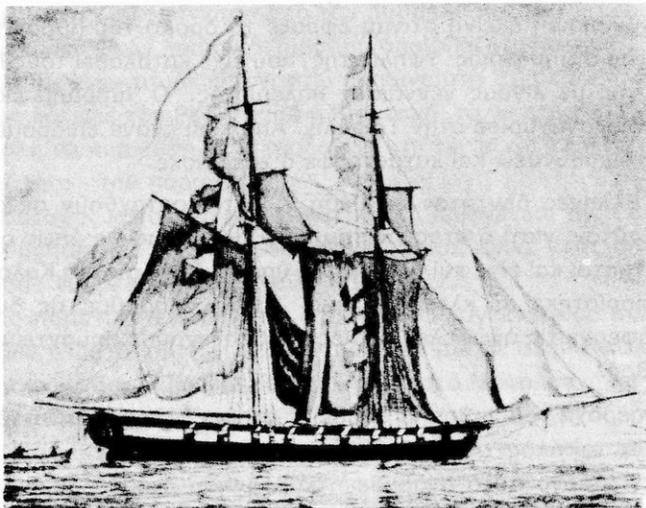
ήταν ο Σαχτούρης και ο Μαυροκορδάτος. Άνάμεσα στους νεκρούς ήταν ο Άναγνωσταράς, ο Τσαμαδός, ο Σαχίνης και ο φιλέλληνας Ίταλός Σανταρόζα.

Ύστερα από τις μάχες αυτές τὰ φρούρια τῆς Πύλου, Νικόαστρο και Ναβαρίνο ἔπεσαν στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ Μιαούλης, ποῦ παρακολουθοῦσε μὲ μικρὲς ναυτικὲς δυνάμεις τὸν ἐχθρό, κατάφερε νὰ κάψῃ ἑφτά πλοῖα τοῦ Ἰμβραήμ στὴ Μεθώνη.

γ) Μάχη στὸ Μανιάκι. Ὅταν ὁ Ἰμβραήμ ἀπόκτησε τὸ ἀσφαλισμένο λιμάνι τῆς Πύλου, γιὰ ν' ἀνεφοδιάζῃ τὸ στρατό του, ἄρχισε νὰ προχωρῇ στὸ ἐσωτερικό. Ὅπου περνοῦσε σκορποῦσε τὴν καταστροφή. Πυρπολοῦσε τὰ σπίτια κι αἰχμαλώτιζε κι ἔσφαζε τοὺς κατοίκους. Μαχαίρι καὶ φωτιά σ' ὅ,τι ἔβρισκε. Οἱ κάτοικοι πανικόβλητοι ἔφευγαν στὰ βουνά. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τόσο εἶχε τυφλωθῆ ἀπὸ τὸ κομματικὸ πάθος, ποῦ κρατοῦσε ἀκόμα φυλακισμένους τοὺς Πελοποννήσιους ὀπλαρχηγούς· κι ἐνῶ πλήρωνε, διὰ νὰ συντηροῦνται 30.000 στρατιῶτες, δὲν ὑπῆρχαν στὴν πραγματικότητα οὔτε τρεῖς χιλιάδες.

Τότε ὁ Παπαφλέσσας, ποῦ ἦταν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἀπο-



Σπεισιώτικο καράβι τοῦ 1821

φάσισε ν' αντίσταθῆ. Πρῶτα συμβούλευσε τὴν κυβέρνηση ν' ἀποφυλακίσῃ τὸν Κολοκοτρῶνη καὶ τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς. Ὑστερα πῆρε ὅσους ἄντρες μπόρεσε νὰ συγκεντρώσῃ καὶ κατέβηκε στὴ Μεσσηνία ν' ἀποκρούσῃ τὸν Ἴμβραῆμ. Μόλις ὅμως οἱ ἄντρες του ἀντίκρουσαν τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα, διασκορπίστηκαν. Μόνο 300 Μανιάτες ἔμειναν κοντὰ του καὶ ὀχυρώθηκαν στὸ Μανιάκι. Πολέμησαν ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ σκοτώθηκαν ὅλοι. Ὁ Ἴμβραῆμ θαύμασε τὴν τόλμη τους, τὸν ἥρωισμό καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν λίγων αὐτῶν γενναίων παλικαριῶν καὶ σὰν εἶδε τὸ νεκρὸ τοῦ Παπαφλέσα εἶπε: «Ἀλήθεια, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν γενναῖος. Κρίμα νὰ χάνωνται τέτοιοι ἥρωες».

Δύο ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη στὸ Μανιάκι ἡ κυβέρνηση ἐξαναγκάστηκε ἀπὸ τὴ γενικὴ κατακραυγὴ νὰ δώσῃ ἀμνηστία στοὺς φυλακισμένους ὄπλαρχηγούς. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἀνάλαβε καὶ πάλι τὴ γενικὴ ἀρχηγία.

Ὁ Ἴμβραῆμ ὅμως στὸ μεταξὺ προχώρουσε γρήγορα. Ἀπὸ τὴ Μεσσηνία πέρασε στὴ Λακωνικὴ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Ἀρκαδίαν. Κυρίεψε τὴν Τρίπολη καὶ ἄρχισε νὰ κατεβαίνει πρὸς τὴν Ἀργολίδα. Ὅταν ἀπὸ τὰ ὑψώματα τῆς Ἀρκαδίας ἀντίκρουσε τὸν Ἀργολικὸ κὸλπο καὶ τὴν Ὑδρα, εἶπε μὲ θυμὸ. «Ἄχ μικρὴ Ἀγγλία! Πόσο καιρὸ ἀκόμα θὰ μοῦ γλιτώνῃς;»

Στὴν κρίσιμη ἐκείνη στιγμὴ ἔφραξε τὸ δρόμο τοῦ Ἴμβραῆμ πρὸς τὸ Ναύπλιο ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ποὺ εἶχε καταλάβει τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης μὲ λίγους γενναίους πολεμιστὲς. Ὁ Ἴμβραῆμ ἔκαψε τὸ Ἄργος καὶ ξαναγύρισε στὴν Τρίπολη. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔκανε ἐπιδρομὲς πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις καὶ κατὰστρεφε ὅ,τι ἔβρισκε.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἦταν σὲ θέση ν' ἀντιπαραταχθοῦν σὲ ἀνοιχτὴ μάχη μ' αὐτόν, γιατί ὁ στρατὸς του ἦταν ὀργανωμένος ὅπως οἱ εὐρωπαϊκοὶ στρατοὶ καὶ εἶχε καὶ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ. Γι' αὐτὸ ὁ Κολοκοτρῶνης περιορίστηκε σὲ κλεφτοπόλεμο. Ἔτσι διατηροῦσε τὶς δυνάμεις του, ἀπόφευγε τὶς ἀνώφελες θυσίες καὶ προξενούσε σημαντικὴ φθορὰ στὸν ἐχθρό.

Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Ἴμβραῆμ ἀπόδειξε στοὺς Ἕλληνες τὴν ἀνάγκη νὰ ὀργανωθῆ τακτικὸς στρατὸς καὶ νὰ γυμναστῆ ὅπως οἱ εὐρωπαϊκοὶ στρατοί. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνάθεσε ἡ κυβέρνηση στὸ Γάλλο συνταγματάρχη Κάρολο Φαβιέρο, ποὺ εἶχε ὑπηρετήσει πρῶτα στὸ στρατὸ τοῦ Ναπολέοντα. Αὐτὸς εἶχε φιλελληνικὰ αἰσθήματα καὶ εἶχε ἔλθει

στην Ελλάδα, για να παρακολουθήσει από κοντά τόν επαναστατικό αγώνα τών Ελλήνων.

Ερωτήσεις: Γιατί ό ελληνικός στόλος δέν έμπόδισε τήν απόβαση του 'Ιμβραήμ στη Μεθώνη; Ποιά λάθη έκαμε ή ελληνική κυβέρνηση στην προσπάθειά της ν' αποκρούση τόν 'Ιμβραήμ; Ήταν όρθή από στρατηγική άποψη ή απόφαση τών 'Ελλήνων ν' άμυνθούν στη Σφακτηρία; Καί άν όχι, γιατί δέν ήταν; Γιατί ό Παπαφλέσας άγωνίστηκε στο Μανιάκι μέχρι θανάτου; Χαρακτηρίστε τήν πράξη του από κάθε άποψη. Γιατί ό 'Ιμβραήμ νικούσε σ' όλες τις μάχες; Ήταν όρθή από στρατηγική άποψη ή τακτική του Κολοκοτρώνη και σε τί μπορούσε να ώφελήσει; Ήταν σωστή ή απόφαση της Κυβερνήσεως για τήν όργάνωση τακτικού στρατού; 'Ο 'Ιμβραήμ πέτυχε τήν ύποταγή τών έπαρχιών που πέρασε;

2. Δεύτερη πολιορκία του Μεσολόγγιου (15 'Απριλίου 1825)

Ή τουρκοαιγυπτιακή συμφωνία πρόβλεπε τήν καταστολή της επαναστάσεως στην Πελοπόννησο από τόν 'Ιμβραήμ και της Στερεάς από τούς Τούρκους. Όταν λοιπόν ό 'Ιμβραήμ αποβιβαζόταν στην Πελοπόννησο, άλλη μεγάλη τουρκική στρατιά έμπαινε στη Στερεά Ελλάδα. 'Ο σουλτάνος έστειλε τόν Ρεσίτ πασά ή Κιουταχή, τόν νικητή του Πέτα, με ρητή έντολη να κυριεύση τόν Μεσολόγγι: « ή τ ο Μ ε σ ο λ ό γ γ ι ή τ ο κ ε φ ά λ ι σ ο υ » του παράγγειλε.

'Ο Κιουταχής καταγόταν από χριστιανική οικογένεια της Γεωργίας και, όταν άσπάστηκε τή μωαμεθανική θρησκεία, έγινε ένας από τούς ικανότερους Τούρκους στρατηγούς.

Μόλις πήρε τήν έντολη του σουλτάνου, συγκέντρωσε στα Γιάννενα 30.000 στρατό και τήν άνοιξη του 1825 μπήκε στην Αίτωλία και, χωρίς να συναντήσει καμιά αντίσταση, ήρθε στο Μεσολόγγι και τόν πολióρκησε από τή στεριά.

Τόν Μεσολόγγι όμως δέν ήταν τώρα όπως ήταν τότε που πολιορκήθηκε για πρώτη φορά. Οι υπερασπιστές του είχαν σκάσει προς τόν μέρος της στεριάς μια βαθιά τάφρο. Τόν χώμα που είχαν βγάλει τόν είχαν ρίξει προς τόν μέρος της πόλης σε τρόπο που σχημάτιζε ένα χωματένιο

τειχος. Πίσω από τὸ πρόχωμα αὐτὸ εἶχαν τέσσερις προμαχῶνες μὲ 50 κανόνια. Μέσα στὴν πόλη ἦταν 4.000 πολεμιστὲς καὶ 12.000 γυναικό-παιδα. Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θάλασσας προστάτευαν τὴν πόλη τὰ ρηχὰ νερά, ποὺ δὲν ἄφηναν μεγάλα πλοῖα νὰ πλησιάσουν καὶ τὰ τρία νησιά Κλεισόβα, Ντολμὰς καὶ Βασιλάδι, ποὺ τὰ εἶχαν ὀχυρωμένα καὶ τὰ φύλαγαν οἱ Ἕλληνες.

Ἡ ἄλωση τοῦ Μεσολογγίου μὲ ἐπίθεση ἀπὸ τὴν στεριά δὲν ἦταν εὐκόλη, γιατί τὰ βόλια τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ τείχους θέριζαν τοὺς ἐπιτιθεμένους. Ὑστερα ἀπὸ τὶς πρῶτες ἀποτυχίες του ὁ Κιουταχῆς κατάρταβε πῶς μόνο μὲ ἀποκλεισμὸ καὶ πολιορκία θ' ἀνάγκαζε τὸ Μεσολόγγι νὰ παραδοθῆ. Ἀλλὰ ὅσο ἡ θάλασσα ἔμενε ἐλεύθερη οἱ πολιορκούμενοι ἔμπαζαν τροφές καὶ πολεμοφόδια καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς μόνο ἀπὸ τὴ στεριά ἦταν μάταιος. Γι' αὐτὸ ὁ ναύαρχος τοῦ τουρκικοῦ στόλου Χοσρέφ διατάχθηκε νὰ πλεύσῃ ἐκεῖ καὶ ν' ἀποκλείσῃ τὴν πόλη καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Μὲ ὅλες ὅμως τὶς προσπάθειες τοῦ Κιουταχῆ καὶ τοῦ Χοσρέφ τὸ Μεσολόγγι βαστοῦσε, γιατί οἱ πολιορκούμενοι κρατοῦσαν τὶς θέσεις τους καὶ ὁ Μιαούλης κατόρθωσε νὰ σπᾶσῃ τὸν ἀποκλεισμὸ καὶ νὰ τροφοδοτήσῃ τοὺς πολιορκουμένους.

Στὶς 24 Ἰουλίου οἱ πολιορκούμενοι, συνεννοημένοι μὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας ἐπιχείρησαν ἐξοδο καὶ χτύπησαν τὸ τουρκικὸ στρατόπεδο ἀπὸ δύο μέρη. Οἱ Τούρκοι εἶχαν μεγάλες ἀπώλειες καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποχωρήσουν στὸ Ζυγό, βουνὸ κοντὰ στὸ Μεσολόγγι, καὶ νὰ περιοριστοῦν μόνο σὲ ἄμυνα. Στὸ διάστημα αὐτὸ καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀπὸ τὸ φόβο τῶν πυρπολικῶν, ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ. Ἔτσι καὶ αὐτὴ ἡ μεγάλη προσπάθεια τοῦ Κιουταχῆ νὰ καταλάβῃ τὸ Μεσολόγγι ὄχι μόνο δὲν τελεσφόρησε, ἀλλὰ εἶχε καὶ 13.000 ἀπώλειες ἀπὸ τὸ στράτευμά του.

Ὅταν ἔμαθε τὴν ἀποτυχία τοῦ Κιουταχῆ, ὁ σουλτάνος ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ Ἰμβραήμ. Ὁ Ἰμβραήμ μὲ 10.000 στρατὸ πέρασε ἀπὸ τὸ Ρίο στὴ Στερεὰ καὶ στὶς 25 Δεκεμβρίου τοῦ 1825 ἔφτασε στὸ Μεσολόγγι. Μόλις εἶδε τὴν πόλη μέσα στὸν κάμπο νὰ προστατεύεται ἀπὸ μιὰ χωμάτινη μάντρα εἶπε περιφρονητικὰ στὸν Κιουταχῆ:

«Γι' αὐτὸ τὸν μικρὸ φράχτη ἔχασες τόσα στρατεύματα καὶ δὲν μπόρεσες νὰ τὸν πάρης; Ἐγὼ θὰ τὸν πάρω μέσα σὲ δυὸ βδομάδες».

Ὁ Κιουταχῆς πειράχθηκε ἀπὸ τὶς ἀλαζονικὲς παρατηρήσεις τοῦ

Ίμβραημ και δέν πήρε μέρος στίς πρώτες επίθεσεις. Οί δύο βδομάδες πέρασαν, αλλά ό φράχτης κρατούσε.

Τότε ό Ίμβραημ συνεννοήθηκε με τόν Κιουταχή και κατάστρωσαν μαζί νέα σχέδια στενοῦ αποκλεισμοῦ. Οί δυο στρατοί περιζῶσαν τήν πόλη από στεριά και ἄρχισαν αδιάκοπο βομβαρδισμό. Οί στόλοι τους ἔκαμαν τόν ἴδιο στενό αποκλεισμό από τή θάλασσα. Με σκληρές μάχες και με πολλές ἀπώλειες κατάφεραν νά γίνουν κύριοι τῶν νησιῶν τῆς λιμνοθάλασσας. Ἐκαμαν εἰδικά πλοιάρια, γιά νά πλέουν στά ἀβαθῆ κι ἔβαλαν ἐπάνω σ' αὐτά κανόνια και μ' αὐτά χτύπησαν τά ὀχυρώματα τῶν νησιῶν. Ὁ Μιαούλης ἀποπειράθηκε νά διασπάσει τόν κλειό, αλλά δέν μπόρεσε.

Ἀπό τὸ Μάρτη τοῦ 1826 ἡ θέση τῶν πολιορκουμένων ἔγινε δύσκολη. Οί τροφές τους τελείωσαν. Ἐτρῶγαν ὅ,τι βρῖσκανε, φύκη, σκουλήκια, ποντικούς, δέρματα κι ἔπιναν θολὸ νερὸ από ρηχὰ και μολυσμένα πηγάδια. Ἡ κακὴ αὐτὴ διατροφή τῶν κατοίκων ἔφερε και πολλές ἀρρώστιες και πολλοὶ πέθαιναν από αὐτὲς και τὴν ἐξάντληση. Ἦταν πιὰ φανερὸ πὼς ἡ ἄμυνα δέν μπορούσε νά συνεχιστῆ. Κανεὶς ὅμως δέν ἤθελε ν' ἀκούση γιά παράδοση.

Τότε πήραν τὴν ἀπόφαση νά ἐγκαταλείψουν τὸ Μεσολόγγι. Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς θὰ ἔβγαινε από τὸ τεῖχος και θ' ἄνοιγε διόδο μέσα στοῦ ἐχθρικό στρατόπεδο και θὰ τραβοῦσε πρὸς τὸν Πλάτανο, ποῦ ἦταν τὸ στρατόπεδο τοῦ Καραϊσκάκη. Ἡ ἐξοδος ὀρίστηκε γιά τὴ νύχτα τῆς 10ης Ἀπριλίου 1826. Γιά νά διευκολυνθῆ τὸ πέρασμα από μέσα από τίς ἐχθρικές γραμμές, εἰδοποιήθηκαν οἱ Στερεολλαδίτες ὀπλαρχηγοί, ποῦ ἦταν ἐξω από τὴν ἀποκλεισμένη πόλη, νά ἐπιτεθοῦν στά τουρκικά στρατεύματα, γιά νά τὰ ἀπασχολήσουν.

Τὸ σχέδιο ὅμως αὐτὸ προδόθηκε στοὺς Τούρκους από ἓνα Βούλγαρο ποῦ ἦταν μέσα στὴν πόλη και οἱ ἐχθροὶ προετοιμάστηκαν. Ἐστειλαν ἓνα τμήμα στρατοῦ στοῦ Ζυγὸ και παρεμπόδισαν τὴν ἐπίθεση τῶν ὀπλαρχηγῶν. Ἀπό τὴν ἄλλη μεριά ἐνίσχυσαν τὰ χαρακώματά τους γύρω στοῦ τεῖχος.

Τὴ νύχτα τῆς 10 Ἀπριλίου οἱ πολιορκούμενοι χωρίστηκαν σὲ τρεῖς ὀμάδες και βγήκαν από τὸ τεῖχος. Στὴ μέση κάθε ὀμάδας εἶχαν βάλει τοὺς γέροντες και τὰ παιδιά, τοὺς ἀρρώστους και τίς γυναῖκες, ὅσες δέν μπορούσαν νά κρατήσουν ὄπλα. Οἱ ἔνοπλοι τοποθετήθηκαν ἐμπρὸς, πίσω και στά πλάγια. Οἱ Τούρκοι τοὺς ἄφησαν νά πλησιάσουν και

τότε τούς υποδέχτηκαν με σφοδρό ντουφεκίδι. Πολλοί Έλληνες σκοτώθηκαν. Τότε με τὰ σπαθιά στὸ χέρι χύθηκαν ἐπάνω στὰ ἐχθρικά χαρακώματα καὶ ἡ μάχη ἄρχισε πιά με τὰ χέρια. Μέσα ὅμως στὶς φωνές, τούς κρότους, τὰ βογγητὰ καὶ τὸ θόρυβο ἀκούστηκε μιὰ φωνή «πίσω». Αὐτὸ προξένησε σύγχυση καὶ πανικὸ στὶς τάξεις τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ ἀποκόπηκαν καὶ γύρισαν πίσω στὴν πόλη. Οἱ Τοῦρκοι τούς καταδίωξαν, μπήκαν μαζί μ' αὐτούς μέσα καὶ ἄρχισαν τὴ σφαγὴ. Κανείς ἀπ' αὐτούς δὲ γλίτωσε. Οἱ δρόμοι γέμισαν με πτώματα γερόντων, γυναικῶν καὶ παιδιῶν. Ὅσοι πολεμιστὲς γύρισαν πίσω ἐξακολούθησαν τὸν πόλεμο ἀπὸ τούς προμαχῶνες, ἀλλὰ ἐκεῖ σκοτώθηκαν ὅλοι.

Μιὰ ομάδα ἀπὸ γυναικόπαιδα εἶχε κλειστῆ σ' ἓνα μύλο ποῦ χρησίμευε γιὰ πυριτιδαποθήκη. Ὄταν οἱ Τοῦρκοι ἔφτασαν κι ἐκεῖ, ὁ γέρο Χρῖστος Καψάλης ἄναψε τὴ μπαρούτη. Ὁ μύλος ἀνατινάχτηκε καὶ σκέπασε τὰ πτώματα Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.

Ὅσοι δὲ γύρισαν, ὅταν ἀκούστηκε ἡ φωνὴ «πίσω», ἄνοιξαν δίοδο στὶς ἐχθρικές γραμμές καὶ μπόρεσαν 2.000 ἀπ' αὐτούς νὰ σωθοῦν καὶ νὰ φτάσουν ἄλλοι στὸ Ζυγὸ καὶ ἄλλοι στὴ Ναύπακτο.

Ἡ πτώση τοῦ Μεσολογγίου βύθισε σὲ βαρὺ πένθος τούς Ἕλληνες. Ἀλλὰ ἡ αὐταπάρνηση καὶ ὁ ἡρωϊσμὸς τῶν ὑπερασπιστῶν του, καθὼς καὶ ἡ ἥρωικὴ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἐξοδο, προκάλεσαν τὸ θαυμασμὸ τῶν Εὐρωπαίων. Ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ πιέζουν τὶς κυβερνήσεις τους νὰ ἐπέμβουν, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀνεξαρτησία τῶν Ἑλλήνων.

Ἔργασίες: Νὰ διαβαστοῦν ποιήματα, διηγήματα καὶ δράματα σχετικὰ με τὴν πολιορκία καὶ τὴν ἐξοδο τοῦ Μεσολογγίου.

ΕΚΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἐπιστροφή τοῦ Ἰμβραήμ στήν Πελοπόννησο.
Ἡ ἀντίσταση τῶν Μανιατῶν καί τοῦ Κολοκοτρῶνη

Ἦτοτε ἀπό τήν πτώση τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἐπανάσταση φάνηκε πῶς θά σβῆση. Οἱ δυò Τοῦρκοι στρατηγοὶ ἔμειναν ἐλεύθεροι νά συνεχίσουν τὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς. Ὁ Κιουταχῆς κινήθηκε πρὸς τὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, κυρίευσεν τὴν Ἀθήνα καὶ πολιορκήσεν τὴν Ἀκρόπολη. Ὁ Ἰμβραήμ γύρισε στήν Πελοπόννησο καὶ ἀκολουθώντας τὴν δυτικὴ παραλία ἔφτασε ὡς τὴν Καλαμάτα καίγοντας καὶ καταστρέφοντας ὅ,τι συναντοῦσε στὸ δρόμο του, σπῆτια, σπαρτά, δέντρα.

Ἀπὸ τὴν Καλαμάτα ἐπιχείρησε νά πατήσῃ τὴ Μάνη, γιὰ νά τιμωρήσῃ τοὺς ἀνυπότακτους Μανιάτες. Οἱ Μανιάτες ὅμως, ἄντρες καὶ γυναῖκες, ὀχυρώθηκαν στὴ Βέργα καὶ ὕστερα ἀπὸ γενναῖα ἄμυνα ἀνάγκασαν τὸν Ἰμβραήμ νά ὀπισθοχωρήσῃ.

Ὁ Κολοκοτρῶνης ἐξακολούθησε ἀπὸ τὰ βουνὰ τὸν κλεφτοπόλεμο. Παρακολουθοῦσε τὸν Ἰμβραήμ καὶ ἄλλοτε κατάστρεψε τοὺς ἀνεφοδισμούς του, ἄλλοτε μὲ ἐνέδρες χτυποῦσε τὰ τμήματά του καὶ προξενοῦσε σ' αὐτὸν σημαντικὴ φθορά. Ἔτσι τὸν κρατοῦσε σὲ διαρκῆ ἀνησυχία καὶ τὸν ἀνάγκαζε νά περιορίζῃ τὴς ἐπιδρομῆς του. Μεγαλύτερη δρᾶση δὲν μπόρεσε ν' ἀναπτύξῃ, γιὰτὶ ἡ κατάσταση τότε στὴν Ἑλλάδα ἦταν θλιβερή.

Ἡ κυβέρνηση δὲν εἶχε χρήματα. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ δὲν εἰδείχναν πειθαρχία καὶ ὑπακοή στὴς διαταγῆς τῆς καὶ ὁ λαὸς εἶχε χάσει τὴν ἐμπιστοσύνη του στοὺς ἀρχηγούς καὶ ζητοῦσε νέα κυβέρνηση. Ἔτσι ἡ κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη παραιτήθηκε καὶ σχηματίστηκε ἄλλη μὲ πρόεδρο τὸν Ἀνδρέα Ζαΐμη.

Στὴν κρίσιμη αὐτὴ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση περίοδο ἀνάπτυξαν μεγάλη δραστηριότητα καὶ ἔδωσαν σημαντικὴ βοήθεια οἱ φιλελληνι-

κοί σύλλογοι στην Εύρωπη. Έστειλαν στην Ελλάδα βοηθήματα και χρήματα και φιλέλληνες που άναζωογόνησαν το επαναστατικό πνεύμα των Ελλήνων, συμβίβασαν τις διαφορές των όπλαρχηγών και τους συμβούλευσαν να κρατήσουν με κάθε θυσία την Ακρόπολη της Αθήνας, γιατί προέβλεπαν την επέμβαση των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων στο ελληνικό ζήτημα.

Με τα χρήματα αυτά κατόρθωσε ο Μιαούλης να κινήσει πάλι τον ελληνικό στόλο και ν' αναγκάσει τον τουρκικό να κλειστή πάλι στον Έλλησποντο.

Νέες τότε ελπίδες γεννήθηκαν στις ψυχές των Ελλήνων και νέοι άγωνες άρχισαν στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα.

2. Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης και οί μάχες στην Άράχοβα και στο Δίστομο

Η πώση του Μεσολογγίου και το πάροιμο της Αθήνας έσβησαν την επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα. Στην Ακρόπολη μόνο εξακολουθούσε να κυματίζει η ελληνική σημαία.

Η ελληνική κυβέρνηση επιθυμούσε να κρατήσει το όχυρό αυτό με κάθε θυσία και γι' αυτό διόρισε άρχιστράτηγο της Στερεάς το Γεώργιο Καραϊσκάκη, που φαινόταν ό επιφανέστερος και ικανότερος από τους Στερεοελλαδίτες όπλαρχηγούς. Ο πρόεδρος της κυβερνήσεως Ζαΐμης είχε παλιά έχθρα προς τον Καραϊσκάκη, αλλά για το καλό της χώρας συμφιλώθηκε με αυτόν.

Ο Καραϊσκάκης γεννήθηκε στα 1782 στο Μαυρομμάτι της Καρδίτσας από μητέρα που κατάγονταν από τη Σκουληκαριά της Άρτας. Ήταν μικρόσωμος και ασθενικός, αλλά γενναίος, δραστήριος και στρατηγικός. Στη νεότητά του υπερέτησε στην Αύλη του Αλή-πασά. Ύστερα τον πολέμησε. Όταν κηρύχτηκε η ελληνική επανάσταση, δέν έδειξε πατριωτικό ένθουσιασμό, πίστη και σταθερότητα. Άργότερα όμως οί ανάγκες της πατρίδας φώτισαν το νοϋ του και ό άλλοτε δύστροπος, έγωιστής και απείθαρχος όπλαρχηγός, άλλαξε έντελώς και γίνθηκε νέος άνθρωπος. Όταν ήρθε να παραλάβη το διορισμό του, υποσχέθηκε πως θα φανή άξιος της πατρίδας. Και τήρησε την υπόσχεσή του ως τις τελευταίες στιγμές του.

Ο Καραϊσκάκης μπήκε στην Άττική. Ο Κιουταχής όμως τον χτύ-

πησε στο Χαϊδάρι και τον ανάγκασε ν' αποσυρθῆ σὴν Ἐλευσίνα. Ἡ μάχη τοῦ Χαϊδαρίου ἔδωκε στὸν Καραϊσκάκη νὰ καταλάβῃ ὅτι δὲ συμφέρει σὴν περίοδο αὐτὴ ἀγώνας κατὰ μέτωπο μὲ τὸν Κιουταχὶ καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῆ σχέδιο ἀποκλεισμοῦ τῶν Τούρκων σὴν Ἀττικὴ. Πίστευε πῶς, ἂν κατόρθωνε νὰ ἀποκόψῃ τὶς συγκοινωνίες τοῦ Κιουταχὶ μὲ τὴ Θεσσαλία, θὰ τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ, γιατί θὰ τοῦ ἔλειπαν οἱ τροφές.

Γι' αὐτὸ πρῶτα φρόντισε νὰ ἐνισχύσῃ τὴ φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως, γιὰ νὰ μὴν ἐξαναγκασθῆ σὲ παράδοση. Στὶς 11 Ὀκτωβρίου τοῦ



Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης

1826 ὁ ὀπληρχηγὸς Κριεζώτης μὲ 300 διαλεχτὰ παλικάρια ἀκολουθώντας τὸ ρεῦμα τοῦ Ἰλίου κατόρθωσαν ν' ἀνεβοῦν σὴν Ἀκρόπολη καὶ νὰ τονώσουν τὴν ἀντίσταση τῆς φρουρᾶς τῆς.

Ἦστετερα ἔστειλε τὸν Κωλέττη μὲ μικρὴ δύναμη σὴν Ἀταλάντη, γιὰ νὰ καταστρέψῃ τὶς σιταποθῆκες ποὺ εἶχε ὁ Κιουταχὶς, ἐνῶ ὁ ἴδιος πῆγε στὸν Ἐλικῶνα, γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴ Δόμβραινα, ποὺ εἶχε ὀχυρώσει ὁ Κιουταχὶς, γιὰ νὰ προστατεύσῃ τὶς συγκοινωνίες του μὲ τὴ Θεσσαλία. Οἱ ἐπιχειρήσεις ὅμως αὐτὲς δὲν πέτυχαν, γιατί ὁ Κιουταχὶς, ποὺ ἦταν δραστήριος στρατηγὸς καὶ παρακολουθοῦσε μὲ ἀγρυπνο μάτι τὶς κινήσεις τῶν Ἑλλήνων, ἔστειλε τὸ Μουσταφάμπεη μὲ 2000 ἄνδρες καὶ ματαίωσε τὰ σχέδια τοῦ Κωλέττη.

Ὁ Καραϊσκάκης ὅμως δὲν ἀποθαρρύνθηκε. Ἔστειλε τὸ Γρίβα ποὺ χτύπησε τὸ Μουσταφάμπεη σὴν Ἀράχοβα τῆς Βοιωτίας καὶ τὸν ἔκλεισε μέσα στὸ χωριό. Τὴ νύχτα στὶς 24 Νοεμβρίου ἔφτασε καὶ ὁ Καραϊσκάκης κι ἔκαμε ἐπίθεση ἀπὸ ὅλα τὰ σημεία. Οἱ Ἄλβανοὶ τοῦ Μουσταφάμπεη ἔχασαν τὴ συνοχὴ τους καὶ διασκορπίστηκαν στὶς γειτονικὲς χαράδρες. Ἀλλὰ τὶς χαράδρες καὶ τὰ στενὰ φύλαγαν ἄντρες τοῦ Καραϊσκάκη. Χίλιοι ἐφτακόσιοι Ἄλβανοὶ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μουσταφάμπεης σκοτώθηκαν ἐκείνη τὴ νύχτα. Οἱ Ἕλληνες πανηγύρισαν τὴ νίκη

τῆς Ἀράχοβας. Ἡ κυβέρνηση πρόσταξε νὰ ψαλοῦν στοὺς ναοὺς δοξολογίες καὶ ὁ λαὸς εἶδε πάλι στὸ πρόσωπο τοῦ Καραϊσκάκη τὸν ἄνθρωπο ποὺ θὰ ἔσωζε τὴν Ἀκρόπολη καὶ θὰ ἐδίωχνε τὸν Κιουταχὶ ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ.

Τὸ Φεβρουάριο τοῦ ἐπόμενου χρόνου ὁ Κιουταχὶς ἔστειλε μεγαλύτερες δυνάμεις νὰ χτυπήσουν τὸν Καραϊσκάκη καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τὶς συγκοινωνίες του. Ὁ Καραϊσκάκης κοντὰ στὸ Δίστομο ἀπόκρουσε τοὺς Τούρκους, τοὺς νίκησε καὶ τοὺς καταδίωξε. Κυρίευσε τὰ κανόνια τους καὶ τὶς ἀποσκευές τους.

Ἔτσι τὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη γιὰ τὸν ἀποκλεισμό τοῦ Κιουταχὶ στὴν Ἀττικὴ ἄρχισε νὰ πετυχαίνει. Δυστυχῶς ὅμως τὰ γεγονότα ποὺ ἀκολούθησαν ματαίωσαν τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα.

ΕΒΔΟΜΟ, ΟΓΔΟΟ ΚΑΙ ΕΝΑΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Η μάχη στο Κερατσίνι, ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἡ πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων στοὺς Φάληρο

Τὸ Μάρτη τοῦ 1827 συνῆλθε στὴν Τροιζήνα ἡ Τρίτη Ἐθνικὴ Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων καὶ πῆρε σοβαρὲς ἀποφάσεις. Διόρισε ἀρχηγὸ τοῦ στρατοῦ τὸ φιλέλληνα στρατηγὸ Τζώρτζης καὶ ἀρχηγὸ τοῦ ναυτικοῦ τὸ λόρδο Κόχραν. Ἡ ἴδια ἐθνοσυνέλευση ἐξέλεξε κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια.

Οἱ νέοι ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου εἶχαν τὴ γνώμη πὼς ἔπρεπε νὰ χτυπήσουν τὸν Κουταχὴ στὴν Ἀττικὴ, γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ λύση τὴν πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. Γι' αὐτὸ ἡ κυβέρνησις πρόσταξε τὸν Καραϊσκάκη νὰ συνεννοηθῆ καὶ νὰ συνεργασθῆ μ' αὐτοῦς. Τότε ὁ Καραϊσκάκης ἤρθε κι ἐγκατέστησε τὸ στρατόπεδόν του στοὺς Κερατσίνι. Ὁ Κουταχὴς τὸν χτύπησε ἀμέσως, ἀλλὰ ὁ Καραϊσκάκης ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη ποὺ κράτησε ἐφτὰ ὥρες, κατόρθωσε νὰ τὸν ἀποκρούσῃ καὶ νὰ τοῦ προξενήσῃ μεγάλες ἀπώλειες. Τότε ἐγίνε πολεμικὸ συμβούλιον. Σ' αὐτὸ ὁ Καραϊσκάκης ὑποστήριξε τὸ σχέδιον τοῦ ἀποκλεισμοῦ. Ἡ Ἀκρόπολις δὲν εἶχε κίνδυνον, γιὰτὶ ὁ Φαβιέρους μὲ 650 πολεμιστὰς, φορτωμένους τροφίμα καὶ πολεμοφόδια, εἶχε διασπάσει τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ εἶχε μῆνυ μέσα. Οἱ ξένοι ὅμως ἀρχηγοὶ ἐπέμεναν καὶ ὁ Καραϊσκάκης συμβούλεψε καὶ πάλιν ν' ἀποφύγουν γενικὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Κουταχὴ, ἀλλὰ οἱ ξένοι καὶ ἡ κυβέρνησις ἐπέμεναν στὴ γνώμη τους καὶ ἔτσι ὀρίσθηκε νὰ γίνῃ ἡ γενικὴ ἐπίθεσις στὶς 23 Ἀπρίλιον.

Τότε ὁ Καραϊσκάκης ἔδωκε ἐντολὴ νὰ γίνονταν προετοιμασίαι γιὰ τὴν ἐπίθεσις καὶ νὰ πάψουν οἱ πυροβολισμοὶ καὶ τὰ ἐπεισόδια ὡς τὴν ἡμέραν ποὺ ὀρίσθηκε νὰ γίνῃ ἡ ἐπίθεσις. Τὴν παραμονὴν ὅμως τῆς ἡμέρας αὐτῆς μερικοὶ Κρήτες καὶ Ὑδραῖοι στρατιῶτες ἄρχισαν νὰ πυροβο-

λουῖν μερικούς Τούρκους. Ἐκεῖνοι ἔκαμαν τὸ ἴδιο καὶ ἡ συμπλοκὴ γενικεύτηκε στὸ μέρος αὐτὸ καὶ πῆρε μορφή μάχης ποὺ οἱ Ἕλληνες ἄρχισαν νὰ ὑποχωροῦν. Ὁ Καραϊσκάκης ἦταν ἄρρωστος στὴ σκηνή του μὲ πυρετὸ καὶ ὅταν ἄκουσε τοὺς πυροβολισμούς, ἔτρεξε νὰ δῆ τί συμβαίνει. Ὅταν εἶδε τοὺς Ἕλληνες νὰ ὑποχωροῦν, ἀνέβηκε στὸ ἄλογό του κι ἔτρεξε στὸ μέρος τῆς μάχης. Κατόρθωσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὑποχώρηση καὶ ν' ἀποκρούσῃ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τραυματίστηκε ἀπὸ μιὰ σφαῖρα. Τὸν μετακόμισαν στὸ πλοῖο τοῦ Τζώρτζ, ἀλλὰ τὴν ἄλλη ἡμέρα πέθανε καὶ κηδεύτηκε στὴ Σαλαμίνα.

Ἦστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καραϊσκάκη ἡ ἐπίθεση δὲ ματαιώθηκε, ἀναβλήθηκε ὁμως γιὰ δυὸ ἡμέρες. Τὸ σχέδιο ἦταν νὰ γίνῃ νύχτα. Ἀλλὰ στὴν ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου ἔγιναν πολλὰ σφάλματα, γιατί οὔτε ἀρχηγὸς πιά ὑπῆρχε, οὔτε στιβαρὴ καὶ ἔμπειρη διοίκηση. Ἡ ἀπόβαση τῶν στρατευμάτων στὸ Φάληρο ἔγινε μὲ ἀργοπορία καὶ κράτησε ὅλη τὴ νύχτα. Σημειώθηκε τόση ἀταξία ποὺ ξημέρωνε πιά καὶ δὲν εἶχαν ἀκόμα προφτάσει νὰ συνταχθοῦν τὰ διάφορα τμήματα καὶ νὰ πιάσουν ὀρισμένες θέσεις.

Ὁ Κιουταχῆς ποὺ εἶδε ἀπὸ τὸ παρατηρητήριό του τὴν ἀταξία αὐτῆ τῶν Ἑλλήνων κατάλαβε ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἀρχηγὸς καὶ ἐνήργησε ἀμέσως ἐπίθεση μὲ ὅλες του τίς δυνάμεις καὶ μὲ τὸ ἵππικό του. Τὸ σῶμα τῶν τακτικῶν δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ καὶ οἱ ἄτακτοι πατήθηκαν ἀπὸ τὰ ἄλογα καὶ σκορπίστηκαν πρὸς τὴ θάλασσα. Πολλοὶ σκοτώθηκαν, ἄλλοι πνίγηκαν καὶ ἄλλοι πιάστηκαν αἰχμάλωτοι.

Ἡ καταστροφὴ ποὺ ἔπαθαν οἱ Ἕλληνες στὸ Φάληρο ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅσες ἄλλες ἔπαθαν σ' ὅλον τὸν ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα. Χίλιοι ὀχτακόσιοι σκοτώθηκαν ἢ πνίγηκαν καὶ 250 πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. Αὐτοὺς τὴν ἄλλη μέρα οἱ Τούρκοι τοὺς ἀποκεφάλισαν.

Ἦστερα ἀπὸ τὴν πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων στὸ Φάληρο ἡ φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως συνθηκολόγησε κι ἔφυγε ἀπὸ τὸ φρούριο μὲ τὰ ὄπλα καὶ τίς ἀποσκευές της.

Ἔτσι ἡ ἀνάμειξη τῶν πολιτικῶν στίς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ ἡ ἐπέμβαση τῶν ξένων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν ματαιώσαν τὸ πολεμικὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη καὶ προκάλεσαν τὸ θάνατό του, τὴν καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου καὶ τὴν παράδοση τῆς Ἀκροπόλεως. Οἱ ἀναγεννημένες ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τίς νίκες τῆς Ἀράχοβας καὶ τοῦ Δίστομου χάθηκαν καὶ ἡ ἐπανάσταση στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἔσβησε.

Ερωτήσεις. Γιατί ή κυβέρνηση ήθελε να μὴν πέσει ή Ἀκρόπολη; Ποιά ήταν ή πρώτη σύγκρουση του Καραϊσκάκη με τον Κιουταχή και τί αποτελέσματα είχε; Ποιό ήταν τὸ πολεμικό σχέδιο του Καραϊσκάκη; Πώς προσπάθησε να τὸ εφαρμόση και πώς ὁ Κιουταχὴς θέλησε να τὸ ματαιώση; Τί συνέβη στην Ἀράχοβα και στὸ Δίστομο; Πώς ἐνισχύθηκε ή φρουρά στην Ἀκρόπολη; Γιατί ήρθε ὁ Καραϊσκάκης στὸ Κερασίνοι; Τί θὰ γινόταν ἂν ή κυβέρνηση ἄφηνε τὸν Καραϊσκάκη να εφαρμόση τὸ σχέδιό του;

Εργασίες. Να κάνετε ἓνα χάρτη τῶν ἐπιχειρήσεων του Καραϊσκάκη ἀπὸ τότε που διορίστηκε ἀρχιστράτηγος ὡς τὴν καταστροφή του Φαλήρου και να σημειώσετε τίς θέσεις που ἔγιναν οἱ ἐπιχειρήσεις.

2. Ἡ ἐπέμβαση τῶν Δυνάμεων

Ἦτοτε ἀπὸ τὴν πώση τῆς Ἀκροπόλεως στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε πιά ἄλλη περιοχή στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Στὴν Πελοπόννησο δὲν ὑπῆρχαν ἀξιόλογες στρατιωτικὲς δυνάμεις, γιὰ ν' ἀντιταχθοῦν κατὰ τῶν δυνάμεων του Ἰμβραήμ, που λογάριζε τώρα να χτυπήση τὸ Ναύπλιο και τὴν Ὑδρα. Ὁ τόπος εἶχε ἐρημωθῆ και οἱ λίγοι ἄνθρωποι που ζοῦσαν εἶχαν καταφύγει στὰ βουνὰ και στὰ σπήλαια. Παντοῦ κάπνιζαν ἐρείπια και ἄσπριζαν σκελετοί. Οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδας στὸ ἐξωτερικό ἔβλεπαν με λύπη τους ὅτι ή ἀντίσταση του ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶχε ἀρχίζει να λυγίζει. Οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑλλάδας ἔλεγαν με χαιρεκακία πώς δὲν ὑπάρχει πιά ἐλεύθερη Ἑλλάδα, γιὰ να τῆ βοηθήσουν οἱ φιλελληνικὲς κυβερνήσεις.

Στὴν κρίσιμη ὁμως ἐκείνη γιὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα στιγμή ή τύχη τῆς Ἑλλάδας ἄρχισε να παίρνη εὐνοϊκή τροπή.

Στὴν Ἀγγλία ἔγινε πρωθυπουργὸς ὁ Κάνινγκ που ἀκολουθοῦσε φιλελληνική πολιτική. Στὴ Ρωσία εἶχε πεθάνει ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος, που εἶχε ἀποκηρύξει τὸν Ὑψηλάντη, και εἶχε ἀναλάβει ὁ Νικόλαος, που δὲν παρασυρόταν ἀπὸ τὸν μισέλληνα πρωθυπουργὸ τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ. Στὴ Γαλλία ἐπίσης εἶχε παύσει ή ἐπιρροή τῆς Αὐστρίας. Σ' ὅλες αὐτὲς τίς χώρες τὸ μεγάλο φιλελληνικό ρεῦμα ἀνάγκασε τίς κυβερνήσεις ν' ἀλλάξουν πολιτική.

Στίς 6 Ἰουλίου 1827 οἱ τρεῖς μεγάλες δυνάμεις Ἀγγλία, Γαλλία και

Ρωσία ύπόγραψαν συμφωνία που αναγνώριζε την Ελλάδα αυτόνομη κάτω από την επικυριαρχία του σουλτάνου. Ταυτόχρονα έστειλαν πολεμικά πλοία στα ελληνικά ύδατα, για να επιβάλλουν την απόφασή τους. Άρχηγοί του στόλου ήταν του αγγλικού ο Κόδριγκτον, του γαλικού ο Δεριγνύ και του ρωσικού ο Έυδεν.

Οί Έλληνες δέχτηκαν με άνακούφιση την απόφαση τών Μεγάλων Δυνάμεων, ο σουλτάνος όμως όχι μόνο δε δέχτηκε, αλλά πρόσταξε τόν Ίμβραήμ να συνεχίση τόν άγώνα με άκόμα μεγαλύτερη σκληρότητα.

Τότε οί ένωμένοι στόλοι τών Δυνάμεων με γενικό άρχηγό τόν Κόδριγκτον έπλευσαν στο λιμάνι της Πύλου και παρατάχθηκαν στην είσοδο του λιμανιού στις 8 Οκτωβρίου του 1827. Τό στόλο τών Δυνάμεων άποτελούσαν 26 πλοία με 1270 κανόνια. Μέσα στο λιμάνι ήταν ο αιγυπτιακός στόλος άπό 82 πλοία με 2000 κανόνια. Ο Κόδριγκτον έστειλε μιá βάρκα με αξιωματικούς, για να επιδώσουν στον Ίμβραήμ την απόφαση τών Μεγάλων Δυνάμεων για την κατάπαυση του πολέμου. Άλλά οί Αιγύπτιοι, που βασίζονταν στις υπέρτερες δυνάμεις τους, πυροβόλησαν τή βάρκα. Τότε άρχισε ή ναυμαχία. Κράτησε τέσσερεις ώρες. Όλα τά έχθρικά πλοία καταστράφηκαν και ή θάλασσα γέμισε άπό συντρίμματα. Μεγαλύτερη ναυτική καταστροφή δέν είχε πάθει ή Τουρκία άπό την έποχή της ναυμαχίας της Ναυπάκτου (1571).

Άλλά και ύστερα άπό αυτή τή συμφορά οί Τουρκοί δε δέχτηκαν τή συμφωνία του Λονδίνου για άυτονομία της Έλλάδας και έτοιμάζαν νέα έκστρατεία. Τότε οί προστάτιδες Δυνάμεις άνακάλεσαν τους πρεσβευτές τους άπό την Κωνσταντινούπολη και σταμάτησαν τις διπλωματικές σχέσεις με την Τουρκία. Στις 7 Μαΐου 1828 ή Ρωσία κήρυξε τόν πόλεμο κατά της Τουρκίας και τά στρατεύματά της έφτασαν ως την Άνδριανούπολη. Η Γαλλία έστειλε στην Πελοπόννησο στις 18 Αύγουστου τó στρατηγό Μαιζόν με 14.000 πεζικό στρατό και 300 ίππεις, για να διώξη τόν Ίμβραήμ.

Όστερα άπό τά μέτρα αυτά τών Δυνάμεων ο Ίμβραήμ έξαναγκάστηκε να φύγη άπό την Πελοπόννησο, κι όλες οί τουρκικές φρουρές παραδόθηκαν. Ο Τζώρτζς πέρασε στη Δυτική Στερεά Έλλάδα και έδιωξε άπό αυτή τους Τούρκους, ένώ ο Δημήτριος Ύψηλάντης έδιωξε τους Τούρκους άπό την Άνατολική. Κοντά στην Πέτρα της Βοιωτίας

στις 19 Σεπτεμβρίου 1829 έδωσε την τελευταία μάχη του αίματηρού αγώνα, που είχε αρχίσει, πριν από όχτώ χρόνια, στον Προύθο ο αδελφός του Άλέξανδρος.

Από τὸ Μάρτιο τοῦ 1829 οἱ τρεῖς Προστάτιδες Δυνάμεις εἶχαν ὑπογράψει νέο πρωτόκολλο. Μ' αὐτὸ ἰδρύθηκε ἑλληνικὸ κράτος κάτω ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ σουλτάνου. Τὸ νέο κράτος ἀποτελοῦσε ἡ Πελοπόννησος, ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα ὡς τὸν Ἀμβρακικὸ καὶ τὸν Παγασητικὸ κόλπο, ἡ Εὐβοία καὶ οἱ Κυκλάδες. Τὸ πρωτόκολλο αὐτὸ τὸ ἐπέβαλε ὁ τσάρος στὴν Τουρκία, γιὰ νὰ πάψει τὸν πόλεμο ποῦ τῆς εἶχε κηρύξει.

Στὸ μεταξὺ ὅμως μεταβλήθηκαν οἱ διαθέσεις τῶν Ἄγγλων καὶ στὶς 22 Ἰανουαρίου 1830 μὲ νέο πρωτόκολλο ποῦ ὑπογράφηκε στὸ Λονδίνο, ἰδρύθηκε ἀνεξάρτητο Ἑλληνικὸ Βασίλειο νοτίως τοῦ Σπερχειοῦ. Ἀργότερα, τὸ Μάη τοῦ 1832, ποῦ ἦρθε ὁ Ὅθωνας στὴν Ἑλλάδα, τὰ ὅρια τοῦ Βασιλείου μετατοπίστηκαν ὡς τὸν Παγασητικὸ καὶ Ἀμβρακικὸ κόλπο.

Ἐρωτήσεις. «Ποιά περιστατικὰ ἄλλαξαν τὴ στάση τῶν κυβερνήσεων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων στὸ ἑλληνικὸ ζήτημα; Πῶς ἀναγκάστηκε ἡ Τουρκία νὰ δεχτῆ τὴν ἀπόφαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων; Πῶς μπόρεσε ὁ μικρότερος στόλος τῶν Δυνάμεων νὰ καταστρέψει τὸν μεγαλύτερον τοῦ Ἰμβραήμ; Ποιά ἦσαν τὰ ὅρια τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ Βασιλείου;

Ἔργασίες. Καταρτίστε κατάλογο μὲ χρονολογικὴ σειρὰ τῶν γεγονότων ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 1827 μέχρι τοῦ 1830.

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

1. Ο Ίωάννης Καποδίστριας (1828-1831)

Ἡ τρίτη Ἐθνικὴ Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων, ποὺ συνήλθε στὴν Τροιζήνα τὸ Μάρτη τοῦ 1827 ἐξέλεξε τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας γιὰ ἑπτὰ χρόνια.

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας καταγόταν ἀπὸ εὐπορὴ οἰκογένεια τῆς Κέρκυρας. Σπούδασέ στὴν Εὐρώπη καὶ ὑπηρέτησε στὴν ἀρχὴ στὴ Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας τῶν Ἰονίων νήσων καὶ ὕστερα μπῆκε στὴ διπλωματικὴ ὑπηρεσία τῆς Ρωσίας καὶ ἔφτασε ὡς τὴν θέση τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ὅταν τὸν ἐξέλεξαν κυβερνήτη, βρισκόταν στὴν Ἑλβετία. Τὸ ὄνομά του ἦταν πολὺ γνωστὸ στὴν Ἑλλάδα καὶ ὅλοι πίστευαν πὼς θὰ ἔφερνε τὴν τάξη καὶ τὴν ὁμόνοια στὴ χώρα. Πρὶν κατεβῆ στὴν Ἑλλάδα ἐπισκέφτηκε τὶς κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης, γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴ βοήθειά τους καὶ τὸ Γενάρη τοῦ 1828 ἔφτασε στὸ Ναύπλιο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Αἴγινα, τὴν ἔδρα τῆς κυβερνήσεως.

Τὸ ἔργο του ἦταν δύσκολο, γιατί ἀναρχία καὶ ἐρήμωση κυριαρχοῦσαν στὴν καταστρεμμένη χώρα. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν λιγοστέψει, τὰ ζῶα εἶχαν ἀφανισθῆ καὶ ἡ γῆ ἔμενε ἀκαλλιέργητη. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἐξαγριωθῆ καὶ ἡ ληστεία καὶ ἡ πειρατεία μάστιζαν τὸν τόπο. Νόμος δὲν ὑπῆρχε, ἀλλὰ τὸ δίκαιο τοῦ ἰσχυροτέρου καταπίεζε τοὺς ἀδυνάτους. Οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις δὲν εἶχαν ἀκόμα τερματισθῆ καὶ ὁ Ἰμβραῆμ ἦταν ἀκόμα στὴν Πελοπόννησο.

Ὁ Καποδίστριας προσπάθησε νὰ δώσῃ μορφή κράτους στὰ ἐρείπια καὶ στὸ χάος ποὺ βρῆκε. Εἶχε μόρφωση ἐξαιρετικὴ καὶ γνώριζε πῶς ἔπρεπε νὰ κάμῃ κράτος ὀργανωμένο, ὅπως τὰ ἄλλα πολιτισμένα κράτη τῆς Εὐρώπης.

Πρῶτα φρόντισε καὶ πῆρε ἓνα δάνειο. Ἰδρυσε τὴν Ἐθνικὴ Τράπεζα καὶ ἔκοψε τὰ πρῶτα νομίσματα. Ὑστερα συγκρότησε ταχτικὸ στρατὸ καὶ προσπάθησε μὲ αὐτὸν νὰ κρατήσῃ τὴν τάξη καὶ τὴν ἀσφάλεια καὶ νὰ πολεμήσῃ τὴν ἀναρχία καὶ τὴ ληστεία. Ἰδρυσε Γεωργικὴ Σχολὴ στὴν Τίρυνθα, γιὰ ν' ἀναπτύξῃ τὴ γεωργία. Μάζεψε τὰ ὄρφανὰ τοῦ πολέμου στὸ ὄρφανοτροφεῖο τῆς Αἰγίνας καὶ ἰδρυσε σχολεῖα γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ λαοῦ καὶ Διδασκαλεῖο γιὰ νὰ μορφώνωνται οἱ νέοι διδάσκαλοι. Ἐργάστηκε μὲ ζῆλο καὶ προθυμία καὶ εἶχε πραγματικὰ τὴ θέληση καὶ τὴ φιλοδοξία νὰ βοηθήσῃ τὴ χώρα, γιὰ ν' ἀνασυγκροτηθῇ.

Ἀλλὰ παρὰ τὶς καλὲς του προθέσεις καὶ τὶς ἰκανότητές του, δὲν κατόρθωσε νὰ φέρῃ τὸ ἔργο του σὲ τέλος, γιατί ἦταν ἐγωιστὴς καὶ αὐταρχικὸς. Πίστευε πῶς οἱ ἐκλογές, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ καὶ οἱ ἐθνοσυνελεύσεις δὲ χρειάζονταν ἀκόμα γιὰ τὴ νεοσύστατη Ἑλλάδα. Εἶχε τὴ γνώμη πῶς ὅλες οἱ ἐξουσίες πρέπει νὰ συγκεντρωθοῦν στὰ χέρια ἐνὸς ἰκανοῦ καὶ χρηστοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ προοδεύσῃ τὸ κράτος.

Γιὰ νὰ βάλῃ σ' ἐφαρμογὴ τὶς ἰδέες του αὐτὲς διέλυσε τὴν Ἐθνοσυνέλευση ποὺ τὸν ἐξέλεξε, διόρισε ἓνα συμβούλιο ἀπὸ 27 ἀνθρώπους καὶ κράτησε στὰ χέρια του ὅλη τὴν ἐξουσία. Τὰ μέτρα αὐτὰ καὶ ὁ αὐταρχικὸς του χαρακτήρας δυσaráρησαν τοὺς προκρίτους, τοὺς πλούσιους καὶ τοὺς γαιοκτῆμονες καὶ σχηματίστηκε ἐναντίον του ἰσχυρὴ ἀντιπολίτευση. Σὲ πολλὰ μάλιστα μέρη, ὅπως στὴ Μάνη, ἡ ἀντι-



Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας

πολίτευση πήρε τη μορφή άνυπακοής. Τότε ο Καποδίστριας θέλησε να επιβάλει το κράτος του Νόμου· διέταξε να συλληφθούν οι Μαυρομιχλαίοι και φυλάκισε τον Πετρόμπεη στο Ίτο-Καλέ του Ναυπλίου.

Τότε η Ύδρα στασίασε και οι δυσσαρεστημένοι έκαμαν δική τους κυβέρνηση που την όνόμασαν Συνταγματική Έπιτροπεία. Με διαταγή της κυβερνήσεως αυτής ο Μιαούλης και ο Μαυροκορδάτος πήγαν και κατέλαβαν το στόλο στο ναύσταθμο του Πόρου. Ο Καποδίστριας από το Ναύπλιο, όπου είχε μεταφέρει την κυβέρνηση από τον Οκτώβριο του 1829 έστειλε το Ρώσο ναύαρχο Ρικόνριτ να χτυπήσει με τα κανόνια τους τους στασιαστές. Δύο πλοία τότε καταστράφηκαν και με δυσκολία σώθηκαν τα άλλα και ο ναύσταθμος.



Ή Ελλάδα του 1832

Τόσο είχαν έρεθιστή τὰ πνεύματα ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτά, ὥστε τὸ πρῶι στὶς 27 Σεπτεμβρίου τοῦ 1831 ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης καὶ ὁ γιὸς του Γεώργιος ποὺ ἔμεναν στὸ Ναύπλιο μὲ ἐπιτήρηση τῆς ἀστυνομίας, παραμόνεψαν καὶ δολοφόνησαν τὸν Καποδίστρια, ὅταν πήγαινε στὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα, γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴ θεία λειτουργία. Ὁ Κωνσταντῖνος σκοτώθηκε ἀμέσως ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακες τοῦ κυβερνήτη, ὁ Γεώργιος καταδικάστηκε σὲ θάνατο καὶ τουφεκίστηκε.

Ἐρωτήσεις. Ποιὰ ἦταν ἡ καταγωγή καὶ ἡ σταδιοδρομία τοῦ Καποδίστρια; Ποιὲς δυσκολίες συνάντησε στὸ ἔργο τοῦ κυβερνήτη; Ποιὲς ἀντιλήψεις εἶχε γιὰ τὴν κατάλληλη διοίκηση τῆς Ἑλλάδας; γιατί ἤρθε σὲ ἀντίθεση μὲ ἓνα μέρος τῶν ἐλλήνων; Ποιὰ ἔργα ἔκαμε κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐξουσίας του;

Ἡ βασιλεία τοῦ Ὅθωνα

α) Ἡ ἐκλογή τοῦ Ὅθωνα. Ὑστερα ἀπὸ τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια, ξέσπασε στὴν Ἑλλάδα φοβερὴ ἀναρχία καὶ ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ ἀδερφὸς τοῦ Καποδίστρια Αὐγουστῖνος δὲν μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἐξουσία καὶ ἔφυγε στὴν Κέρκυρα. Ρουμελιώτικα στρατεύματα μὲ τὸν Κωλέττη περιέτρεχαν τὴν Πελοπόννησο καὶ λήστευαν τοὺς κατοίκους. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀναγκάστηκε νὰ συγκρουσθῇ μὲ αὐτὰ καὶ ἐγίναν θλιβερὰ ἐπεισόδια.

Γιὰ νὰ τερματίσουν τὴν ἀναρχία οἱ Προστάτιδες Δυνάμεις ὄρισαν γιὰ βασιλιά τῆς Ἑλλάδας, τὸ δευτερότοκο γιὸ τοῦ βασιλιά τῆς Βαυαρίας Ὅθωνα. Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων, ποὺ συνήλθε στὴν Πρόνοια τοῦ Ναυπλίου, ἐπικύρωσε τὴν ἐκλογή τοῦ Ὅθωνα καὶ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία πῆγε στὸ Μόναχο, γιὰ νὰ συνοδέψῃ τὸ νέο βασιλιά στὴν Ἑλλάδα.

Στὶς 25 Ἰανουαρίου τοῦ 1833 ὁ Ὅθωνας ἀποβιβάστηκε μὲ τὴν ἀκολουθία του στὸ Ναύπλιο καὶ ὁ λαὸς τὸν ὑποδέχτηκε μὲ χαρὰ καὶ ἀνακούφιση, γιατί πίστευε πὼς θὰ ἔπαυε ἡ ἀναρχία καὶ ἡ ἡσυχία καὶ ἡ τάξη θὰ ξαναρχόταν στὸν τόπο.

β) Ἡ ἀντιβασιλεία. Ὅταν κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα ὁ Ὅθωνας, ἦταν 17 ἐτῶν. Γι' αὐτὸ τὸν συνόδευε μιὰ τριμελὴς ἐπιτροπὴ ποὺ θ'

άσκοῦσε τὴ βασιλικὴ ἐξουσία, ὥσπου νὰ ἐνηλικιωθῆ ὁ Ὅθωνας. Ἡ τριμελὴς αὐτὴ ἐπιτροπὴ ὀνομάστηκε ἀντιβασιλεία καὶ τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Ἄρμανσμπεργ, ὁ Μάουερ καὶ ὁ Ἐϋδεκ.

Τὸ ἔργο τῆς ἀντιβασιλείας ἦταν πολὺ δύσκολο. Ἦθελε νὰ κάμῃ τὴν Ἑλλάδα κράτος μὲ καλὴ ὀργάνωση, ὅπως τὰ εὐρωπαϊκὰ. Ἀλλὰ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἦταν ἀάππρωχος καὶ τὰ 90% ἀπὸ αὐτὸν δὲ γνῶριζαν γραφὴ καὶ ἀνάγνωση. Ἡ σκλαβιά καὶ ὁ πόλεμος τὸν εἶχαν κάμει ἀνυπότακτο καὶ ἀπείθαρχο. Δὲ γνῶριζε τέχνες, δὲν εἶχε ἐργαστᾶσια ἢ ἐργαστήρια, γιὰ νὰ παράγῃ τ' ἀπαραίτητα εἶδη. Χρήματα δὲν ὑπῆρχαν γιὰ ν' ἀναπτυχθοῦν ἐπιχειρήσεις καὶ ἐμπόριο. Οὔτε δρόμοι ὑπῆρχαν, οὔτε σπίτια, οὔτε μεταφορικὰ μέσα. Ὅλα ἔπρεπε νὰ γίνουιν ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Μὲ ὅλες τὶς δυσκολίες αὐτὲς ἡ ἀντιβασιλεία ἐργάστηκε μὲ σύστημα καὶ προθυμία κι ἔβαλε τὶς βάσεις τοῦ κράτους. Δὲ γνῶριζε ὁμως τὸ χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἤρθε σὲ προστριβὲς μαζί του. Γι' αὐτὸ ὁ λαὸς μίσησε τὴν ἀντιβασιλεία.

γ) Ἡ ἀπολυταρχικὴ διοίκηση τοῦ Ὅθωνα. Στὶς 20 Μαΐου 1835 ὁ Ὅθωνας ἐνηλικιώθηκε καὶ ἀνέλαβε ὁ ἴδιος τὴ διοίκηση τοῦ τόπου. Παντρεύτηκε τὴ θυγατέρα τοῦ δούκα τοῦ Ὀλδεμβούργου Ἀμαλία κι ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα, ποῦ εἶχε μεταφερθῆ ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους.

Ὁ Ὅθωνας κυβέρνησε αὐταρχικά. Πῆρε Ἑλλήνες ὑπουργούς, ἀλλὰ τῆς δικῆς του προτιμῆσεως. Δὲν κάλεσε οὔτε Ἐθνικὴ Συνέλευση οὔτε Βουλὴ. Ὁ ἴδιος προῆδρευε στὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιο καὶ ὁ ἴδιος ἔπαιρνε ἀποφάσεις. Διατήρησε στὶς ἀνώτερες θέσεις τοὺς Βαυαροὺς. Αὐτοὶ ἐργάζονταν γιὰ τὸ καλὸ τοῦ κράτους, ἀλλὰ οἱ Ἑλλήνες δὲν τὸ ἀντιλαμβάνονταν καὶ μεμψιμοιροῦσαν. Ἔτσι ἄρχισε νὰ σχηματίζεται μιὰ γενικὴ δυσἀρέσκεια κατὰ τοῦ Ὅθωνα. Ὁ λαὸς πίστευε πῶς ἡ κατάσταση θὰ καλυτέρευε, ἂν ὁ Ὅθωνας δεχόταν νὰ παραχωρήσῃ στὴ χώρα Σύνταγμα. Δηλαδὴ ἂν ἔπαυε νὰ κυβερνᾶ ἀπολυταρχικά καὶ δεχόταν νὰ κυβερνᾶ σύμφωνα μ' ἓνα νόμο, ποῦ θὰ ψήφιζαν ἀντιπρόσωποι, τοὺς ὁποίους θὰ ὄριζε ὁ λαὸς μὲ ἐκλογές.

δ) Τὸ Σύνταγμα. Στὶς 3 Σεπτεμβρίου τοῦ 1843 ὁ στρατὸς καὶ ὁλος ὁ λαὸς μὲ τὴν ὑποκίνηση τῶν κομμάτων, συγκεντρώθηκαν στὴν πλατεία ποῦ εἶναι μπροστὰ στὰ ἀνάκτορα καὶ ἀπαίτησαν ἀπὸ τὸν Ὅθωνα νὰ κυβερνᾶ σύμφωνα μὲ Σύνταγμα ποῦ θὰ ψήφιζαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ. Ὁ Ὅθωνας ἀναγκάστηκε νὰ ὑπογράψῃ τὸ διάταγμα

καὶ ὁ λαὸς ἰκανοποιήθηκε. Ἀπὸ τότε ἡ πλατεία ποῦ εἶναι μπροστὰ στὰ παλαιὰ ἀνάκτορα ὀνομάστηκε Πλατεία τοῦ Συντάγματος κι ἕνας μεγάλος δρόμος τῆς πρωτεύουσας ὀνομάστηκε ὁδὸς Τρίτης Σεπτεμβρίου.

ε) Ἡ ἔξω ση τοῦ Ὁθωνα. Ἀπὸ τὰ 1843 ὁ Ὁθωνας κυβερνοῦσε σὰ συνταγματικὸς βασιλιάς, ἀλλὰ πολλὲς φορές παραβίαζε τὸ Σύνταγμα. Ἐνεργοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐκλέγωνται βουλὴ καὶ κυβέρνησις τῆς δικῆς του προτιμήσεως. Γι' αὐτὸ ὁ λαός, μὲ τὴν ὑποκίνηση πάλι τῶν κομμάτων καὶ τῶν ἀρχηγῶν τους, ποῦ παραγκωνίζονταν ἀπὸ τὴ διοίκηση, στασίασε στὶς 10 Ὀκτωβρίου τοῦ 1862. Ὁ Ὁθωνας ἦταν τότε σὲ περιοδεία κι ὅταν ἔμαθε τὴν ἔκρηξη τοῦ στασιαστικοῦ κινήματος, ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ μὲ πλοῖο στὸν Πειραιά, ἀλλὰ ὁ λαὸς μὲ φωνὲς καὶ ἀπειλὲς δὲν τὸν ἄφησε νὰ ἀποβιβασθῆ στὴ στεριά. Τὴν ἄλλη μέρα ἔφυγε στὴ Βενετία καὶ ἀπὸ κεῖ γύρισε στὸ Μόναχο καὶ ὕστερα ἀπὸ πέντε χρόνια πέθανε ἐκεῖ ὥσπου νὰ πεθάνῃ φοροῦσε τὴν ἑλληνικὴ στολή. Ὅταν πέθανε καὶ δημοσιεύτηκε ἡ ἀλληλογραφία του, ἀποδείχτηκε ἡ μεγάλη ἀγάπη ποῦ ἔτρεφε γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ὁθωνας κυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα τριάντα χρόνια. Καὶ ὁ ἴδιος καὶ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία ἐργάστηκαν μὲ ὅλες τους τὶς δυνάμεις γιὰ τὴν πρόοδο καὶ τὴν εὐτυχία τῆς νέας τους πατρίδας. Δὲν μπόρεσαν ὅμως νὰ καταλάβουν τὸ χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ νὰ ταιριάξουν μ' αὐτὸν τὶς ἀντιλήψεις ποῦ εἶχαν γιὰ τὴ διοίκηση τοῦ κράτους κι ἔγιναν ἀντιπαθεῖς στὸ λαό. Τὴ δυσαρέσκεια τοῦ λαοῦ ξεσήκωνε περισσότερο καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ποῦ δὲν ἔβλεπε μὲ συμπάθεια τὶς ιδέες τοῦ Ὁθωνα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση ὅλων τῶν ὑπόδουλων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν.

Ἐρωτήσεις. Τί ἔγινε ὕστερα ἀπὸ τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια; Πῶς ἔγινε ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ὁθωνα; Τί ἦταν ἡ λεγόμενὴ «ἀντιβασιλεία»; Πῶς κυβερνοῦσε ὁ Ὁθωνας; Νὰ κάνετε σύγκριση μὲ τὸν τρόπο ποῦ κυβερνοῦσε ὁ Καποδίστριας. Τί ἔγινε στὶς 3 Σεπτεμβρίου τοῦ 1843; Τί ἔγινε στὶς 10 Ὀκτωβρίου τοῦ 1862; Γιατί; Τί αἰσθήματα ἔτρεφε ὁ Ὁθωνας γιὰ τὴν Ἑλλάδα;

3. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄ (1863 – 1913)

Ἦστερα ἀπὸ τὴν ἐκθρόνιση τοῦ Ὀθωνα, μὲ σύσταση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἡ δευτέρη Ἐθνοσυνέλευση ποῦ ἐγίνε στὴν Ἀθήνα τὸ Μάρτιο τοῦ 1863 ἐξέλεξε γιὰ βασιλιά τῆς Ἑλλάδας τὸ δευτερότοκο γιὸ τοῦ βασιλιά τῆς Δανίας Γεώργιο.

Ὁ Γεώργιος ἀνέβηκε στὸν ἐλληνικὸ θρόνο σὲ ἡλικία 17 ἐτῶν. Πῆρε σύζυγο τὴ δούκισσα τῆς Ρωσίας Ὀλγα καὶ βασιλεύει στὴν Ἑλλάδα πενήντα ὀλόκληρα χρόνια.

Ὁ Γεώργιος ἦταν φιλειρηνικὸς καὶ συνετὸς. Κατανόησε τὸ χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ καὶ κυβέρνησε μὲ δεξιότητα τοὺς ὑπῆκόους του.

Στὸ μακρόχρονο διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄ διαδραματίσθηκαν πολλὰ γεγονότα, ποῦ συνδέθηκαν μὲ τὴν ἱστορία τῆς Ἑλλάδας. Τὰ κυριότερα ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ εἶναι τὰ παρακάτω:

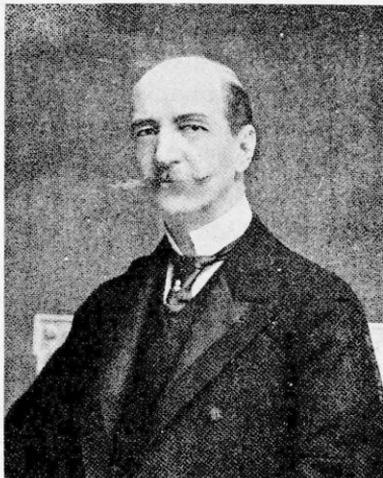
α) Ἡ ἔνωση τῆς Ἑπτανήσου. Ἦστερα ἀπὸ τὴν ἀνακήρυξη τοῦ Γεωργίου ὡς βασιλιά τῆς Ἑλλάδας, ἡ Ἀγγλία παραχώρησε στὴν Ἑλλάδα τὰ νησιὰ τοῦ Ἴονιου Ζάκυνθο, Κεφαλληνία, Ἰθάκη, Λευκάδα, Παξοὺς, Ἀντίπαξους καὶ Κέρκυρα. Τὰ νησιὰ αὐτὰ τὰ κατεῖχε ἡ Ἀγγλία ἀπὸ 50 χρόνια. Ὁ νέος βασιλιάς ἐπισκέφτηκε τὰ νησιὰ καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων κορυφώθηκε, ὅταν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν νήσων ἐγίναν δεκτοὶ στὴν Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἀθήνας. Ἀνάμεσα στοὺς ἀντιπροσώπους τῶν νήσων ἦταν καὶ ὁ ἐθνικὸς ποιητῆς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.

β) Τὸ ἐλληνικὸ Σύνταγμα τοῦ 1864. Ἐνα χρόνο ἔστερα ἀπὸ τὴν ἀνοδο τοῦ Γεωργίου στὸ θρόνο ψηφίστηκε τὸ νέο ἐλληνικὸ Σύνταγμα. Τὸ Σύνταγμα αὐτὸ καθιέρωσε τὸ κοινοβουλευτικὸ πολίτευμα στὴν Ἑλλάδα καὶ ἴσχυσε σ' ὅλο σχεδὸν τὸ διάστημα τῆς μακρόχρονης βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄.

γ) Ἡ ἐπανάσταση τῆς Κρήτης στὰ 1866. Ἡ Κρήτη εἶχε ξεναγυρίσει στὴν ἐξουσία τοῦ σουλτάνου ἀπὸ τὰ 1840. Οἱ Κρητικοὶ ὅμως δὲν ἔπαψαν οὔτε στιγμή νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἔνωσή τους μὲ τὴν Ἑλλάδα. Στὰ 1866 ἐπαναστάτησαν καὶ κήρυξαν τὴν ἔνωση. Αἰγυπτιακὰ στρατεύματα τότε ἀποβιβάστηκαν στὴ νῆσο καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπόκλεισε τὰ παράλια τῆς. Μεγάλος ἐνθουσιασμὸς ξεσηκώθηκε τότε στὴν Ἑλλάδα κι ἐθελοντὲς ἀξιωματικοὶ ἔσπευσαν ἐκεῖ. Ἡ ἐπανάσταση

ὅμως πνίγηκε στοῦ αἵμα της. Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἄρκαδίου Γαβριήλ ἀνατίναξε τὸ μοναστήρι, ποῦ εἶχαν καταφύγει γυναϊκόπαιδα καὶ πολεμιστές, καὶ κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπιά του θάφτηκαν πολιορκητές καὶ πολιορκούμενοι.

δ) Ἡ προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Νομοῦ τῆς Ἄρτας. Στὰ 1877 ἐγίνε πόλεμος ρωσοτουρκικὸς καὶ ἡ Τουρκία νικήθηκε καὶ ὑποχρεώθηκε ἀπὸ τὸ συνέδριο τοῦ Βερολίνου νὰ παραχωρήσῃ στὴν Ἑλλάδα τὴ Θεσσαλία καὶ ἀπὸ τὴν Ἡπειρο τὸ νομὸ τῆς Ἄρτας. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ παραχώρησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὴν Κύπρο στὴν Ἀγγλία (1878).



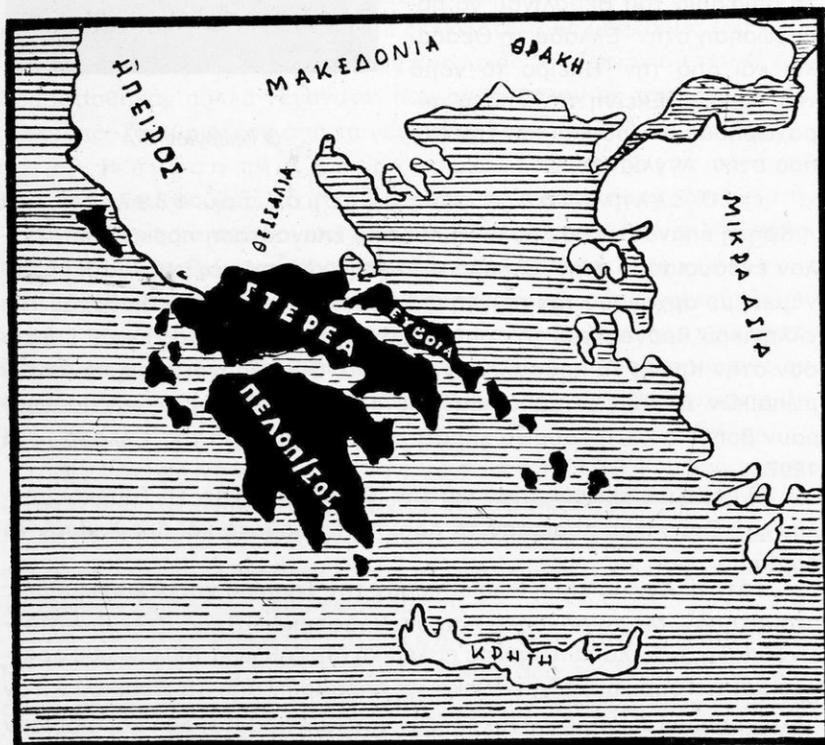
Ὁ Γεώργιος ὁ Α΄

ε) Ὁ ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897. Στὰ 1896 ἡ Κρήτη ἐπαναστάτησε πάλι. Ἡ κρητικὴ ἐπανάσταση προκάλεσε μεγάλον ἐνθουσιασμὸ στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐλληνικὲς πεζικὲς καὶ ναυτικὲς δυνάμεις μὲ ἀρχηγούς τὸν πρίγκηπα Γεώργιο (ἀδερφὸ τοῦ διαδόχου τοῦ ἐλληνικοῦ θρόνου) καὶ τὸν συνταγματάρχη Τιμολέοντα Βάσσο ἐσπευσαν στὴν Κρήτη νὰ προσφέρουν βοήθεια. Οἱ ναύαρχοι ὅμως πέντε εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἐμπόδισαν τὶς ἐλληνικὲς δυνάμεις νὰ προσφέρουν βοήθεια καὶ ἡ Τουρκία κήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδας στὰ 1897.

Ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ἦταν γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀτυχής. Οἱ Τοῦρκοι μπήκαν στὴ Θεσσαλία, κυρίεψαν τὴ Λάρισα, τὸ Δομοκὸ καὶ ἀπειλοῦσαν τὴ Λαμία.

Τότε ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία πίεσαν τὴν Τουρκία καὶ οἱ ἐπιχειρήσεις σταμάτησαν. Μὲ τὴ συνθήκη ποῦ ὑπογράφηκε ὕστερα στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ Ἑλλάδα πλήρωσε πολεμικὴ ἀποζημίωση 100.000.000 δραχμῆς καὶ ἡ Τουρκία ὑποχρεώθηκε νὰ ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὴ Θεσσαλία. Τὸν ἄλλο χρόνο οἱ Δυνάμεις ἀνακήρυξαν τὴν Κρήτη αὐτόνομη καὶ διόρισαν ἀρμοστή τὸν πρίγκηπα Γεώργιο. Ὑστερα ἀπὸ ὀχτῶ χρόνια τὸν διαδέχτηκε ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης.

στ) Ὁ ἀνταγωνισμὸς στὴ Μακεδονία. Τὰ παλαιότερα χρόνια ὅλοι οἱ χριστιανοὶ τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἀνήκαν στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Βούλγαροι θέλοντας νὰ γίνουν ἀνεξάρτητο κράτος, ἴδρυσαν μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ρώσων καὶ τῶν Τούρκων ἰδιαίτερη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ποὺ ὀνομάστηκε βουλγαρικὴ Ἐξαρχία. Στὴ Μακεδονία ὁ περισσότερος πληθυσμὸς ἦταν ἐλληνικὸς ἢ μὲ καθαρὰ ἐλληνικὴ συνείδηση, ὅπως οἱ Κουτσόβλαχοι. Ὑπῆρχαν ἐπίσης βουλγαρόφωνοι χωρικοὶ στὰ βόρεια καὶ λίγοι Σέρβοι σὲ διάφορα μέρη. Τοὺς πληθυσμοὺς αὐτοὺς τῆς Μακεδονίας θέλησαν οἱ Βούλγαροι νὰ τοὺς ἐξαναγκάσουν ν' ἀποσχιστοῦν ἀπὸ τὸ



Ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1864



Ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1881



Ὁ Παῦλος Μελάς

Πατριαρχεῖο καὶ ν' ἀναγνώρισουν τὸν Ἐξάρχο τῶν Βουλγάρων. Ἄρχισαν λοιπὸν ἄγριον προσηλυτισμὸν μέσα στὴ Μακεδονία, ἴδρυναν σχολεῖα καὶ προσπαθοῦσαν μὲ κάθε τρόπο νὰ προσεταιριστοῦν τοὺς Μακεδόνες.

Στὴν ἀρχὴ προσπαθοῦσαν νὰ ἐπιτύχουν τὸ σκοπὸ τους μόνο μὲ τὴ προπαγάνδα. Ὅταν ὅμως οἱ Ἕλληνες ἔχασαν τὸν πόλεμο τοῦ 1897, οἱ Βούλγαροι ἀποθρασύνθηκαν κι ἔστειλαν στὴ Μακεδονία, ποὺ κατεῖχαν ἀκόμα οἱ Τούρκοι, κομιτατζήδες ποὺ λήστευαν τοὺς Ἕλληνες καὶ δολοφονοῦσαν τοὺς

προεστοὺς καὶ ἰδιαίτερα τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς δασκάλους. Ἐπεδίωξαν νὰ ἐξαφανίσουν τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ νὰ ἐνισχύσουν τοὺς βουλγαρόφωνους πληθυσμούς, γιὰ νὰ γίνῃ ἡ Μακεδονία βουλγαρική, ὅταν ἡ Τουρκία θὰ ἀναγκαζόταν ν' ἀποσυρθῇ ἀπὸ κεῖ.

Γιὰ ν' ἀντιδράσουν στοὺς σκοποὺς τῶν Βουλγάρων οἱ Ἕλληνες καὶ γιὰ νὰ ὑπερασπιστοῦν τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς τῆς Μακεδονίας κατάρτισαν ἀνταρτικὰ σώματα, ποὺ πέρασαν στὴ Μακεδονία στὰ 1904, ἐνώθησαν μὲ τὶς ἐστίες ἀντιστάσεως ποὺ ὑπῆρχαν κίόλας ἐκεῖ καὶ καταδίωξαν τοὺς Βούλγαρους κομιτατζήδες. Πολλοὶ γενναῖοι ἄντρες ἔπεσαν στὸν ἀγῶνα αὐτὸν καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ ὁ ἔθνικὸς ἥρωας Παῦλος Μελάς. Ὁ μακεδονικὸς καὶ ὁ ἄλλος ἑλληνισμὸς θρήνησαν τὸ θάνατο τοῦ παλικαριοῦ, ἀλλὰ ἡ Μακεδονία ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴ βουλγαρική τρομοκρατία.

ζ) Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1909. Ὁ ἀτυχήσας πόλεμος τοῦ 1897 πλήγωσε τὴν ἐθνικὴ φιλοτιμία τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔβλεπαν μὲ λύπη τους ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ κατάσταση τοῦ κράτους δὲν ἦταν τόσο καλὴ καὶ ὅτι ἦταν ἀνάγκη νὰ ἐπικρατήσῃ ὑγιέστερος πολιτικὸς βίος καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ ὀργανωθῇ καλύτερα τὸ κράτος. Ἐβλεπαν ὅτι ἡ Τουρκία εἶχε ὀργανωθῇ καὶ ὅτι ἡ Βουλγαρία προόδευε καὶ μεγάλωνε μέρα μὲ τὴ μέρα καὶ ἡ ἐπιρροή της στὴ Μακεδονία.

Στα 1908 έγινε στην Τουρκία η επανάσταση τῶν Νεοτούρκων, πού προξένησε σημαντικὲς ἀνωμαλίες σ' αὐτῇ. Ἀπὸ τὶς ἀνωμαλίες αὐτὲς ἐπωφελήθηκε ἡ Βουλγαρία καὶ ἀνακήρυσε τὴν ἀνεξαρτησία της. Τὸ ἴδιο θέλησε νὰ κάμη καὶ ἡ Κρήτη, ἀλλὰ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν τολμοῦσε νὰ τὴ βοηθήσῃ καὶ οἱ Τοῦρκοι κατέστειλαν τὴν επανάστασι.

Ὅλα αὐτὰ γένησαν στὸ λαὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς ἀνορθώσεως τοῦ κράτους. Γι' αὐτὸ τὸ Μάϊο τοῦ 1909 συγκροτήθηκε ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος μὲ σκοπὸ νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ ἔργο τῆς ἀνορθώσεως. Τὴ νύχτα τῆς 14 πρὸς 15 Αὐγούστου τοῦ 1909 πεντακόσιοι ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ συγκεντρώθηκαν στὸ Γουδί μὲ ἀρχηγὸ τὸ συνταγματάρχη Νικόλαο Ζορμπά καὶ ζήτησαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησις νὰ παραιτηθῇ. Ἡ κυβέρνησις παραιτήθηκε καὶ ἐγένετο ἄλλη μὲ ἔλεγχον τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου. Τέλος ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος κάλεσε γιὰ σύμβουλον τὸν κρητικὸ πολιτικὸ Ἐλευθέριον Βενιζέλον, πού ἐργάστηκε γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ κράτους, ὅπως ἐπέδωκε ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος.

η) Ὁ βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1912. Ὅταν ἀνέλαβαν τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ Τουρκίᾳ οἱ Νεότουρκοι, ἄρχισαν νὰ πιέζουσιν τοὺς χριστιανικοὺς περισσότερο καὶ νὰ προσπαθοῦν μὲ βίαια μέσα νὰ ἐκτουρκίσουσιν τὶς ξένες μειονότητες μέσα ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει.

Ὁ κίνδυνος πού ἀπειλοῦσε τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς τοὺς ἔνωσε σὲ μιὰ συμμαχίαν κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἑλλάδα, Βουλγαρία, Σερβία καὶ Μαυροβούνιον συμμάχησαν καὶ στίς 4 Ὀκτωβρίου τοῦ 1912 κήρυξαν τὸ βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον μπήκε ἐν τῷ τουρκικῷ ἔδαφον. Κυρίευσεν τὴν Ἐλασσόνα, τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, τὰ Σέρβια, τὴν Κοζάνην, τὴ Βέροια καὶ τὸ Ἀμύνταιον. Οἱ Τοῦρκοι συγκεντρώθηκαν ἐν τῇ Γιαννιτσῷ. Στίς 19 καὶ 20 Ὀκτωβρίου, οἱ Ἕλληνες τοὺς νίκησαν καὶ στίς 26 Ὀκτωβρίου, τὴν ἡμέραν τῆς γιορτῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τοῦ πολιούχου τῆς Θεσσαλονίκης, μπήκαν νικητὲς ἐν τῇ πρωτεύουσᾳ τῆς Μακεδονίας, τῇ Θεσσαλονίκῃ. Ὁ Γεώργιος ὁ Α' ἔσπευσε ἀμέσως ἐκεῖ, γιὰ νὰ τὴν προφυλάξῃ ἀπὸ τὶς ἀρπακτικὰς διαθέσεις τῶν Βουλγάρων.

Ἄλλα τμήματα τοῦ στρατοῦ ἐλευθέρωσαν τὴ Φλώρινα, τὴν Καστοριά καὶ τὴν Κορυτσᾶ καὶ ἄλλα προχωροῦσαν πρὸς τὴν Ἡπειρον. Στίς 21 τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1913 ἔπεσε τὸ ὄχυρὸν φρούριον τοῦ Μπιζανίου.

πού προστάτευε τὰ Γιάννενα καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα ὁ στρατηλάτης Κωνσταντῖνος, διάδοχος τότε τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου καὶ ἀρχιστράτηγος, μπῆκε νικητὴς στὰ Γιάννενα, στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου. Τριάντα χιλιάδες Τοῦρκοι πιάστηκαν αἰχμάλωτοι.

Τὸν ἴδιο καιρὸ ὁ ἑλληνικὸς στόλος με ἀρχηγὸ τὸ ναύαρχο Παῦλο Κουντουριώτη ἐλευθέρωσε τὸ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου Χίο, Λέσβο, Λήμνο, Σαμοθράκη κι ἔκλεισε τὸν τουρκικὸ στόλο στὰ Δαρδανέλια. Στὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης ὁ πλοίαρχος Βότσης ἀνατίναξε τὸ τουρκικὸ τορπιλοβόλο «Φετιχ-Μπουλέν» καὶ ὁ θρυλικὸς «Ἀβέρωφ» νίκησε τὸν τουρκικὸ στόλο στὴ ναυμαχία πού ἐγίνε στὸ Μοῦδρο τῆς Λήμνου.

Ἐνῶ ἀκράτητος ἐνθουσιασμὸς ἐπικρατοῦσε στὸ Πανελλήνιο καὶ τὸ ὄνειρο τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους φαινόταν πὼς γινότανε πραγματικότητα, ἓνα μεγάλο πένθος ἦρθε νὰ σκιάσῃ τὴ χαρὰ τῶν Ἑλλήνων. Στὶς 5 Μαρτίου 1913 ἓνας ἀνισόρροπος Ἕλληνας, ὁ Ἀλέξανδρος Σχινᾶς, δολοφόνησε στὴ Θεσσαλονίκη τὸ βασιλιὰ Γεώργιο. Ὁ θάνατος τοῦ συνετοῦ καὶ ἀγαπητοῦ ἡγεμόνα πού βασίλευσε στὴν Ἑλλάδα μισὸν αἰῶνα κατὰλύπησε τοὺς Ἕλληνες. Στὶς 17 Μαρτίου 1913 ὑπογράφηκε στὸ Λονδίνο μέσα στὸ ἀνάκτορο τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ἡ συνθήκη τῶν συμμάχων καὶ τῆς Τουρκίας. Μὲ τὴ συνθήκη αὐτὴ ἡ Τουρκία ὑποχρεώθηκε νὰ παραχωρήσῃ στοὺς νικητὲς ὅσα ἐδάφη πῆραν στὴ Βαλκανικὴ. Τότε παραχωρήθηκε στὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ Κρήτη.

Ἐρωτήσεις. Τί ἐγίνε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐκθρόνιση τοῦ Ὀθωνα; Πῶς προσαρτήθηκαν στὴν Ἑλλάδα τὰ Ἐπτάνησα; Ποιὰ ἱστορικὰ γεγονότα διαδραματίστηκαν στὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄; Μετρήστε τίς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης. Γιατί ἐγίνε ὁ πόλεμος τοῦ 1897; Γιατί γινόταν ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν Βουλγάρων στὴ Μακεδονία; Ποιὸς ἦταν ὁ Παῦλος Μελάς; Ἀπὸ ποιὰ αἰτία ἐγίνε ὁ βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος; Ποιὲς ἦσαν οἱ κυριότερες νίκες τῶν Ἑλλήνων; Πότε κυριεύτηκε ἡ Θεσσαλονίκη; Πότε τὰ Γιάννενα; Πόσο μεγάλωσε ἡ Ἑλλάδα;

4. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου

Ὑστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄ ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Κωνσταντῖνος. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι γεμάτη ἀπὸ μεγάλα

ιστορικά γεγονότα για τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος. Τὰ κυριότερα εἶναι τὰ παρακάτω:

α) Ὁ ἑλληνο - σερβο - βουλγαρικὸς πόλεμος τοῦ 1913. Ἡ συμμαχία τῶν Σέρβων, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων δὲν κράτησε πολὺ. Δὲν εἶχε ὑπογραφῆ ἀκόμα ἡ συνθήκη μὲ τὴν Τουρκία καὶ οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν τὶς προστριβές μὲ τοὺς συμμάχους των. Ἦθελαν νὰ κρατήσουν αὐτοὶ ὄχι μόνον ὅσα ἐδάφη πῆραν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ποὺ ἐλευθέρωσαν οἱ Ἕλληνες καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλα τὴ Θεσσαλονίκη. Εἶχαν μάλιστα στείλει



Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Α΄

καὶ δύο μεραρχίες στρατοῦ μέσα στὴν πόλη, γιὰ ν' ἀναπαυτοῦν δῆθεν. Οἱ σύμμαχοι ζήτησαν τὴ μεσολάβηση τῆς Ρωσίας, ἀλλὰ οἱ Βούλγαροι δὲ δέχτηκαν. Τότε οἱ Ἕλληνες συμφώνησαν μὲ τοὺς Σέρβους καὶ στὶς 17 Ἰουνίου 1913 ἄρχισαν οἱ ἐχθροπραξίες μὲ τοὺς Βουλγάρους.

Οἱ Βούλγαροι χτύπησαν τοὺς Σέρβους στὴ Γευγελή, γιὰ νὰ τοὺς διαχωρίσουν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς στὸ μεταξὺ εἶχε αὐξηθῆ μ' ἐθελοντὲς ποὺ ἔφταναν ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Πρῶτα πρῶτα ἐξανάγκασαν τοὺς Βουλγάρους, ποὺ εἶχαν μπῆ στὴ Θεσσαλονίκη, νὰ παραδοθοῦν. Ὑστερα ἓνα τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ προχώρησε πρὸς τὴ Γευγελή καὶ τὸ κύριο στράτευμα διευθύνθηκε πρὸς τὸ Κιλκίς, ποὺ εἶχαν ὀχυρωθῆ οἱ Βούλγαροι. Μεγάλος ἐνθουσιασμός ἐπικρατοῦσε στὶς τάξεις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ὄργη τῶν στρατιωτῶν γιὰ τὶς προκλήσεις τῶν Βουλγάρων ἦταν ἀσυγκράτητη. Γι' αὐτὸ ἡ μάχη τοῦ Κιλκίς ἐγίνε μὲ ἀκατάσχετο πολεμικὸ πείσμα. Τρεῖς ἡμέρες βάσταξε ἡ ὀρμητικὴ ἐπίθεση τῶν Ἑλλήνων. Στὸ τέλος ἔβγαλαν τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὰ χαρακώματα. Δέκα χιλιάδες πτώματα κάλυψαν τὸ πεδίο τῆς μάχης. Οἱ Ἕλληνες καταδίωξαν τὸν ἐχθρό. Δυὸ ἡμέρες κράτησε ἡ μάχη στὸν Λαχανά. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ νίκησαν οἱ Ἕλληνες καὶ πῆραν τὴ Γευγελή, τὴ Νιγρίτα, τὴ Δοϊράνη καὶ τὴ Στρώμνιτσα. Ἀπὸ

έκει προχώρησαν προς τή Δράμα, τήν Καβάλα, τὸ Νευροκόπι καὶ τήν Ἄνω Τζουμαγιά.

Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἔβγαλαν μὲ τή λόγχη τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς νότιας Μακεδονίας, οἱ Σέρβοι νικοῦσαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἀνάγκαζαν τοὺς Βουλγάρους νὰ ὑποχωροῦν πρὸς τὰ παλιὰ τοὺς σύνορα. Στὸ μεταξύ καὶ οἱ Ρουμάνοι εἶχαν μπῆ στὸ βουλγαρικὸ ἔδαφος καὶ οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ξαναπάρει τήν Ἀνδριανούπολη.

Τότε ἡ Βουλγαρία ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσῃ τήν κατάπαυση τοῦ πολέμου. Ἡ εἰρήνη ὑπογράφηκε στὸ Βουκουρέστι στῆς 28 Ἰουλίου 1913. Ἡ Ἑλλάδα ἔφτασε ὡς τὸν ποταμὸ Νέστο καὶ τὸ ὄρος Μπέλες. Τότε



Ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1913

παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα τα νησιά του Αιγαίου και το υπόλοιπο της Ηπείρου.

Ήταν τότε η ευτυχέστερη εποχή της νεώτερης ελληνικής ιστορίας. Το έθνος ενωμένο πραγματοποίησε ένα μεγάλο μέρος από τους εθνικούς του πόθους.

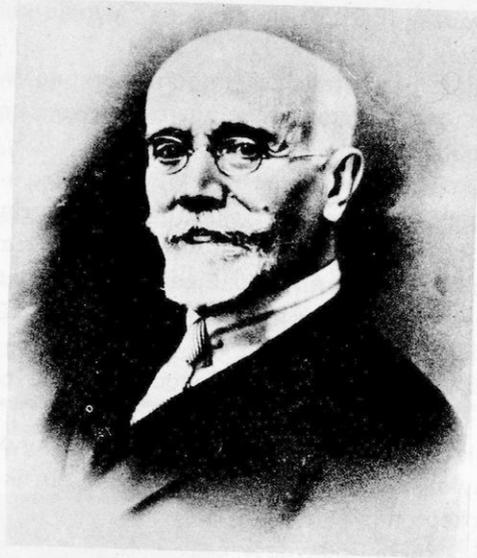
β) Ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος στα 1914. Οί μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης είχαν χωριστή σε δυο αντίπαλες μερίδες. Από το ένα μέρος ήταν η Γερμανία, η Αυστρία και η Ιταλία και από το άλλο η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία. Είχαν αντίθετα συμφέροντα και ο πόλεμος φαινόταν αναπόφευκτος, όταν θα παρουσιαζόταν αφορμή. Και η αφορμή δὲ βράδυνε νὰ δοθῆ.

Μερικοί Σέρβοι φοιτητές δολοφόνησαν τὸ διάδοχο τῆς Αὐστρίας στὸ Σεράγεβο. Οἱ Αὐστριακοὶ κήρυξαν τὸν πόλεμο στὴ Σερβία. Σὲ βοήθεια τῆς Σερβίας ἤρθαν οἱ Γάλλοι καὶ ἀργότερα οἱ Ἀγγλοι. Σὲ βοήθεια τῶν Αὐστριακῶν οἱ Γερμανοὶ καὶ ὁ πόλεμος γενικεύτηκε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1914. Ἀργότερα πῆραν μέρος στὸν πόλεμο μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Βούλγαροι, ἐνῶ οἱ Ἴταλοι προσχώρησαν στοὺς Ἀγγλογάλλους. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὀνομάστηκε παγκόσμιος γιατί πῆραν μέρος σ' αὐτὸν πολλὰ κράτη σ' ὅλον τὸν κόσμο.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου ἡ Ελλάδα δὲν πῆρε μέρος, γιατί δὲν εἶχε περάσει ἀρκετὸς χρόνος ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου καὶ δὲν εἶχε ἀκόμα ἀναλάβει. Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἄρχισαν νὰ σχηματίζονται δύο γνῶμες στὸ λαό. Ἄλλοι ἤθελαν νὰ μείνῃ ἡ Ελλάδα οὐδέτερη, γιὰ νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὶς ζημίες τοῦ προηγούμενου πολέμου, καὶ ἄλλοι ἤθελαν νὰ βγῆ στὸν πόλεμο μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀγγλογάλλων, ἀφοῦ μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν ἦταν οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Βούλγαροι, ἐχθροὶ καὶ οἱ δύο ἄσπονδοι τῶν ἐλληνικῶν διεκδικήσεων. Ἀρχηγὸς τῶν φίλων τῆς οὐδετερότητας ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἀρχηγὸς τῶν φίλων τῆς ἐξόδου στὸν πόλεμο μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀγγλογάλλων ἦταν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

Τὸ ἔθνος διαιρέθηκε σὲ δύο ἀντιμαχόμενες μερίδες. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς οὐδετερότητας κατηγοροῦσαν τὸ Βενιζέλο πὼς θέλει νὰ ρίξῃ τὴ χώρα σ' ἐπικίνδυνη περιπέτεια. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Βενιζέλου κατηγοροῦσαν τὸν βασιλιὰ γιὰ γερμανόφιλο.

Ὅταν ὅμως ὁ γερμανοβουλγαρικὸς στρατὸς μπῆκε στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία κι αἰχμαλώτισε ἐλληνικὰ στρατεύματα, ὁ Ἐλευθέριος



Ο Έλευθέριος Βενιζέλος

Βενιζέλος ήλθε στη Θεσσαλονίκη, έκαμε έπαναστατική Κυβέρνηση τó 1917, κήρυξε έπιστράτευση και προσχώρησε στη συμμαχία τών Άγγλο-γάλλων. Τότε ó Κωνσταντίνος έξαναγκάστηκε από τούς συμμάχους νά φύγη στο έξωτερικό και στο θρόνο ανέβηκε ó δευτερότοκος γιός του Κωνσταντίνου Άλέξανδρος.

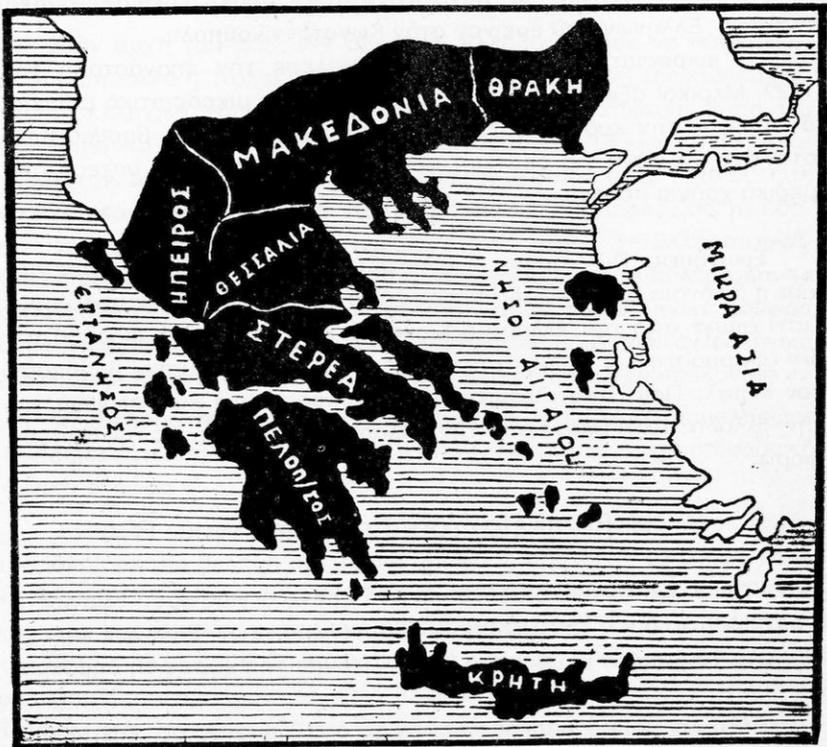
Ο έλληνικός στρατός πολέμησε γενναία στο πλευρό τών συμμάχων και, όταν ή νίκη στεφάνωσε τά συμμαχικά όπλα, τó Συνέδριο τής Ειρήνης παραχώρησε στην Έλλάδα, για άμοιβή τών θυσιών της, τή Θράκη ως τά περίχωρα τής Κωνσταντινουπόλεως και τó νομό (Βιλαέτιο) Σμύρνης στη Μικρά Άσία. Οί Έλληνες έστειλαν στρατό και πήραν τά μέρη αυτά. Τόν Ιούλιο τού 1920 ύπογράφηκε ή συνθήκη τών Σεβρών.

γ) Η μικρασιατική καταστροφή στα 1922. Στην Τουρκία ó Μουσταφά Κεμάλ, ένας Τουρκος αξιωματικός, στασίασε και δήλωσε πώς δέν αναγνώριζε τήν συνθήκη τών Σεβρών. Πολλοί Τουρκοί τόν άκολούθησαν και ή Έλλάδα ύποχρεώθηκε νά επιβάλη με τά όπλα στους Τουρκους τή συνθήκη. Έτσι άρχισε ή μικρασιατική έκστρατεία τών Έλλήνων.

Στό μεταξύ στις εκλογές της 1ης Νοεμβρίου του 1920 νίκησε το Λαϊκό κόμμα και η κυβέρνηση του Βενιζέλου έφυγε από την εξουσία. Οί αντίπαλοι του Βενιζέλου ξανάφεραν στο θρόνο το Βασιλιά Κωνσταντίνο, γιατί ο Άλέξανδρος είχε στο μεταξύ πεθάνει.

Την επάνοδο του Κωνσταντίνου δέν ήθελαν οί σύμμαχοι και άλλαξαν πολιτική. Άρχισαν νά βοηθοούν τόν Κεμάλ. Ο έλλησικός στρατός προχώρησε στο έσωτερικό της Μικράς Άσίας. Πήρε τó Έσκή-Σεχίρ, τó Άφιόν-Καραχισάρ, τήν Προύσα κι έφτασε στο Σαγγάριο ποταμό. Άναγκάστηκε όμως από έλλειψη έφοδίων νά έπιστρέψη και νά όχυρωθί στην γραμμή Έσκή-Σεχίρ και Άφιόν Καραχισάρ.

Άλλά οί σύμμαχοι, και περισσότερο οί Γάλλοι και οί Άταλοί, έν-



Η Έλλάδα του 1923

ίσχυσαν τόσο τὸν Κεμάλ, ὥστε τὸν Αὐγουστο τοῦ 1922 ἔκαμε γενικὴ ἐπίθεση καὶ ἀνάγκασε τὸν ἀποκαμωμένον ἑλληνικὸ στρατὸ νὰ ὑποχωρήσει. Τότε ἀκολούθησε ἡ μικρασιατικὴ καταστροφή. Πολλὲς χιλιάδες ἑλλήνων στρατιωτῶν σκοτώθηκαν ἢ πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, ποῦ ἀπὸ χιλιάδες χρόνια κατοικοῦσε στὴ χώρα ἐκείνη, ξεριζώθηκε καὶ ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγει στὴν Ἑλλάδα. Περισσότεροι ἀπὸ ἓνα καὶ μισὸ ἑκατομμύριο πρόσφυγες μαζεύτηκαν τότε στὴν Ἑλλάδα.

Μὲ τὴ συνθήκη τῆς Λωζάνης, ποῦ ὑπογράφηκε ὕστερα ἀπὸ τὴ μικρασιατικὴ καταστροφή, ὀλόκληρη ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη ὡς τὸν ποταμὸ Ἐβρο, ξαναπάρθηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες τῶν τόπων αὐτῶν καὶ οἱ Τούρκοι τῆς Μακεδονίας ὑποχρεώθηκαν σὲ ἀνταλλαγὴ καὶ μόνο στὴ Δυτικὴ Θράκη ἔμειναν Τούρκοι ἀντὶ τῶν Ἑλλήνων ποῦ ἔμειναν στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἡ μικρασιατικὴ καταστροφή προκάλεσε τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1922. Μερικοὶ ἀξιωματικοί, ποῦ γύρισαν ἀπὸ τὸ μικρασιατικὸ μέτωπο, ἀνέτρεψαν τὴν κυβέρνησι Γούναρη καὶ ἀνάγκασαν τὸ βασιλιὰ Κωνσταντῖνο νὰ φύγει γιὰ δευτέρη φορὰ στὴν Ἰταλία, ὅπου ὕστερα ἀπὸ μερικὰ χρόνια πέθανε.

Ἐρωτήσεις. Πῶς ἄρχισε ὁ ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος; Πῶς ἄρχισε ἡ διχόνοια στὴν Ἑλλάδα ὕστερα ἀπὸ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους; Γιατὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ Κωνσταντῖνος τὴν πρώτη φορὰ; Γιατὶ δὲν ἐφαρμόστηκε ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν; Γιατὶ οἱ σύμμαχοι βοήθησαν τὸν Κεμάλ; Ποιὰ ἀποτελέσματα εἶχε ἡ μικρασιατικὴ καταστροφή γιὰ τὴν Ἑλλάδα; Γιατὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ Κωνσταντῖνος τὴν δευτέρη φορὰ;

5. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Β΄

Τὸν Κωνσταντῖνο διαδέχθηκε στὸ θρόνο ὁ γιὸς του Γεώργιος ὁ Β΄. Τὸ Μάρτιο ὅμως τοῦ 1924 ἡ Ἐθνοσυνέλευσι τῶν Ἑλλήνων κήρυξε ἔκπτωτο τὸ βασιλιὰ καὶ θέσπισε ὡς πολίτευμα τῆς χώρας τὴ δημοκρατία.

Ἀλλὰ τὸ 1935 ὁ βασιλιάς Γεώργιος ὁ Β΄ ξαναγύρισε, ἔπειτα ἀπὸ δημοψήφισμα, στὸ θρόνο του. Μὲ τὴν ἐγκρισή του, στίς 4 Αὐγούστου

του 1936 ο Ιωάννης Μεταξάς κατάργησε τις κοινοβουλευτικές και συνταγματικές ελευθερίες του λαού και κήρυξε δικτατορία.

Πάλι ο κόσμος είχε διαιρεθῆ σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα. Από τὸ ἓνα μέρος ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἰαπωνία καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Πολωνία. Στὸ συνασπισμὸ τῆς Γερμανίας προσχώρησε ἀργότερα καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἔτσι ἄρχισεν ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος τὸ 1939. Τὸν πόλεμον αὐτὸ τὸν προκάλεσε ἡ Γερμανία καὶ σ' αὐτὸν πῆραν μέρος σχεδὸν ὅλα τὰ κράτη. Τεράστιες στρατιωτικές, ναυτικές καὶ ἀεροπορικές δυνάμεις κινήθηκαν καὶ νέα ὄπλα καὶ ἐφευρέσεις χρησιμοποιήθηκαν. Οἱ Γερμανοὶ ἐδειξαν μεγάλη σκληρότητα στὴ διεξαγωγή τοῦ πολέμου. Ἐκατομμύρια ἀμάχων βρῆκαν τὸ θάνατο σὲ στρατόπεδα συγκεντρώσεως ἢ ἀπὸ πείνα. Ἐκατομμύρια νεκρῶν στὰ μέτωπα τοῦ πολέμου καὶ στὴ θάλασσα.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἡ Ἑλλάδα θέλησε νὰ παραμείνῃ οὐδέτερη, ἀλλὰ ἡ Ἰταλία, ποὺ εἶχε σχέδια γιὰ ἐπέκταση τῆς κυριαρχίας της σ' ἑλληνικά ἐδάφη, ἔκαμε τὴν Ἀλβανία στρατιωτικὴ βάση γιὰ ἐξόρμηση καὶ τορπίλλισε τὸ ἑλληνικὸ καταδρομικὸ «Ἑλλη», γιὰ ν' ἀναγκάσῃ τὴν Ἑλλάδα νὰ βγῆ στὸν πόλεμο. Ἡ Ἑλλάδα οὔτε τότε θέλησε νὰ βγῆ στὸν πόλεμο. Τότε ἡ Ἰταλία ζήτησε νὰ τῆς παραδῶσῃ τὸ ἔδαφος της, γιὰ νὰ περάσουν τὰ ἰταλικά στρατεύματα. Ἡ Ἑλλάδα ἀρνῆθηκε καὶ στὶς 28 Ὀκτωβρίου 1940 ἡ Ἰταλία κήρυξε τὸν πόλεμο καὶ τὰ στρατεύματά της ἄρχισαν νὰ προχωροῦν μέσα στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος στὴν Ἡπειρο. Ταυτόχρονα σμῆνη ἀεροπλάνων βομβάρδιζαν ἑλληνικὰ λιμάνια καὶ πόλεις, ὅπως τὴν Πάτρα, τὴ Λάρισα καὶ τὴ Θεσσαλονίκη.

Ἡ Ἑλλάδα τότε ξεσηκώθηκε. Μέσα σὲ λίγες ὥρες συμπλήρωσε τὴν ἐπιστράτευσή της κι ἔστειλε τὶς δυνάμεις της νὰ ὑπερασπίσουν τὸ ἔθνικὸ ἔδαφος.

Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, στρατιῶτες, ναῦτες, ἀεροπόροι, ἐργάτες, ὅλοι, μὲ μιὰ θέληση καὶ μὲ μιὰ ἀπόφαση πρόταξαν τὰ στήθη τους κι ἔφραξαν τὸ δρόμο στὴν περήφανη στρατιὰ τῶν Ἰταλῶν. Τοὺς ἀναχαίτισαν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ὀπισθοχωρήσουν. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πολέμησε γενναῖα. Τὰ κατορθώματά του στὴν Πίνδο, στὸν Καλαμά, στὸ Μοράβα, στὴν Κορυτσά, στὴν Κλεισοῦρα, στὸ Ἀργυρόκαστρο, στὸ Τομόρι, στὸ Πόγραδετς, στὴν Τρεμπεσίνα καὶ στὴ Χειμάρρα προκάλεσαν τὸ θαυμασμὸ τοῦ κόσμου, ποὺ παρακολουθοῦσε μὲ ἐκπληξη τὴ

νίκη του μικρού ελληνικού έθνους έναντιον μιας πανίσχυρης αυτοκρατορίας 50 εκατομμυρίων.

Την άνοιξη όμως του 1941 σε βοήθεια των Ιταλών ήρθαν οι Γερμανοί. Αυτοί είχαν κατακτήσει ολόκληρη τη Δυτική Ευρώπη και σκόπευαν να έπιτεθούν έναντιον της Ρωσίας, αλλά δεν ήθελαν ν' αφήσουν πίσω τους την Ελλάδα ελεύθερη να κάνει νικηφόρο πόλεμο σε βάρος των συμμάχων τους Ιταλών. Στις 6 Απριλίου 1941 κήρυξαν τον πόλεμο κατά της Ελλάδας. Οι Έλληνες αντίσάθηκαν στην όχυρωμένη άμυντική γραμμή των έλληνοβουλγαρικών συνόρων. Αλλά οι γερμανικές φάλαγγες έκαμψαν την αντίσταση των Σέρβων και μπήκαν στην Ελλάδα από την Δοϊράνη. Η Μακεδονία πλημμύρισε από τα γερμανικά στρατεύματα. Τα όχυρά μας κυκλώθηκαν, αλλά η αντίστασή μας συνεχίστηκε και νοτιότερα και δεν έπαψε παρά όταν έπεσε και το τελευταίο όχυρό, η Κρήτη.

Όσοι στρατός, ναυτικό και αεροπορία σώθηκε, πήγε μαζί με τον βασιλιά στη Μέση Ανατολή και συνέχισε τον άγώνα στο πλευρό των συμμάχων. Η Ελλάδα όμως έμεινε στην κατοχή των Γερμανών, Ιταλών και Βουλγάρων κι έζησε τέσσερα σχεδόν χρόνια κάτω από αφάνταστες στερήσεις και πιέσεις. Σ' όλο όμως το μακρό αυτό διάστημα, ούτε μια στιγμή δεν έπαψε να έλπιζε στη νίκη των συμμαχικών όπλων και να εργάζεται με δολιοφθορές, μυστικές όργανώσεις και άνταρτικά σώματα για τη φθορά του έχθρου. Αφθονο ελληνικό αίμα χύθηκε από τους Βουλγάρους στη Μακεδονία και από τους Γερμανούς στην υπόλοιπη Ελλάδα. Οι όμαδικές εκτελέσεις των Ελλήνων στα Καλάβρυτα, στο Δίστομο, στη Σπάρτη, στο Δοξάτο και σε άλλα μέρη της χώρας θα μαρτυρούν αιώνια τις θυσίες του ελληνικού έθνους για τις ανθρώπινες ελευθερίες στον κόσμο.

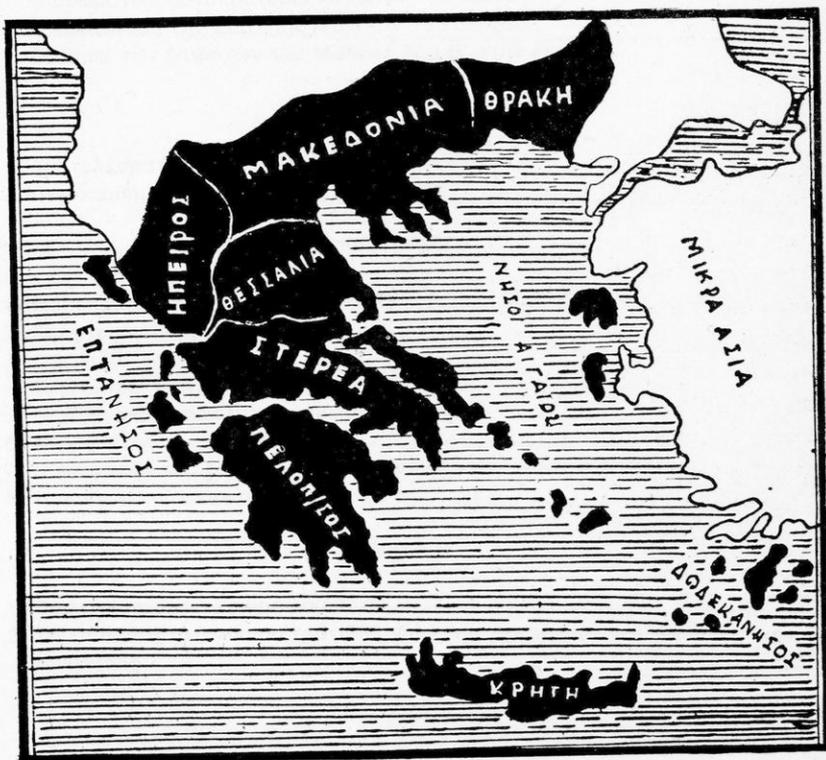
Η ελληνική αντίσταση στη γερμανική εισβολή καθυστέρησε την έπίθεση των Γερμανών κατά της Ρωσίας κι έδωσε καιρό στους Ρώσους ν' άμυνθούν και να άποκρούσουν τον έχθρό. Με την είσοδο της Αμερικής στον πόλεμο με το μέρος των Άγγλων και των Ρώσων, οι Γερμανοί άρχισαν να κάμπτονται και τελικά νικήθηκαν από τους Ρώσους στο άνατολικό μέτωπο και από τους συμμάχους σ' όλα τα άλλα μέτωπα του πολέμου.

Στον άγώνα των συμμάχων κατά των Γερμανών σημαντική βοήθεια πρόσφερε το ελληνικό ναυτικό, και οι στρατιωτικές δυνάμεις δόξασαν

και πάλι τα ελληνικά όπλα στις μάχες του Έλ-Αλαμείν της Αφρικής και στο Ρίμινι της Ιταλίας.

Στις 12 Οκτωβρίου του 1944 ή ελληνική σημαία ανυψώθηκε και πάλι πάνω στον ιερό βράχο της Ακροπόλεως στην Αθήνα και ή Ελλάδα ανάπνευσε και πάλι το ζωογόνο αέρα της Έλευθερίας. Το 1945 ο πόλεμος τελείωσε. Η Ελλάδα πήρε πάλι τα έδαφη της και προσάρτησε και τη Δωδεκάνησο που είχαν ως τότε οι Ιταλοί.

Ο βασιλιάς Γεώργιος ό Β΄ επανήλθε στο θρόνο του, αλλά την 1η Απριλίου 1947 πέθανε στα ανάκτορα των Αθηνών από καρδιακή προσβολή και τον διαδέχτηκε στον θρόνο ό αδελφός του Παύλος ό Α΄.



Η Ελλάδα του 1946

Ερωτήσεις. Πότε έγινε βασιλιάς ο Γεώργιος ο Β΄; Πότε ανακηρύχτηκε ή δημοκρατία; Πότε επανήλθε στο θρόνο ο Γεώργιος ο Β΄; Πότε κηρύχτηκε ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος; Πώς εξαναγκάστηκε ή Ελλάδα να μπη στον πόλεμο; Πότε άρχισε ο έλληνοϊταλικός πόλεμος; Πότε ο έλληνογερμανικός; Πότε τελείωσε ο πόλεμος; Ποιά ήταν ή συμβολή της Ελλάδας στη νίκη των συμμάχων;



ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (1453-1821)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

	Σελ.
1. Ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία κατὰ τὸν 15ο αἰῶνα	» 5
2. Ἡ κατάσταση τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν 15ο αἰῶνα	» 6
3. Πόλεμοι τῶν διαδόχων τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β΄ στὴν Εὐρώπη	» 7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

1. Ἀποτελέσματα τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως	» 9
2. Δεινοπαθήματα τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων	» 10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

1. Ὀρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ προνόμια τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους	» 12
2. Κλέφτες καὶ ἀρματολοί	» 14
3. Δημοτικὰ τραγούδια	» 16
4. Σουλιῶτες, Μανιάτες, Σφακιανοὶ	» 17
5. Οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες ἐπὶ τουρκοκρατίας	» 18
6. Φαναριῶτες	» 18
7. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ κατὰ τὴν τουρκοκρατία	» 19
8. Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας	» 20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

1. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1770	» 24
2. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1790. Λάμπρος Κατσώνης - Γεώργιος Ἀνδρίτσος	» 26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

1. Πρῶτὴ ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου	» 28
2. Δεύτερὴ ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου. Τὸ Κούγκι καὶ τὸ Ζάλογγο	» 29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

1. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση	»	33
2. Ὁ Ρήγας Φεραίος (1757-1798)	»	35
3. Φιλικὴ Ἑταιρεία (1814)	»	37

ΜΕΡΟΣ Β'

Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

1. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης	Σελ.	40
2. Ἡ ἀποτυχία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος στὴ Μολδοβλαχία	»	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

1. Ἡ ὕψωση τῆς σημαίας τῆς ἐπαναστάσεως στὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας (25 Μαρτίου 1821)	»	45
2. Οἱ σφαγὲς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' ἀπὸ τοὺς Τούρκους	»	47
3. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως	»	48
4. Οἱ μάχες στὸ Βαλτέτσι καὶ στὰ Δολιανὰ καὶ ἡ ἄλωση τῆς Τριπόλεως	»	51
5. Ἡ ἐπανάσταση στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας καὶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος	»	54
6. Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσὸς καὶ τὸ χάνι τῆς Γραβιάς	»	57
7. Ἡ μάχη στὰ Βασιλικά	»	58
8. Ἡ ἐπανάσταση στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα	»	60
9. Ἡ ἀντίναξη τῆς τουρκικῆς φρεγάτας στὴν Ἐρεσό	»	61
10. Ἡ πρώτη ἐθνικὴ συνέλευση τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἐπίδαυρο	»	62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

1. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου (Μάρτιος 1822)	»	65
2. Ἡ πυρπόληση τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδας στὴ Χίο ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο Κανάρη	»	67
3. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαυροκορδάτου στὴν Ἠπειρο καὶ ἡ μάχη στὸ Πέτα (2 Ἰουλίου 1822)	»	69
4. Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	»	70
5. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη	»	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

1. Ἡ μάχη στὸ Κεφαλόβρυσο καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη » 75
2. Ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων » 77
3. Ὁ φιλελληνισμὸς στὴν Εὐρώπη καὶ ὁ Λόρδος Βύρων » 78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

1. Τουρκοαιγυπτιακὴ συμμαχία καὶ καταστροφὴ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάσου » 81
2. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν » 82
3. Ὁ Ἄνδρέας Μιαούλης καὶ ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα » 83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

1. Ἀπόβαση τοῦ Ἰμβραήμ στὴν Πελοπόννησο Σελ. 86
2. Δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου (15 Ἀπριλίου 1825 - 11 Ἀπριλίου 1826) » 89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

1. Τρίτη πολιορκία καὶ πτώση τοῦ Μεσολογγίου » 91
2. Ἐπιστροφή τοῦ Ἰμβραήμ στὴν Πελοπόννησο. Ἡ ἀντίσταση τῶν Μανιατῶν καὶ τοῦ Κολοκοτρῶνη » 93
3. Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης καὶ οἱ μάχες τῆς Ἀράχοβας καὶ τοῦ Διστόμου » 94

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

1. Ἡ μάχη στὸ Κερασίει, ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἡ πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων στὸ Φάληρο » 97
2. Ἡ ἐπέμβαση τῶν Δυνάμεων » 99

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

1. Ἰωάννης Καποδίστριας (1828-1831) » 102
2. Ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνα » 105
3. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' (1863-1913) » 108
4. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου » 114
5. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Β' » 120

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ» (ΕΠΕΚΕΔ)
ΠΡΟΤΥΠΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΑΔΙΑΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ» (ΕΠΕΚΕΔ)
ΠΡΟΤΥΠΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΑΔΙΑΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ



024000025589

ΕΚΔΟΣΙΣ Γ' 1976 (VI) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 207.000 ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2716/28-4-76

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ: Ι ΒΥΘΟΥΛΚΑ - Ζ. ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Π. ΟΚΤΩΡΑΤΟΣ - Κ. ΚΟΥΚΚΙΑΣ Ο.Ε.

